

El Projecte del catalanisme polític en l'Horitzó de l'Europa del 2020

Cicle Horitzó 2020

A la memòria de **Miquel Caminal**,
que va participar a la segona sessió
del Cicle Horitzó 2020: el projecte
del catalanisme polític en l'horitzó de
l'Europa del 2020. Serveixi aquesta
publicació com a homenatge pòstum.

Cicle Horitzó 2020

Sumari

Presentació

Ernest Maragall

6

Introducció

8

Pròleg dels moderadors del cicle

Antoni Gutiérrez-Rubí

9

Joaquim Colominas

10

1a sessió. 19 de setembre 2013

Ferran Requejo
Antoni Comín
Mònica Terribas

12
14
19

2a sessió. 3 d'octubre 2013

Miquel Caminal
Joan Manel Tresserras
Josep Maria Vallès

22
25
29

3a sessió. 17 d'octubre 2013

Miquel Iceta
Ignasi Llorente
Vicenç Villatoro

31
34
36

4a sessió. 7 de novembre 2013

Carles Boix
Isona Passola
Joan Ridaó Martín

38
41
44

5a sessió. 21 de novembre 2013

Josep-Lluís Carod Rovira
Àngel Castiñeira
Joaquim Llimona

47
50
54

6a sessió. 12 de desembre 2013

Antoni Castells
Pere Pugès i Dorca
Imma Tubella

57
64
67

A mode d'epíleg

70

Presentació

Ernest Maragall

VICEPRESIDENT DE LA FUNDACIÓ
CATALUNYA EUROPA

Aquest text correspon a la intervenció que Ernest Maragall va fer a l'obertura del Cicle el 19 de setembre de 2013

És difícil de trobar un lloc més adequat, encara més, imaginar un moment més oportú (però també més exigent). L'Ateneu Barcelonès és un dels temples del catalanisme, amb drets «fundacionals», per dir-ho d'alguna manera. Angel Guimerà, Valentí Almirall, Joan Maragall..., i tants d'altres que ens deuen estar observant (o vigilant!). Només cal recordar aquell 30 de novembre de 1895 amb el discurs inaugural de la junta presidida per Guimerà. El primer en català que fou rebut amb entusiasme per molts i amb cops de puny a les taules per d'altres.

És una novetat significativa que organitzem aquest cicle de forma conjunta el Centre d'Estudis Jordi Pujol i la Fundació Catalunya Europa?

Crec que no m'equivoco si dic que fa només cinc o set anys això no hauria estat possible. Crec, també, que aquesta imatge és, en ella mateixa, una part del missatge que busquem enviar amb l'organització de l'Horitzó 2020 que avui tot just comença.

Deixeu-me recomanar la lectura del discurs que va fer Pasqual Maragall, el 23 de març del 2003, al Club Siglo XXI a Madrid ara fa deu anys. En aquests deu anys ha passat de tot. Però en aquella intervenció ja hi era tot. La mà estesa, l'ambició catalana, la confiança i el temor amb què s'iniciava la nova etapa de l'autogovern català.

Era el dia abans de la presentació al Parlament de Catalunya de la proposta d'un nou Estatut.

Avui, per això som aquí, toca tornar a pensar, tornar a dibuixar futurs, recomençar. En un escenari prou diferent. Aquests deu anys no han passat en va. No és moment de revisar ni de complaure'ns en la constatació crítica. Però no podem oblidar ni ignorar.

Hem de partir de l'última reflexió profunda sobre el concepte de catalanisme. La que fèiem en els anys, tant llargs, previs a la transició democràtica del 76-78. Vam arribar al moment decisiu, el de prendre decisions, perfectament equipats de «catalanisme». Sabíem el que volíem i com ens imaginàvem un estat compartit, amic, que ens permetés ser el que durant quaranta anys havíem tingut temps d'escriure, dibuixar, cantar... («d'un temps, d'un país que ja anem fent...»).

Quan el 76 i el 77 cridàvem «Llibertat, Amnistia, Estatut d'Autonomia» afirmàvem quelcom no gaire diferent del que cridàvem molts la setmana passada als carrers i carreteres de Catalunya.

Exactament igual que el juliol del 2010 i el setembre del 2012. De fet cridàvem «Catalunya».

N'hem dit autonomia, autogovern, federalisme, hem parlat d'un estat autonòmic, plural, federal, plurinacional...

I ara resulta que ja no podem comptar amb un marc de referència amb qui relacionar-nos de forma solvent. Ni que fos per barallar-nos-hi fraternalment. L'Estat espanyol, en la seva versió actual i compartida per les dues grans forces polítiques, ja ha decidit que aquella forma d'entendre el catalanisme polític no hi cap, no és compatible amb el que consideren central i definitori de l'edifici constitucional espanyol. Fins al punt que molts consideren, considerem, que l'únic estat amb qui té sentit pensar és Europa.

Fa quaranta anys ja teníem concepte i convicció. Ens va costar però vam convertir-ho en acció política i institucional. Hi havia direcció i responsabilitat personal i col·lectiva. Líders i organitzacions. Contradiccions i divergències, però també gruix central compartit. Un entorn acceptat, el nou estat democràtic espanyol i un camí clar per seguir, per avançar i consolidar l'autogovern que havia de ser l'expressió natural d'aquell catalanisme.

Ara tenim un país en marxa, una societat activa i conscient que desplega una acció política real i profunda, que desborda partits i institucions.

Però no hem construït el discurs de fons que l'hauria d'acompanyar. Tot queda substituït per una idea única i simple: «independència».

Ara toca saber de què estem parlant, construir el nou paradigma, el nou mapa de mots i conceptes amb el qual puguem viatjar fins al 2020 i més enllà. I ho hem de fer sense parar el tren, sense caure en cap trampa dels «pactes», tant perfectament descriptibles com els que hem viscut successivament en els darrers trenta-cinc anys.

Per això plantejem aquest cicle amb l'explícita pretensió de no quedar-nos atrapats per la immediatesa del conflicte obert. No volem resoldre un problema insoluble («la qüestió catalana», com diuen els espanyols intel·ligents), volem equipar-nos de conceptes útils per al viatge que Catalunya ja sembla haver decidit que vol fer. Cap a quin port, encara està per veure.

Per això us demanem que penseu, que mireu lluny, que ens parleu de Catalunya, del país real. Del seus trets socials i polítics i, per tant, de la seva capacitat de ser i actuar com a subjecte polític complet. De com fer complementaris i no contradictoris l'impuls nacional i l'impuls social, de com construïm de nou un llenguatge en què tots puguem entendre'ns i discrepar.

Ja m'enteneu. No esperem una desfilada de models (sobiranisme, federalisme de tots colors, independentisme...). Voldríem ser capaços d'afegir gruix teòric a l'acció política en marxa, voldríem oferir al país, a les organitzacions polítiques i a les institucions, la matèria prima rellevant per orientar les estratègies tan diverses com legítimes. Què vol dir Catalunya Estat? Quin nou mapa de sobiranes compartides podem imaginar? Com enfortim d'idees, de bagatge sòlid i solvent el que voldrem anomenar «Catalanisme» en els propers anys i, qui sap, dècades?

Introducció

La següent publicació és la compilació de les divuit ponències que van presentar-se en el marc del «Cicle Horitzó 2020: El projecte del catalanisme polític en l'horitzó de l'Europa del 2020», una iniciativa impulsada conjuntament per la Fundació Catalunya Europa i el Centre d'Estudis Jordi Pujol durant els mesos de setembre a desembre del 2013.

L'objectiu d'aquest cicle de sis taules rodones ha estat el de promoure el debat i la reflexió entorn de la idea de la renovació i la redefinició del catalanisme polític, en el marc d'un context definit per grans desafiaments i oportunitats, i amb l'horitzó de l'Europa del 2020 com a referent. El cicle ha comptat amb la participació d'un ampli ventall de personalitats del món acadèmic, polític, social i cultural català, i és un reflex de la pluralitat de visions que conviuen sota el paraigua del pensament del catalanisme polític del segle XXI.

En paraules del vicepresident de la FCE, Ernest Maragall, el *Cicle Horitzó 2020* ha constituït un exercici rellevant en un doble sentit: en el sentit d'obrir i en el de compartir. Obrir per a copsar els orígens i posar en perspectiva històrica el catalanisme polític, fugint de la immediatesa de l'actualitat per reflexionar i aportar idees noves al debat. Compartir amb la voluntat d'esdevenir un punt de trobada de veus diverses, des de diferents procedències polítiques i socials.

Atesa la riquesa i rellevància de les reflexions que han sorgit en el marc del cicle, i davant l'oportunitat del moment polític que viu Catalunya, la Fundació Catalunya Europa ha volgut traslladar aquestes reflexions sobre el paper amb l'impuls d'aquesta publicació i així contribuir a una reflexió viva i necessària que encara té molt recorregut. La gestació i implementació d'aquesta iniciativa no hauria estat possible sense l'estreta col·laboració dels ponents i autors d'aquesta publicació, els moderadors del cicle, la col·laboració de l'Ateneu Barcelonès i la important tasca duta a terme per Miquel Calsina i Lúdia Juanmartí, del Centre d'Estudis Jordi Pujol, als quals volem enviar un agraïment per la bona feina des d'aquestes línies.

Finalment, cal advertir al lector que les contribucions dels diversos autors i les opinions aquí expressades s'han d'emmarcar en el moment i context definit per un cicle de conferències que va tenir lloc el darrer trimestre de l'any 2013.

Pròleg dels moderadors del cicle

Antoni Gutiérrez-Rubí

(@ANTONIGR), ASSESSOR POLÍTIC I DE COMUNICACIÓ I MODERADOR DEL CICLE

«Horitzó 2020» era el títol d'aquest cicle de taules rodones. Per què 2020? El 2020 fascina, és una data seductora, segurament perquè hi ha dos xifres iguals. És el futur, però un futur proper, al qual ens aproximem. Pensar com volem que sigui Catalunya, o com pensem que serà, és un gran debat, una bona perspectiva a analitzar amb persones que saben com som i que saben o tenen una idea de com volem ser.

Al seu llibre *2020: un nou paradigma*, Robert J. Shapiro, assessor de Bill Clinton, diu quelcom molt interessant: «amb el pas del temps les nacions han de respondre a les pressions creades d'aquestes tres forces històriques: el canvi demogràfic, la globalització i el canvi geoestratègic de la caiguda de la Unió Soviètica». A Catalunya, també, tal com hem esbrinat durant el cicle de debats, hi ha també altres perspectives i altres forces històriques. El 2020 interessa, i a Catalunya especialment. L'objectiu d'«Horitzó 2020» era parlar a mig i llarg termini de com enfocar els problemes de Catalunya, ara que tot sembla immediat, accelerat, en un món on tot sembla que canvia ràpidament.

En aquests moments decisius per a Catalunya, impulsar projectes d'aquest tipus és tot un encert. Al país li calen més iniciatives en aquest sentit. Cal trobar els espais comuns i fer-ho a partir del diàleg franc i del debat.

M'agradaria destacar tres aspectes. El primer, la qualitat i pluralitat dels diferents ponents que han participat en el cicle (a través de les sis taules rodones plantejades). Tres d'aquestes taules van ser moderades per Joaquim Colominas i en les altres tres vaig tenir el plaer de fer jo aquesta tasca.

La primera taula debat, que vaig conduir, va comptar amb: Antoni Comín, professor d'ESADE i exdiputat al Parlament; Ferran Requejo, catedràtic de Ciència Política a la UPF; i Mònica Terribas, periodista i professora a la UPF. Una conversa interessant on vàrem parlar dels reptes del país i de les maneres d'abordar-los. A la segona sessió, un nou debat interessant de la mà de Miquel Iceta, president de la Fundació Rafael Campalans; Ignasi Llorente, consultor en Comunicació i exportaveu d'ERC; i Vicenç Villatoro, exdirector de l'Institut Ramon Llull. Nous punts de vista i opinions que anaven enriquint el debat fins arribar, en el meu cas, a l'última sessió com a moderador i que va cloure el cicle el 12 de desembre de 2013. En aquesta ocasió, la taula compartida va comptar amb: Antoni Castells, catedràtic d'Economia a la UB i president del Consell Assessor de la Fundació Catalunya Europa; Pere Pugès, responsable de Relacions Polítiques i Institucionals de l'ANC; i Imma Tubella, catedràtica de la UOC i del Collège d'Études Mondiales de París.

El segon aspecte a remarcar és l'elevadíssim nombre de persones que van assistir al llarg de tot el cicle, i, en molts casos, que hi van participar de manera activa, fet que demostra que, sobre aquest tema, hi ha molt d'interès.

I, tercer aspecte, la necessitat de posar l'accent en el fet de tenir una perspectiva a mig i llarg termini sobre determinades qüestions. En aquest sentit, ha estat un gran encert que parléssim de la Catalunya del 2020. L'objectiu general, segons els impulsors, era promoure el debat i la reflexió sobre la renovació i la redefinició del catalanisme polític, en el marc del context actual i l'horitzó de l'Europa del 2020, generar discurs i un nou pòsit ideològic, així com esdevenir un punt de trobada de persones de diverses procedències polítiques i socials. Sota el meu punt de vista, ha estat una iniciativa necessària que s'ha configurat com un punt de referència que ens ha de permetre continuar aprofundint i compartint possibles camins. Més encara, en la cruïlla decisiva on ara ens trobem.

Joaquim Colominas

PROFESSOR DE CIÈNCIA POLÍTICA A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA
I MODERADOR DEL CICLE

L'encert de sumar

Després de reiterats intents al llarg del segle xx d'intentar convertir l'Estat espanyol en un veritable estat plurinacional, la Sentència 31/2010 del Tribunal Constitucional a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 2006 representa el punt d'inflexió més important per al moviment polític de reivindicació nacional de Catalunya des dels seus més de cent vint anys d'existència.

El catalanisme polític, com a moviment popular, plural i ideològicament transversal, que ha reivindicat la identitat nacional pròpia, ha tingut dos objectius principals: per un costat, aconseguir el màxim autogovern per al nostre país (és a dir, que des del govern de la Generalitat es poguessin decidir el màxim de temes que afectessin la vida dels ciutadans de Catalunya); i per un altre, el de convertir Espanya en un estat en què les seves diferents llengües, diferents cultures i diferents identitats nacionals fossin reconegudes, respectades i fomentades per l'estat (des d'un punt de vista simbòlic, institucional i competencial) en un pla d'igualtat. Aquests intents s'han anat repetint en contextos polítics i històrics diferents, en distintes etapes liderades per formacions polítiques diverses: La Lliga de Prat de la Riba i Cambó, en temps de La Mancomunitat; l'ERC de Macià i Companys, en temps de la Generalitat republicana; CiU de Jordi Pujol i Miquel Roca, en el període de recuperació de la democràcia i l'autogovern, de l'etapa actual; o, posteriorment, en el govern d'esquerres presidit per Pasqual Maragall... Els intents es poden comptar per fracassos. Tantes victòries del catalanisme polític a Catalunya..., i tants fracassos a nivell de l'Estat espanyol!

Amb l'esmentada sentència del Tribunal Constitucional, el nacionalisme espanyol diu ben clar que Espanya no vol ser plurinacional. S'acaben les ambigüitats de la Constitució. S'acaba la transició política a Espanya! I a Catalunya, la reacció majoritària (quan queda més que evident que el canvi mai serà possible quan una de les dues parts no té la més mínima intenció de canviar) és arribar al convenciment que per molt difícil que sigui, sempre serà més possible d'aconseguir un estat propi que assolir l'esmentada conversió de l'Estat espanyol. És el canvi històric d'estratègia del catalanisme polític: el pas de l'estat plurinacional (espanyol)... a l'estat (català) propi.

Per aconseguir un estat propi, un objectiu tan necessari com difícil d'aconseguir, resumint molt, calen dos requisits: guanyar una majoria interna àmplia, a favor de la independència; i aconseguir un reconeixement internacional dels principals estats occidentals. El primer objectiu, guanyar una majoria interna, té com a principal objectiu fer una tasca de pedagogia per part de diferents actors (partits polítics, entitats culturals de la societat civil catalana, mitjans de comunicació...) adreçada a la ciutadania per fer entendre que a Catalunya, si vol sobreviure com a nació, li és imprescindible disposar d'un estat propi.

Però, per un altre costat, és essencial superar l'eterna divisió interna dels catalans. I, especialment, dels seus principals actors polítics. Cal sumar, sumar i sumar. Buscar els punts d'acord entre els principals actors del catalanisme polític. Que la unitat del catalanisme que hi ha al carrer, també hi sigui a les institucions.

Vet aquí, en aquest context polític, doncs, el gran encert de les fundacions liderades pels presidents Jordi Pujol i Pasqual Maragall de trobar-se plegats, de posar accent en el que els uneix i debatre sobre els reptes de futur del nostre país. Democràcia és debat, és deliberació, és pensar el futur, és generar idees sobre aquells temes clau de país en què hi ha d'haver un consens polític per avançar, i per donar resposta als reptes del present i del futur. L'encert de sumar.

Només em resta fer arribar el més sincer agraïment a les fundacions coorganitzadores, el Centre d'Estudis Jordi Pujol i la Fundació Catalunya Europa (i especialment a les persones que les dirigeixen, Miquel Calsina i Joan Guitart; i Ernest Maragall i Antoni Castells) per l'oportunitat de poder-hi participar directament, presentant i moderant tres de les sis taules rodones que vàrem celebrar a l'Ateneu Barcelonès la tardor del 2013, la institució del nostre país més adequada per repensar, de nou, el futur del nostre país, a l'inici del segle XXI.

1a sessió. 19 de setembre 2013

Ferran Requejo.

CATEDRÀTIC DE CIÈNCIA POLÍTICA
A LA UNIVERSITAT POMPEU FABRA

Quan els organitzadors de la Fundació Catalunya Europa i del Centre d'Estudis Jordi Pujol varen convidar-me a participar al Cicle Horitzó 2020, la primera cosa que em va atraure va ser la data inclosa en el títol, l'any 2020. És interessant analitzar projectes que podem caracteritzar com a projectes mesopolítics, és a dir, que estan situats a mig camí entre la política quotidiana i les grans idees o valors legitimadors abstractes. L'anàlisi d'aquest estadi intermedi és potser el més complicat de fer, perquè has de partir d'on ets i saber on vols anar, però també has de saber concretar com hi vols arribar.

Aquest cicle té tres paraules clau: catalanisme, Europa i 2020. Voldria fer una breu reflexió centrada en tres aspectes de l'actualitat pensant a mig termini: el catalanisme polític, la Unió Europea i les relacions internacionals. Procuraré mostrar una actitud realista, ja que em sembla que parlar només de grans idees, sense parlar d'allò concret, no resulta gaire útil en aquests moments.

1) El catalanisme polític. Assistim actualment a un moment de gir, d'inflexió respecte al que ha estat la personalitat dominant del catalanisme en els segles XIX i XX. L'independentisme està esdevenint majoritari. Hi ha unes quantes raons que expliquen aquest canvi. En termes generals, avui ens trobem amb un marc constitucional espanyol que, especialment a partir de les polítiques recentralitzadores del poder central i de la sentència del Tribunal Constitucional sobre (contra) l'Estatut del 2006, ha passat de l'ambigüitat dels anys setanta i vuitanta a una hostilitat vers la realitat política, econòmica i cultural de Catalunya. La referència a l'estat de les autonomies ha esdevingut de cop i definitivament una referència del passat.

En els darrers quinze anys m'he dedicat a estudiar els països federals i les teories liberal-democràtiques del federalisme. Fins als primers anys d'aquest segle havia proposat i defensat un model de federalisme plurinacional per a l'Estat espanyol, però la realitat m'ha desenganyat del fet que sigui un projecte factible ateses les condicions de l'estat i dels principals partits polítics espanyols. Especialment, com dèiem, després del fracàs del procés de reforma de l'Estatut. Els quatre grans objectius de la reforma varen fracassar –el reconeixement formal de la realitat nacional diferenciada de Catalunya, assolir una protecció efectiva de l'autogovern, establir unes bases sòlides i justes del sistema de finançament i l'establiment de relacions bilaterals entre la Generalitat i el Govern central.

En termes generals, com s'ha repetit moltes vegades, els objectius del catalanisme històric eren aconseguir un autogovern fort, en el sentit emfàtic de disposar de capacitat de decisió pròpia, i contribuir a modernitzar l'estat i la societat espanyola. El primer objectiu mai no s'ha aconseguit per la via del pacte. L'autogovern mai no ha tingut una qualitat efectiva i el reconeixement de la realitat nacional de Catalunya mai no ha estat present en les disposicions jurídiques. De fet, en el moment actual, totes les matèries de govern tenen el seu centre de gravetat fora de Catalunya. Pel que fa a la modernització de l'estat només s'ha realitzat en l'àmbit de les institucions i de les estructures socials, però no en l'àmbit de la cultura política dels principals actors pel que fa a la qüestió del pluralisme nacional de la societat. A l'Estat espanyol hi segueix havent una clara manca de cultura liberal, una manca de cultura democràtica, una manca de cultura federal. De fet, hom canvia quan té necessitat de canviar. I aquest no ha sigut fins ara el cas d'aquest estat i dels principals partits. El conservadorisme nacionalista de la dreta espanyola es complementa amb el jacobinisme nacionalista de l'esquerra espanyola. Però l'estat i la societat s'han modernitzat. Així, el catalanisme polític ha perdut un dels seus dos objectius tradicionals. Ara es tracta més aviat de ser i de projectar-se al món des de la personalitat pròpia del país, i no ja com una entitat regional subordinada. Avui cal buscar altres vies polítiques de projecció política, econòmica i cultural. D'aquesta manera, el catalanisme polític pivota actualment entorn al dret a decidir i entorn a la independència.

2) Europa. La integració europea segueix essent una molt bona idea. La seva realització pràctica mostra dos èxits clars: una pau estable entre els membres de la Unió i un notable grau d'integració econòmica. Tanmateix, el projecte d'integració política mostra deficiències també clares. De fet, els principals dirigents europeus dels primers catorze anys del segle XXI no han mostrat ser europeistes. Sobre Europa es poden fer volar molts coloms, però la veritat és que estem davant d'un projecte que no vol ser, d'un projecte que està segrestat pels seus propis dirigents.

El món s'està transformant amb un ritme accelerat. Pot ser que quan es reunixin els països més importants del món en la dècada del 2030, no n'hi hagi cap d'europeu. Parlar avui de federalisme europeu no és una actitud realista. Avui ens trobem amb una Europa política amb greus deficiències de projecte, de model i de lideratge. És com si cap dirigent europeu rellevant s'acabés de creure el projecte. Hem de partir d'aquí. No ens podem refugiar en el que es pot descriure com «Europa com a coartada». I menys des de Catalunya, una entitat nacional que de moment no té estat propi i, per tant, no és membre del «club europeu».

No es veuen indicadors que mostrin que s'estigui construint una integració política efectiva a Europa. El món és com és, no com voldríem que fos. Crec que s'estan perdent uns anys de manera irresponsable. A Europa li manca un poder polític fort. Es podrien fer moltes coses: establir fiscalitats en transferències financeres, decidir sobre l'ús de tecnologies i bancs d'inversions, sobre qüestions energètiques i ecològiques, fer política internacional com un sol actor, etc. A més, el disseny institucional europeu mostra clares deficiències –la Comissió no acaba de ser un poder executiu, el Consell i el Parlament són colegisladors– i uns tractats barrocs que només els entenen els especialistes. I en termes pràctics, Europa s'està empetitint. Cada dia és una mica més petita en termes relatius globals. La Unió Europea s'està ampliant, però com a actor polític mundial cada cop té menys pes. Crec que o bé s'aprofundeix en el procés d'integració política o es produirà una automarginació del projecte europeu. Aquest és el repte que té Europa davant seu. Sóc francament escèptic que amb els dirigents actuals el projecte europeu pugui avançar. Aquest no és un tema d'esquerres o de dretes, és un tema de projecció col·lectiva en l'escenari mundial.

3) Les relacions internacionals. Avui no són les mateixes ni del mateix caire que les que van presidir la major part del segle XX. Malgrat que el marc legal és més o menys el mateix que fa unes dècades, a la pràctica es fan coses diferents. Hi ha tres fases marcades en el desenvolupament de les relacions internacionals dels darrers cent anys: el període d'entreguerres (entre les dues guerres mundials), des de la Segona Guerra Mundial fins a l'esfondrament de l'imperi soviètic, i el període actual (des de 1990). Des de la perspectiva del catalanisme polític, aquesta tercera fase de les relacions internacionals és una bona notícia. Aquest canvi també afecta a les idees i actituds estratègiques. Hi ha qüestions, com la mateixa democràcia o els drets individuals i col·lectius de les minories, que ja no es poden pensar i regular de la mateixa manera que fa quinze o vint anys.

Considerant aquests tres elements conjuntament, crec que de l'Estat espanyol no hem d'esperar pràcticament res per si mateix. Si no actuen pressions exteriors, és una realitat que no dona de si com per oferir res que des de Catalunya es pugui «comprar» en termes de reconeixement nacional i d'una acomodació política justa i estable. Avui resulta convenient «tirar pel dret» en el context internacional perquè Catalunya estableixi el seu propi estat de dret. Per tenir èxit crec que calen sis condicions (necessàries, encara que segurament no suficients):

- Continuar construint una sòlida majoria social interna per a un projecte independentista modern.
- Establir una clara política a nivell internacional, liderada pel Govern de la Generalitat. Des de Catalunya una prioritat és construir una política exterior intensa i estable.
- Procurar una unitat sense fissures importants entre els partits polítics que estan a favor del procés polític actual.
- Establir una congruència d'objectius i estratègies entre allò que fan les institucions del país, especialment el Govern, el Parlament i els ajuntaments, i el que fan les organitzacions de la societat civil organitzada.
- Oferir un projecte independentista inclusiu, adreçat a tota la ciutadania amb independència de quina llengua parli, de quina sigui la classe social a la qual pertanyi, quina religió o no religió es mantingui, etc. El projecte independentista ha de ser transversal: qualsevol ciutadà ha de poder sentir-s'hi còmode.
- Hi ha d'haver un lideratge de prestigi, que sigui identificable des de qualsevol punt del món globalitzat.

En definitiva, tant per motius objectius, subjectius, com estratègics, crec que el nou paradigma del catalanisme polític vers l'any 2020 s'ha de plantejar en termes realistes en l'escena europea i internacional, però comptant amb les limitacions d'aquests dos escenaris, a més del d'un estat que s'ha tornat hostil cap al país. Recordem el que diu Woody Allen: hi ha matrimonis que acaben bé mentre que d'altres, en canvi, duren tota la vida. El divorci va ser una conquesta que es va haver de conquerir.

1a sessió. 19 de setembre 2013

Antoni Comín.

PROFESSOR D'ESADE I EXDIPUTAT
AL PARLAMENT

En primer lloc, voldria dir-vos que qui us parla és algú que ve de la tradició federalista, és un federalista, com deia Xavier Rubert, escarmentat. Jo voldria pujar un grau l'adjectiu i dir que ara ja començo a ser un federalista escandalitzat. D'altra banda, quan vaig veure la data del 2020 en un primer moment vaig pensar que era positiu poder parlar sense immediatesa, a llarg termini, però de fet, si mirem enrere, el 2006 estàvem aprovant l'Estatut i sembla que fos ahir mateix quan començava o s'accelerava el drama. Per tant ho faig amb la consciència que pensar en el 2020 és pensar en demà mateix, és el curt-mig termini.

Volia començar compartint un consell, que em dono a mi mateix i per això m'atreveixo a donar-lo als altres. Tot i que el catalanisme polític ha tingut mil tradicions, si les haguéssim de sintetitzar diríem que hi ha hagut dues grans línies: el pacte amb Espanya i l'altra la separació. Històricament la primera ha estat la majoritària i ara s'ha girat la truita. Jo el que m'aconsello a mi, independentment de quina sigui la meva preferència, és que tots els que ens sentim compromesos amb la tradició del catalanisme, pensem sobre tots dos projectes. Tots, tant els que estiguen compromesos ara mateix en el projecte independentista com els que estiguen compromesos amb el projecte federal, hauríem de pensar sobre tots dos projectes: aquells que tenen molt clara la seva preferència per la independència, seria bo que pensessin en la independència i el pacte. I aquells que tenen preferència pel pacte, seria bo que pensessin també sobre la independència. És un moment en què toca que tots hi pensem, sobretot perquè segurament les preferències tampoc no són tan evidents. Per tant el que jo faré serà parlar sobre els dos projectes.

Abans, però, una nota sobre Europa. Crec que el futur desitjable en què hauríem d'emmarcar el futur del catalanisme polític és el d'una Europa federal, l'horitzó ideal. No dic que sigui el que tenim avui, ni que ho tinguem garantit de cara al futur, però crec que és l'horitzó desitjable, en alguna mesura, és l'horitzó necessari. Ho explico ràpidament, ho explico amb un diagnòstic del qual crec que se'n deriva un pronòstic: el diagnòstic és que no pot funcionar bé una moneda comuna sense una hisenda pública, sense un pressupost comú, un deute comú, els eurobons, sense tresor comú, sense ministre d'Hisenda comú, és a dir, sense un govern federal. No hi ha unió monetària sostenible en el temps sense unió fiscal, i no pot haver-hi unió fiscal que no comporti, tard o d'hora, avançar seriosament cap a un govern federal. Això ho hem confirmat ara amb la crisi, tot i que alguns ja ho van començar a dir quan es va decidir crear la moneda única el 1992. Una unió monetària sense unió fiscal pot funcionar bé en temps de bonança, però no en temps de crisi. Perquè tot allò que cal fer en temps de crisi, que és tenir una capacitat fiscal per compensar els xocs asimètrics de les diferents zones de l'àrea monetària, compensar les diferències de competitivitat, etc., tot allò que cal fer només es pot fer des d'un govern federal. Per tant Europa es troba davant d'un dilema, o avança cap a la integració federal amb decisió, un govern econòmic federal, que estigui per sobre dels governs dels estats, o desfa l'euro a mig termini. I d'aquí el pronòstic: com que crec que la regressió és caríssima, jo sóc dels que creu que —encara que ens sembli impossible— a empentes i rodolons, sí que avançarem cap a una Europa més federal. I crec que el concepte d'uns Estats Units d'Europa és un bon marc en base al qual pensar sobre l'Europa federal.

Fins aquí la nota sobre Europa. Però l'he volgut fer perquè quedés clar que la meva reflexió sobre el futur polític de Catalunya —la meva reflexió sobre les possibilitats i el sentit de la via del pacte amb Espanya i el futur i el sentit de la via de la independència— la faig tenint com a teló de fons, com a horitzó geopolític, aquest pronòstic o, si es vol, aquesta aposta sobre l'avenç d'Europa en la direcció de més unió política, de més integració federal.

I ara ja sí, anant a la reflexió sobre les dues possibles vies del catalanisme: el pacte o la independència. Comencem pel pacte federal, o confederal, que és d'on vinc jo. Ara, vista la necessitat de ser breu i sintètic, no entro en la diferència entre federalisme asimètric, federalisme amb dret a decidir i confederalisme. Els poso tots tres, pel que fa a la reflexió que segueix, en un mateix paquet. En relació amb aquesta via, que és la de la permanència a Espanya, voldria fer tres consideracions. Una primera, molt òbvia: per arribar a un acord federal acceptable per a Catalunya el primer que cal és voluntat política per part d'Espanya, no és un problema només jurídic sinó fonamentalment polític. Però sí que crec que, arribats al punt en què som actualment, calen garanties jurídiques d'aquesta voluntat política i, per tant, no em creuria cap pacte amb Espanya que no passés per una reforma constitucional que blindés i garantís tot allò que l'actual Constitució no contempla. Ho diré d'una altra manera: se suposa que amb l'actual Constitució, si s'interpreta d'una determinada manera, ja n'hi hauria prou per establir un acord federal acceptable per a Catalunya. Però el problema és que la Constitució actual es pot llegir de moltes maneres diferents, tal com la sentència del Tribunal Constitucional ha demostrat. Per tant, per tenir un acord federal amb Espanya amb garanties, caldria sí o sí una nova Constitució que no fos tan oberta, que només tingués una possible lectura, inequívocament federal.

La segona consideració: ¿Des de Catalunya què podem fer, vista la història recent, vist tot l'episodi de l'Estatut i la sentència del Tribunal Constitucional, per assolir aquest pacte federal acceptable per a nosaltres? Crec que ara ja només podem fer una cosa: explicar quines són les nostres condicions per tal que una proposta federal sigui acceptable, quin és el nostre decàleg de condicions necessàries, és a dir, traçar línies vermelles que siguin innegociables i, un cop fet això, ja només ens queda adoptar una actitud més aviat passiva. Vull dir que es tracta de passar d'un federalisme pro-actiu, proselitista, evangelitzador de la resta d'Espanya, com el que havia practicat Catalunya fins ara, a un plantejament passiu, escèptic, que suposi poc desgast. Si les expectatives que tenim en relació amb la possibilitat que Espanya estigui disposada a pactar un bon acord federal són molt baixes –com crec que és el cas– el més raonable aleshores és deixar les nostres condicions sobre la taula i el telèfon, per si un dia algú des d'Espanya ens vol trucar per dir que les accepta. Però no intentar convèncer de res a ningú i ni tan sols estar gaire pendents de si ens truquen o no ens truquen.

Crec que això, aquest nou «federalisme passiu», és completament legítim, vist com han anat les coses en els darrers anys, i perquè entenc que el país, millor dit, una important majoria del país comença a estar convençut que hi ha una altra alternativa, que és marxar. Per tant crec que és possible i legítim establir el diàleg federal en termes de línies vermelles. I, poc o molt, aquestes línies vermelles tots sabem quines són. Una de central és el dret a decidir, que vol dir simplement que si ens quedem o marxem ho decidirem nosaltres; i la resta són el reconeixement nacional de Catalunya, i per tant de la plurinacionalitat d'aquesta eventual Espanya federal, el blindatge de les competències, la llengua, les infraestructures, un finançament que suposi un nivell de dèficit fiscal raonable (la meitat de l'actual, aproximadament), etc.

Mireu-ho en positiu, que és com intento enfocar-ho quan dialogo amb gent de la península. Aquestes línies vermelles no són un atac de dignitat de Catalunya, sinó que són el que des del pragmatisme més absolut garanteix la possibilitat mateixa del pacte, perquè aquestes condicions són les que garantirien que una reforma de la Constitució en clau federal fos aprovada a Catalunya. Dit al revés: una proposta de Constitució federal que no inclogui tot això –i molt especialment el dret a decidir– veig molt complicat que pugui obtenir una majoria a Catalunya. Per tant, quan establím les nostres línies vermelles no es tracta de fer d'una llista de màxims, de posar-se molt exigent per obtenir el màxim possible, en la lògica d'una negociació clàssica, sinó de ser conscient que aquest acord hauria de passar, tard o d'hora, per la ratificació ciutadana. I que, per tant, sense unes determinades condicions, és molt difícil que la gent que avui veu que hi ha una alternativa –que se'ls apareix com una alternativa cada vegada més real, que és l'estat independent– voti a favor de manera majoritària. A Catalunya, em refereixo.

En tot cas, crec que des de Catalunya avui només té sentit seguir apostant pel projecte federal si es fa amb l'actitud que comentava abans: una actitud bastant passiva, l'actitud de deixar dites les nostres condicions, les nostres línies vermelles i esperar, ja veurem fins quan, segurament fins al dia d'una consulta, esperar a veure si Espanya les accepta. De vegades he fet servir la frase següent: si la independència acaba guanyant la partida, serà per incompareixença del rival, d'una opció federal potent que convertís el partit en un partit d'igual a igual. Que converteixi el que avui és un Barça-Getafe en un Barça-Chelesa (i poso un equip anglès expressament).

Finalment una tercera consideració, en relació amb aquesta primera opció del catalanisme polític que és el pacte federal (o confederal). Aquesta tercera potser és la més rellevant de les tres. I ja avanço que no la dic amb cap afany provocatiu. És la següent: entenc que algunes de les raons importants per les quals els federalistes hem estat federalistes són raons, almenys jo ho sento així, no només emocionals, sinó fonamentalment racionals, valgui la redundància.

Raons relativament objectives. I entenc que aquestes raons objectives —o si voleu, objectives entre cometes— avui estan perdent força. Poso tres exemples, tres d'aquestes raons sobre la taula.

La primera és una raó ideològica, de principis. Molts hem estat federalistes perquè ens volem hereus de la tradició cosmopolita, del principi universalista de la Il·lustració, i per tant d'aquí en derivem que ha de ser possible que diverses identitats nacionals comparteixin una única ciutadania. Pluralitat d'identitats amb una mateixa ciutadania: aquesta és l'essència del federalisme plurinacional. Que diferents nacions estiguin en una mateixa comunitat política. El federalisme, en aquest cas, ens remet a la idea de construir una comunitat política —un estat— el més gran possible. Si cada nació ha de tenir el seu estat, aleshores el federalisme no interessa per a res. Però si podem fer un mateix estat a partir de diverses nacions, un estat plurinacional, aleshores el federalisme és imprescindible: això ens fa ser federalistes. Que ha deixat de ser vàlid, aquest principi? No, per mi segueix tenint la mateixa validesa de sempre. Però aleshores per què dic que aquesta raó ha perdut força? Per una raó molt senzilla: perquè fa uns anys la idea del federalisme plurinacional ens remetia de manera quasi inevitable a pensar en una Espanya federal; però avui podem remetre aquest concepte de l'estat plurinacional a Europa. Si hem de fer una Europa federal, aleshores l'«estat» —entre cometes— plurinacional del qual hauria de formar part Catalunya ja no té per què ser Espanya, sinó Europa, l'Europa unida políticament, els Estats Units d'Europa. Per tant, un pot seguir sent partidari del federalisme plurinacional i pensar-lo en relació amb una Europa federal i no necessàriament en relació amb una Espanya federal. Per això dic que ha perdut força, la raó que he anomenat «ideològica», il·lustrada, com una raó a favor de l'Espanya federal. Si anem cap a una comunitat política superior, un estat plurinacional, sí. Però resulta que aquesta federació plurinacional pot ser Europa, aleshores un pot ser partidari de l'estat propi, de l'estat independent, sense deixar de ser federalista europeu. Potser el procés d'autodeterminació de Catalunya va començar el dia en què Espanya va signar els tractats d'adhesió a la Unió Europea, ja que aquell dia es van posar les condicions objectives per intercanviar un federalisme per l'altre.

La segona raó per la qual érem federalistes i que també crec que ha perdut força és que el federalisme podia ser vist fàcilment, en termes nacionals, com el punt equidistant entre les diverses identitats que hi ha a Catalunya. Si els «només catalans» voldrien una Catalunya independent, en general, i els «més espanyols que catalans» i els «tant catalans com espanyols» ja els està bé l'estatus quo, és a dir, una Espanya de les autonomies o fins i tot, en alguns casos, voldrien una Espanya recentralitzada, el federalisme plurinacional podia ser vist com una proposta intermèdia, acceptable per a tothom. Potser el federalisme no era el pla A d'una immensa majoria de la gent, a Catalunya, però en canvi era vist com el pla B de quasi tothom. I per tant això el convertia en un punt de trobada d'una gran majoria dels ciutadans de Catalunya, amb la seva diversitat d'identitats nacionals. Aquest pensament hi era en el discurs dels federalistes i crec que també ha perdut força. Per què? Perquè en el fons aquest argument el que vol dir és que el federalisme garanteix la unitat civil. Però és l'únic projecte polític que ho fa? Crec que no, que no té l'exclusiva de la «garantia de la unitat civil». Perquè l'opció independentista ja no genera pànic o rebuig en moltes identitats d'aquest país, crec que hi ha independentisme molt més enllà de quins siguin els sentiments i les identifications nacionals, en aquests moments. Per tant, la independència tampoc no és incompatible amb la cohesió civil. Si el segon argument en favor del federalisme era que només un projecte federal pot garantir la unitat civil, crec que aquest argument era molt més cert fa uns anys que no pas ara. I per això dic que ha perdut força.

Tercera raó i darrera: molts o alguns eren o érem federalistes per motius estratègics, per motius de viabilitat i de pragmatisme. I crec que aquests motius també s'estan debilitant. La idea és que el federalisme era viable i la independència és inviable. Però això podria ser que hagués deixat de ser així. Perquè si ens situem en el marc de l'acord, sembla evident que és més fàcil parlar amb Espanya d'una opció federalista que d'una separació. Però a partir del moment en què s'ha instal·lat un sentiment general que el pacte és impossible perquè Espanya no accepta el mínim necessari per a Catalunya, que és el reconeixement de la plurinacionalitat de l'estat, llavors entrem de cap en la lògica de la unilateralitat. I en aquesta lògica és més viable, més pragmàtic, la separació que el pacte. Perquè el federalisme unilateral és un impossible conceptual. En la lògica de l'acord, era més viable l'acord per federar-se que l'acord per separar-se. Però en la lògica de la unilateralitat, del no-acord, és més viable la separació que la federació, per definició.

No sé si aquestes eren les grans raons per les quals els federalistes érem federalistes. Però, en tot cas, sí que són algunes de les principals raons que el federalisme havia esgrimit històricament a Catalunya. I crec que, a causa de processos que no depenen de nosaltres, dels que fins ara érem federalistes, per processos que no responen a factors emocionals o subjectius, sinó per processos objectius —com són la integració política europea, l'evolució de la cultura política a Catalunya, a saber, de la relació entre els sentiments nacionals i les preferències polítiques dels catalans, o l'actitud dels partits polítics espanyols— són raons que crec que avui van perdent força.

Concloco, doncs, les meves consideracions sobre la primera de les dues vies que volia tractar aquí, que és la via federal: crec que arribats al punt en què ens trobem ara, el federalisme ja no depèn del que fem o deixem de fer des de Catalunya, des del catalanisme polític. Depèn d'Espanya. I, per tant, la qüestió no és que no hàgim de gastar energies a explorar aquesta via, la qüestió és que ni que vulguem no n'hi podem gastar més. Perquè tot el que podíem fer en relació amb el projecte federal des de Catalunya ja està fet, ja ho hem fet. Per tant, és normal que les energies de la societat civil, la creativitat de la gent que es mobilitza, s'estiguin abocant a l'altra via, que és la de l'estat independent. És evident i em sembla bé que sigui així. Mentrestant, des de Catalunya seguim oberts a tota proposta de reforma federal o confederal que ens vingui d'Espanya. I si arriba –o, millor dit, si arriba a temps– una proposta d'Espanya ja decidirem, des de Catalunya, si ens sembla acceptable o no. Voldrà dir que podrem triar. Però mentre no arribi aquesta proposta, la societat catalana què ha de fer? Jo entenc que està fent l'únic que pot fer, que és pensar en allò que depèn només d'ella, o fonamentalment d'ella. I per definició hi ha un projecte que pot dependre principalment d'ella, o més aviat d'ella, que és la independència. Perquè l'altre projecte, que és el pacte federal, no pot dependre només d'ella.

Dit això, crec que hauríem de ser capaços de pensar des de la il·lusió, però també des de la sang freda l'escenari de la separació. Perquè en aquest cas, si fem un esbós de teoria de jocs, ni que sigui de manera molt simplificada, podem imaginar una separació pactada o una separació sense pactar. Una separació pactada vol dir que els dos jugadors tenen alguna cosa interessant a oferir-se mútuament. Què és el que sembla que més li pot interessar a Catalunya de tot el que li podria oferir Espanya, en un escenari de separació pactada? Diria que la resposta és: que ens puguem quedar a la Unió Europea des del minut u. Perquè això sembla que, una mica, sí que dependrà d'Espanya. Jo no dic que no hi acabem sent igualment, a la Unió Europea, encara que Espanya no ho vulgui. Però ser-hi des del minut u, que probablement és un objectiu que a Catalunya molta gent preferiria, això potser sí que depèn d'Espanya. Per altra banda, què podem oferir nosaltres, des de Catalunya, a Espanya, en un escenari de separació pactada? A priori semblaria que no tenim res interessant per a ells, si ens separem. Però potser sí que tenim una cosa a oferir. Podem oferir una cosa que es diu temps. Temps d'adaptació: d'adaptació econòmica, política, institucional, emocional. Des de Catalunya, doncs, podem oferir una cosa tan rellevant com aquesta a Espanya, per tal que, davant de la inevitabilitat d'una separació, per a ells el xoc sigui menys traumàtic. L'intercanvi, en el cas d'una separació pactada, per tant, es resumiria així: permanència a la Unió Europea a canvi de temps.

L'altre escenari, el de la separació no pactada, és això: marxar a la brava, que per a Espanya és dur, però per a Catalunya també. D'entrada és quedar-nos fora, molt probablement, de la Unió Europea una estona, no sabem quanta, si poca o molta. I en aquest escenari és on entraria en joc la paciència, la persistència, la perseverança de la qual ha parlat en Ferran Requejo en la seva intervenció. I ara voldria fer un punt d'autocrítica des del bloc sobiranista, del qual em sento partícip. Jo tinc la percepció que de la mateixa manera que a Espanya hi ha una nul·la disposició a oferir a Catalunya la permanència a la Unió Europea des del primer moment, potser a Catalunya hi ha molt poca disposició a oferir-li a Espanya temps. Veig poca disposició a fer-li a Espanya aquesta oferta: «volem marxar, hem decidit marxar, però et donarem un temps abans no marxem, abans no fem la votació per decidir si marxem o no».

Entenc, en part, que a Catalunya hi hagi aquesta resistència a oferir temps, perquè hi ha qui pensa que d'aquí a uns anys vés a saber si encara hi haurà una majoria independentista tan sòlida com ara. Però jo crec que el procés d'independència és realment sòlid si la majoria partidària de marxar es manté de manera sostinguda en el temps. ¿Ens hauríem guanyat la independència, com a poble, si només estiguéssim en condicions d'aglutinar una majoria favorable a la separació ara, de manera conjuntural, però no d'aquí dos o tres o cinc anys? Si la independència només es pot fer el 2014 o el 2015, però no es pot fer el 2020 o el 2025 també –i insisteixo en el també, perquè amb això no vull dir que no la fem el 2014 si una majoria ho vol, que quedi clar–, potser en aquest cas voldria dir que el país no se l'ha acabat de guanyar del tot. Jo crec que la majoria democràtica que avaluï una decisió tan important com la secessió ha de ser una majoria estructural, no una majoria conjuntural. I crec que la majoria que hi ha avui és estructural: justament per aquesta raó no em fa por oferir temps, si d'aquesta manera podem fer una separació pactada, si d'aquesta manera garantim la nostra incorporació immediata a la Unió Europea. Crec que hauríem de pensar sobre això: ¿Li podem oferir temps a Espanya o no? ¿Ens ho podem permetre o no? Crec que ens ho podem permetre, sense que això modifiqui de manera substancial les majories que existeixen avui.

Ara bé, aquesta oferta nostra –temps– només té sentit si l'altra part, per la seva banda, estigués disposada a oferir allò que ella ens pot oferir, i no sembla que aquest sigui el cas. Per això, mentre Espanya no tingui res a oferir en relació amb un escenari de separació pactada, tampoc no cal que ens trenquem gaire el cap sobre si, per part nostra, el fet d'oferir temps és un risc acceptable o inacceptable, sobre si ens generaria inconvenients inassumibles o no, etc. Però, tot i això, sí que he volgut posar aquesta qüestió sobre la taula, perquè em sembla molt saludable aportar també alguns elements d'autocrítica en aquest context en què estem tan avesats a fer crítica del nostre rival –amb raó– però

poc predisposats a pensar que hauríem de modificar o que podríem millorar nosaltres. Sóc poc procliu a quedar-me tancat acríticament en les unanimitats de part, ja siguin d'un cantó o de l'altre. M'agrada mirar críticament totes les unanimitats de part, fins i tot aquelles que comparteixo.

Per tant, i per acabar la meua reflexió sobre la segona via, la via de la independència, més que plantejar-nos el dilema en termes d'una «independència lenta» versus una «independència ràpida», crec que hauríem de pensar sobre la diferència entre una independència pactada i una independència no pactada, hauríem de valorar els costos de l'una i de l'altra. I, al mateix temps, voldria fer notar una paradoxa: ¿si és possible una independència pactada, més encara ho hauria de ser la via del pacte per quedar-s'hi, del pacte federal o confederal? En aquest sentit, l'escenari –molt hipotètic– d'acord amb el qual Espanya s'avindria a negociar les condicions d'una independència pactada –temps a canvi de permanència a la Unió Europea– és un escenari que inclou també el pacte no per marxar sinó per quedar-se. En aquest sentit, en un escenari de pacte em sembla del tot raonable preveure que Catalunya es trobaria davant seu amb dues ofertes procedents d'Espanya: una oferta federal, i aquesta oferta seria per l'endemà mateix; o la possibilitat de separar-se civilitzadament, sense represàlies per part d'Espanya, però probablement aquesta oferta seria no per l'endemà mateix, sinó per l'endemà passat no l'altre. Em refereixo a la possibilitat que Espanya estigui disposada a acceptar el referèndum, a reconèixer el seu resultat, a canvi que no se celebri de manera immediata, sinó d'aquí uns anys.

Sigui com sigui, a mi el que em sembla perillós és el lema «o ara o mai». No dic que el sobiranisme estigui atrapat per aquest lema. Però sí veig que el lema és al carrer i forma part del debat nacional. I a mi aquest lema no em convenç. En aquest sentit, crec que ha estat molt oportú que el president Pujol hagi començat la seva presentació de la jornada parlant de l'origen carolingi de Catalunya. Perquè si comencem per Carlemany, això ens serveix per adonar-nos que l'horitzó del 2020 –que al cap i a la fi és el títol d'aquesta jornada– és demà passat. Per aquells que tenen pressa, el 2020 pot semblar molt lluny, un horitzó massa llunyà, que pot generar impaciència. Però vist des de Carlemany, el 2020 és demà passat o, millor dit, és avui mateix.

1a sessió. 19 de setembre 2013

Mònica Terribas.

PERIODISTA, DIRECTORA D'EL MATÍ DE CATALUNYA RÀDIO. PROFESSORA TITULAR DEL DEPARTAMENT DE PERIODISME DE LA UNIVERSITAT POMPEU FABRA

Us agraeixo que m'hàgiu convidat també a participar en aquesta sessió, perquè em permet compartir amb vosaltres un neguit com a observadora del procés polític que viu Catalunya. Em neguiteja no tenir el convenciment de si sabrem compaginar la transformació del nostre marc institucional amb la transformació d'eines de participació política, que és un requeriment imprescindible de la generació nascuda després del 1978. Els mitjans de comunicació són un espai idoni per observar el conjunt del procés. Teòricament, la nostra feina, la dels periodistes, és aconseguir establir «comunicació», que en l'arrel etimològica del mot hauria d'implicar entrar en comunió amb l'altre, i em temo que no sempre ho aconseguim. L'objectiu fonamental de la comunicació és que l'expressió de l'altre –conviccions, projectes, principis– sigui fidel a la seva identitat, perquè es pugui compartir amb sinceritat i comunicar-ho als altres que en discrepin però ho vulguin entendre. I aquesta voluntat de franquesa i sinceritat en la comunicació no sempre es produeix, perquè sovint la comunicació mediàtica la governen els tacticismes conjunturals i, des dels mitjans, es prioritza el soroll i la confrontació que genera audiències, més que no pas l'entesa i el diàleg. És una combinació perniciososa que pot contribuir a ocultar altres protagonistes del procés que no sempre tenen espai per explicar-se. Després hi tornaré.

Veig aquí moltes persones que han dedicat tota la vida al servei públic de la política –el president Jordi Pujol, Ernest Maragall, persones que han estat membres dels nostres governs anteriors– i que han maldat durant anys per comunicar el que era aquest país, aquí i a fora, per explicar el que som. Crec que la diferència entre el catalanisme com l'hem entès fins ara i el catalanisme que intueixo i interpreto en les persones que han format part del que anomenem «la Via Catalana», per resumir-ho, és que a totes les persones que donen suport a aquest procés no els mou el catalanisme, sinó el fet de ser catalans. Aquesta crec que és una diferència fonamental entre dues generacions: la que va protagonitzar la lluita contra la dictadura i la Transició –una generació que va lluitar contra la repressió franquista, la supressió dels nostres drets i les nostres institucions, i la recuperació de la democràcia i l'encardinament en les institucions europees, una generació que es va entossudir a fer perviure el dret a existir democràticament– i la generació que ara, al segle XXI, està trenant el seu discurs des de la voluntat ferma de ser, no per oposició a l'altre, sinó per afirmació i definició del seu futur polític.

Estic molt d'acord amb moltes coses que s'han dit avui aquí, però s'ha parlat massa d'aspectes negatius: projectes polítics sense futur, una Europa complicada que costa molt d'entendre, aquesta quimera d'una Europa idealitzada com a única realitat política que farà desaparèixer les fronteres. En canvi, trobo a faltar que ens concentrem en el que està viu, molt viu –i que ens garanteix la no-existència del catalanisme en el futur–, que és el fet que hi ha una gran part de la nostra societat que senzillament té voluntat de ser en llibertat i que no vol continuar invertint part de la seva energia a explicar qui és, com se sent i com vol viure, perquè és el cansament de la necessitat de reafirmació el que ha dut una majoria al convenciment del procés on som. Aquesta generació del segle XXI que ha maridat els desencanyats de la transició amb els joves sense cap altre horitzó mental que la seva voluntat, si per ser necessita un estat, pensarà com aconseguir-lo. I és en aquest punt on som ara.

La generació nascuda ja després de la mort del general Franco està empenyent el procés que també fan, amb més temences i inseguretats, la generació dels qui van viure el tardo-franquisme, les dificultats econòmiques i polítiques de

la Transició i la dinàmica sistemàtica del pactisme amb el Govern espanyol. La generació post-1978, però, també és una generació desafecta de la política dels partits, que no ha patit ja el fet de no tenir-los, i que només n'observa amb sentit crític les disfuncions. Són una generació que vol participar de la vida pública, sense obediències, sense fidelitats dictades i sense càlculs. Entenen que el procés polític que viu Catalunya ha d'anar acompanyat també d'un nou model per construir el futur del país perquè no el veuen compatible amb les pràctiques polítiques que hem viscut fins ara. Per tant no els amoïna tant el model en el qual construïm l'existència dels catalans sinó que estan amoïnats per lluitar per un projecte que els il·lusioni i que sigui transformador. Els canvis han de produir-se simultàniament: si el procés els proposa un canvi d'estructura política sense transformació interna, un procés que activi mecanismes de regeneració del servei públic a les nostres institucions, transparent i allunyat dels interessos i les agendes ocultes, li donaran l'esquena a aquest procés o buscaran alternatives en formacions polítiques o socials esporàdiques sorgides de la capacitat que tenen les tecnologies de la comunicació d'activar mobilitzacions col·lectives més o menys estructurades. Per tant el catalanisme com l'hem conegut fins ara —estructurat a través de partits polítics— ha de tendir a desaparèixer com ha demostrat l'Assemblea Nacional Catalana, Òmnium Cultural i altres organitzacions que vertebren aquesta voluntat de participar i de contribuir a la vida pública. Tenim al davant un full en blanc i els partits polítics actuals han d'escoltar, preguntar, incorporar veus noves, fer un exercici d'autocrítica amb els seus aparells i, si és necessari, fer-los partícips d'una transformació necessària. Això ho observo en el meu entorn més proper i en la voluntat dels més joves de relacionar-se amb la política d'una manera disruptiva. Crec que la mirada que s'imposa encara avui sobre el procés és captiva de les organitzacions polítiques que necessàriament ens fan de crossa i ens condicionen, perquè són les que tenim a l'abast per caminar cap a la consulta que faci possible que el país decideixi com es vol organitzar en el futur i quin país vol tenir.

Vivim incrustats, a voluntat nostra després de la mort de Franco, en una monarquia parlamentària amb un text constitucional que ha estat una cuirassa per les nostres llibertats i les nostres institucions. I a Catalunya, un Parlament que ens legitima a través de la voluntat de les seves formacions polítiques des de les eleccions del 25 de novembre del 2012 a reclamar el nostre dret a decidir, amb centenars d'entitats socials i cíviques que li fan costat, una voluntat d'afirmació tranquil·la, d'una societat civil que senzillament està cansada de parlar del catalanisme i vol ser catalana i prou.

L'èxit d'aquest projecte d'afirmació pivota sobre la capacitat que tinguin les institucions i els marcs democràtics en què estem encardinats d'intentar protegir la capacitat de resiliència d'aquesta majoria social i donar respostes a la paciència que se li exigirà en aquest camí, ens porti on ens porti. Sovint, però, les institucions tracen una línia entre el que és la societat civil entesa com un coixí i les institucions. Aquesta diferenciació de legitimitats, si bé es pot entendre des de la perspectiva estrictament institucional i de representativitat social a través del vot, no sempre és ben entesa per la societat que vol gestos clars per part dels partits polítics per apropar-se a noves formes de participació democràtiques. Les noves generacions, les que protagonitzen el procés d'afirmació catalana del segle XXI, d'aquest Sí-Sí volem ser, volen ser més protagonistes i busquen eines que els siguin útils per defensar el que creuen en tots els àmbits: els seus marcs laborals i de relacions humanes han canviat i per tant estan disposats a treballar sobre fulls en blancs, tenen menys motxilles de les que porten les generacions que han ocupat o ocupen ara el poder a les nostres institucions.

Per tant, crec que la força del catalanisme polític del 2020 és que hi ha una generació que té un esquema, el que Bauman en diria valors d'aquesta societat líquida, que ha mogut tots els patrons, els patrons amb els quals ens relacionem amb les persones, amb els quals treballem, ens informem i mantenim relacions amb les institucions. Per tant, alerta, el procés que apuntava Ferran Requejo i que porta a definir una relació amb Espanya neta, de tu a tu, franca i lliure en l'expressió política de la independència, funcionarà si el vincle entre totes les generacions que ara protagonitzen el procés són imaginatives i donen eines transformadores per aconseguir que l'afirmació senzilla de voler ser no es tradueixi en gestos de política clàssica.

Abans, Antoni Comin ens apuntava que parlaríem de sentiments d'identitats múltiples. Tots i cadascun de nosaltres vivim sentiments de pertinença diversos: catalans i espanyols, catalans i europeus, catalans i ciutadans d'un planeta interconnectat. Aquesta identitat en cercles concèntrics que tenen totes les realitats nacionals que estan dins d'estats, i dins d'una realitat plurinacional com és aquesta Catalunya dins d'Espanya i dins de la Unió Europea, el que veiem és que va simplificant el sentiment a mesura que passen els anys. A raó lògicament del que explicàvem abans, l'Estatut del 2006, i l'evolució del 2007 al 2013 d'aquest sentiment de pertinença és dramàtic perquè es dobla el percentatge de persones que en ser preguntades com se senten responen únicament catalanes. Però també hi ha una generació en què els vincles amb l'altre, de relació amb Espanya i fins i tot amb Europa són vincles més movibles, més líquids i més instrumentals que no pas les generacions que han tingut una formació i un patiment traumàtic pel franquisme i la Transició, que els que tenim avui.

Per tant, el desencís dels joves amb les nostres institucions fa que el crèdit que els concedeixen a les organitzacions polítiques sigui menor, menys incondicional i més fràgil. Més volàtil, si voleu. Aquest és un dels grans perills que tenim sobre el procés en què estem immersos: hem d'aconseguir que les institucions puguin acompanyar aquesta majoria, que la representin i que la ciutadania s'hi senti representada, perquè si no, per molt projecte que tinguem i per molt clar que tinguem el camí, tampoc no ens en sortirem. És una generació que està governada en aquests moments per un projecte que presideix una doble condició: la il·lusió i la voluntat de participar en la seva definició.

Penso que és evident que no tindrem una majoria d'un 70% si és que s'arriba a fer la consulta a favor del sí o del no, però és que tots els canvis que han fet avançar la humanitat, en altres àmbits, s'han aconseguit amb una majoria que ha seguit un lideratge, i no sempre ha estat una majoria aclaparadora. I no sempre s'aconsegueix que la comunitat dins d'una comunitat es produeixi de manera simultània. Els temps de maduració del projecte són diferents per a cada persona, i és evident que hi haurà qui s'hi oposarà, hi haurà qui aplicarà la passivitat i l'acceptació del que decideixi la majoria, i una part destacable de la societat més activa que ho farà possible i ho articularà. Però sigui en el percentatge que sigui i amb la implicació que sigui, la clau rau a garantir la placidesa del procés per no minvar la convivència que afortunadament tenim: la unitat civil amb el procés d'una societat pacífica, informada, il·lusionada i constructiva, com la catalana, pot canviar de marc polític, però no pot renunciar mai a la seva identitat, i aquesta identitat també radica en la seva convivència solidària i tranquil·la. Som així, i no hem de renunciar-hi.

Comunicar aquest sentiment que ens està governant d'una manera tan pacífica i resistent en la societat civil –en són prova la manifestació de 2012 i la Via Catalana del 2013– ha de ser una prioritat de portes endins, a Catalunya, i de portes enfora, a l'estranger i especialment a Europa. El fracàs de fer-nos entendre a Espanya no el remuntarem i s'hi han esmerçat anys d'apropament i el mirall sempre ens ha retornat una imatge estafeta del nostre país. Però crec que l'esforç essencial l'hem de fer aquí, que la comunicació del procés es tradueixi en raons informades que construeixin un projecte, i això és el que li donarà solidesa i el que permetrà que internacionalment i legalment les passes que es facin siguin sòlides. Si no ens concentrem a aconseguir solidesa interna sense esquerdes no ens en sortirem: socialment hem de garantir que no hi hagi fractures en el projecte emocional i racional perquè tots dos factors són elements de cohesió social.

El privilegi de poder observar i explicar des d'un mitjà de comunicació et fa adonar que molt sovint allò que representem a través dels mitjans de comunicació no acaba d'aconseguir reflectir tots els matisos i la pluralitat de visions que implica un procés complex i apassionant com el que estem vivint. Comunicar l'estimació pel país és el que fa que milers de persones estiguin disposades a lluitar per aquest full en blanc que serà la construcció no de l'horitzó 2020, sinó del 2030 o el que sigui, moguts senzillament per la voluntat de ser catalans i deixar de ser catalanistes. Això ho deia l'historiador Quim Torra: la força del que vivim radica en la desaparició del catalanisme, triguem el que triguem, i és un procés pacífic cap a l'expressió plena de la voluntat col·lectiva de ser i construir un futur on quedi preservada la dignitat del nostre país.

2a sessió. 3 d'octubre 2013

Miquel Caminal.

PROFESSOR DE TEORIA POLÍTICA A LA
UNIVERSITAT DE BARCELONA I PRIMER DIRECTOR
DEL MEMORIAL DEMOCRÀTIC.¹

Veig el catalanisme avançant cap a un cul-de-sac. Si no es produeix un redreçament o una rectificació en els propers temps, hi haurà una gran frustració, que no se superarà en anys. No comparteixo la manera en què s'està dirigint i liderant el procés cap a un estat propi. La confusió general que ja s'està produint amb tants documents, declaracions, vies alternatives per a la consulta, comissions, consells de transició i el que s'hi vagi afegint, condueix a un ambient de desgovern i desorientació que només beneficia el nacionalisme espanyol i els interessos del Govern espanyol.

L'art de la política consisteix a defensar els propis interessos i objectius dins d'una correlació de forces determinada, sabent sumar el màxim nombre de complicitats, tenint en compte els poders de l'adversari, i alhora els interessos dels tercers sectors, que poden sentir-se afectats pel procés iniciat. No n'hi ha prou de tenir la raó, cal carregar-se de raons i saber cedir quan es pot guanyar en força. La qüestió clau és saber graduar l'estratègia a seguir, ja que la intel·ligència política fuig del tot o res, no concentra tot el joc en un sol acte, sinó que defineix un projecte i sap adaptar-lo a les circumstàncies canviants davant d'un futur sempre incert a mercè de la fortuna i també de la nostra capacitat d'actuar i de construir.

Per damunt de la reflexió crítica que hem de fer de l'evolució del catalanisme i del seu moment actual hi ha un objectiu que per a mi és irrenunciable, que pren especial valor en el marc de la construcció política europea. El futur de Catalunya necessita d'un estat propi, que podrà ser autònom, federat o independent, en correspondència amb els tres grans corrents del catalanisme: autonomista, federalista, independentista. Però un estat propi amb capacitat real d'autogovern sobre l'economia, la societat i la cultura catalanes. Una gran majoria del poble català, tal com de forma recurrent expressen els estudis d'opinió, manifesta la seva voluntat que Catalunya tingui plena sobirania per decidir sobre els seus assumptes interns. Més de dos terços de les persones consultades reclamen que es respecti el dret del poble català a l'autodeterminació. Alhora, opten per un autogovern que, com a mínim, tingui caràcter federal, però amb una opció majoritària i creixent cap a la plena independència de Catalunya. És el Parlament de Catalunya qui ha d'atendre aquesta demanda, i ser la seu de deliberació i negociació d'una proposta unitària. El repte i el resultat polític de tots els catalanismes és unir-se per avançar cap a aquest objectiu, i no dividir-se per a fer-lo impossible.

El fet de partida que va sorprendre molts, especialment a partir de l'11 de setembre de l'any passat, és el fet incontestable d'aquesta immensa mobilització. Mobilització més oberta del que alguns volen interpretar, que reflecteix la voluntat de gran part dels catalans de ser respectats. Volem que sigui respectada la nostra capacitat de governar-nos, perquè un poble lliure és un poble que s'autogoverna. I la llibertat i la democràcia comencen amb el reconeixement de l'altre.

1. Text revisat per Jordi Matas, Catedràtic de Ciència Política de la UB

Aquest és el punt de partida. I un punt de partida reflectit per enquestes, sondejos i mobilitzacions, que es concreta en: «sí, volem un estat». Perquè el concepte d'«estat» identifica aquesta capacitat d'autogovernar-se.

Per tant, d'una banda, un estat autònom, o un estat federat, o sens dubte, un estat independent. Per què no? Ara bé, tot això, que hem d'analitzar positivament, i carregant-nos de raons, no només tenint la raó, s'ha de fer amb coneixement de la correlació de forces, s'ha de fer sabent quin és el joc de l'adversari i els seus poders, i quina opinió en tenen tercers. Catalunya i Espanya no són una illa. Estem en un context europeu i en un context internacional. No estem sols.

Quin és el principal adversari que tenim? El nacionalisme espanyol que només cedeix en situacions límit. Repassant la història recent, si retrocedim cent anys o una mica més, el nacionalisme espanyol només ha cedit en el context de la inevitable regeneració democràtica que necessitava l'Espanya de la restauració, un sistema decrepít, desprestigiats, ja a les darreries del segle XIX. I així es va aconseguir la Mancomunitat de Catalunya, però no més, malgrat que el senyor Cambó volia ser alhora president del Govern espanyol i capdavanter de la causa catalana. En referència al senyor Cambó i a aquest llibre tan excel·lent que acaba d'escriure Borja de Riquer, *Alfons XIII i Cambó*, hem de conèixer la seva biografia per no repetir els seus errors. Per exemple, és bo que no sotmetem Catalunya al dogma del liberalisme econòmic, com va fer Cambó, que quan es preguntava «Monarquia, república?» i contestava «Catalunya», crec que en el seu subconscient deia: «liberalisme econòmic». La història també diu, i ho hem comprovat reiteradament, que Catalunya no té solució en el marc de la monarquia borbònica. I, sobretot, Cambó de vegades no acabava d'entendre això de la democràcia i considerava que les dictadures de vegades eren eficaces. Democràcia i catalanisme van junts. Aquesta és una lliçó per aprendre, no per oblidar. El catalanisme és incompatible amb les actituds autoritàries, no democràtiques o dubtosament democràtiques. Per tant, aquesta és una dada important a tenir en compte. No repetim els errors de Cambó.

Però el nacionalisme espanyol no va cedir després de la Primera Guerra Mundial davant de la proposta d'Estatut, però sí va acceptar abans la Mancomunitat de Catalunya. El nacionalisme espanyol tampoc no hauria acceptat mai la Generalitat de Catalunya, però és que l'any 1931 va ser un any excepcional perquè el sistema espanyol va caure estrepitosament i el rei va marxar. I es va proclamar la República fruit de la ruptura política, i Companys i Macià van proclamar la República catalana en el marc i la perspectiva de la federació dels pobles hispànics. Faig un incís per dir que en la tradició del catalanisme, independentisme i federalisme han anat bastant junts, encara que avui no ho sembli. Si ens mirem la història, si llegim el que va dir Rovira i Virgili o altres persones influents d'aquella esquerra republicana dels anys trenta, veurem que federalisme i independentisme no estan tan distants en el projecte polític de Catalunya.

Per tant, el nacionalisme espanyol només cedeix en situacions límit; si no, no cedeix. Ni per la via PP, ni per la via PSOE, ni per la via mitjans de comunicació, és a dir, *La Razón*, *l'ABC*, *El Mundo*, fins i tot *El País*. Per tant, la correlació de forces és una dada fonamental que cal tenir en compte. Per acabar de posar-ho més complicat, el context internacional tampoc no és favorable, perquè l'impacte del 1989 queda lluny. Per dir-ho d'alguna manera, hem fet tard, malgrat que Lituània ens doni suport. Avui els estats tanquen files pel que fa al respecte a la sobirania estatal, passi el que passi dins d'aquests estats. I és molt difícil que es procedeixi al reconeixement d'un procés d'autodeterminació si aquest no es realitza amistosament dins del mateix estat afectat.

Fa temps que els que estem a l'acadèmia teoritzem que l'estat nacional ha entrat en crisi, que ja no és el que era, que avui ja estem en un procés de globalització, amb la necessitat d'obrir processos d'unions supraestatals, i alhora de deconstruccions de l'estat nacional fent aparèixer les seves estructures internes, les seves identitats internes, les seves parts integrants. Però això és un procés llarg. Avui per avui, la Unió Europea està formada per estats que es resisteixen a deconstruir-se, començant per Alemanya, que s'ha unificat; i continuant per França. I, alhora, la balcanització de l'Europa Oriental no és recomanable. Crec que podem dir ja que la balcanització de l'Europa Oriental no és una bona notícia per a l'Europa democràtica, unida federalment.

Ja veurem com anirà, però tant de bo que continuïn respectant les idees del doctor Otto Bauer, que deia: «Alerta amb l'autodeterminació dels estats que poden sorgir de les cendres de l'Imperi austrohongarès. Alerta. No sigui que aflorin els nacionalismes. No sigui que no siguem capaços d'unir-nos en la diversitat mitjançant la construcció de democràcies federals en lloc d'estats nacionalistes, això sí, molt sobirans». Convé tornar a llegir Otto Bauer, malgrat que el resultat de la Primera Guerra Mundial no el va tenir en compte pels interessos contraposats entre els nacionalismes emergents i els vells imperis. Què s'ha de fer davant d'això? Dos suggeriments: el primer, la unitat, que no existeix. Per començar, jo no sé quina unitat del catalanisme hi ha quan dos capdavanters vinculats al Govern de la Generalitat, el senyor Artur Mas i el senyor Duran i Lleida, tenen una relació millorable. És un espectacle veure els nostres representants polítics com estan de marejats i sense saber exactament què dir.

Avui que és tan urgent la unió de tots els catalanismes, que és tan necessària, més aviat sembla que es camina en direcció contrària. I si no hi ha unió no cal que continuem, perquè no complim el primer requisit per ser respectats per l'adversari. Però, a més, ha de ser una unió deixant-nos les portes obertes, no tancant-nos les portes els uns als altres. Què vol dir això d'«independència o res»? La pregunta del referèndum pot ser clara sense ser tan simple. El catalanisme ha de deixar les portes obertes. No podem en vint-i-quatre hores dir, amb arrogància, «hi ha dos corrents del catalanisme que ja són història: el federalista i l'autonomista». Un respecte des de Prat a Pujol, des de Pi i Margall a Pasqual Maragall. Això no vol dir que el projecte independentista en aquests moments no tingui un gran ressò o no sigui una opció a contemplar. Un federalista contempla l'opció de la independència en darrer terme. Perquè un federalista, com diu la pròpia paraula, vol la unió, però una unió entre iguals. La unió mitjançant un pacte commutatiu. I si això no és possible, un federalista evidentment també contempla l'opció de la independència. Per tant, crec que avui hi ha motiu perquè els catalanismes s'entenguin, amb l'horitzó d'un estat propi per a Catalunya, però, si mirem el diccionari, «propi» no vol dir «independent». Pot voler dir independent, però no necessàriament. Pot voler dir «federat», que també és propi. I pot voler dir «autònom», que també és propi. L'important és tenir una visió oberta, no rígida. L'important és respectar les altres posicions del catalanisme. I l'important és que el Parlament sigui la seu, el lloc on els nostres representants han de demostrar maduresa, disputa, deliberació i acord.

2a sessió. 3 d'octubre 2013

Joan Manel Tresserras.

PROFESSOR DEL DEPARTAMENT DE MITJANS,
COMUNICACIÓ I CULTURA A LA UNIVERSITAT
AUTÒNOMA DE BARCELONA

Tenim dubtes de si queda possibilitat d'algun remei? Jo tinc la convicció que no. La unitat del catalanisme la volem tots, però des de posicions diferents. I és lògic que cadascú procuri fer valer les seves. En aquests moments, l'Estat espanyol és poc més que pura dominació. Moltes de les funcions pròpies de l'Estat les exerceix malament, i respecte de Catalunya, extraordinàriament malament. Sovint, en contra dels interessos d'amplíssims sectors de la societat, i no només d'una sola classe social. De manera que aquí tenim un problema greu d'haver de fer un procés complex amb la interlocució amb aquest Estat. D'altra banda, em sembla que aquests dies va quedant clar, després de veure la reacció una mica precipitada de Madrid, provocada per l'èxit de la Via Catalana, que, des del punt de vista espanyol, és preocupant la perspectiva de «perdre Catalunya». Però el més preocupant de tot és la perspectiva de «perdre Espanya». És a dir que el procés català, en el marc d'un estat tan desacreditat, tan ineficient, realment pot provocar una implosió d'Espanya.

En aquests moments, molts dels sectors més propers a l'Estat, el que temen és l'escenari posterior d'un procés català guanyador, encara que no fos complet, i els possibles efectes que això podria tenir en el conjunt de l'Estat. Crec que ells tenen una preocupació «catalana» certa, però limitada, i en canvi la seva preocupació més profunda és relativa a quina mena de reconstrucció d'Espanya serà possible, amb Catalunya o sense Catalunya. De manera que, com que em sembla que en algun moment pròxim ens haurem d'entendre o desentendre amb l'Estat espanyol, hem de fer un esforç per posar-nos en el lloc de qui pensa Espanya, no en clau catalana sinó en clau espanyola.

En general el que està passant en aquests moments a Catalunya, en la superfície de la política i en la superfície dels moviments socials, és aquest desplegament d'energia cívica i d'energia social a partir d'un escenari en què es creuen moltes crisis diferents: una crisi econòmica i una crisi de descrèdit de la política; crisis de canvi del model global, dels sistemes de vida, de les formes de comunicació i interrelació... És a dir, hi ha encreuades moltes crisis diferents.

I aquest procés tan intens, tan carregat de dramatisme, ha coincidit a Catalunya amb un fet d'una rellevància històrica descomunal: a Catalunya s'ha produït un desplaçament de l'hegemonia social. És a dir, hi ha hagut unes velles classes dominants o dirigents, o amb pretensió d'exercir aquesta direcció, que al primer terç de segle XX encara tenien un gran protagonisme però que, després del franquisme, exerceixen encara de classes influents però ja no de classes dirigents. I de fet, no arriben mai a formular un projecte català superador del projecte noucentista.

Per a nosaltres Prat de la Riba o Cambó han estat una referència important dins del catalanisme perquè, després d'ells, la burgesia del país com a classe social i els seus sectors més o menys vinculats no han estat capaços realment de formular un nou projecte de Catalunya. No hi ha projecte burgès català. En conseqüència, ni la hipotètica classe dirigent del país no té projecte català, ni l'Estat espanyol no té cap projecte català que no sigui el de la dissolució definitiva de Catalunya dins del projecte espanyol. En aquestes condicions, els sectors populars, en un país amb intenses onades migratòries, enmig d'un canvi econòmic i social molt profund, sense un veritable projecte modernitzador que vagi més enllà de la Transició, viuen la burocratització de la política entre el desencís i el desconcert, havent de triar entre les referències i les precàries opcions de futur existents al mercat. I durant molts anys, aquests sectors populars i les formacions que majoritàriament els representen no són tampoc capaços de tenir un projecte català propi, autònom.

Però, mentrestant, durant aquests darrers quaranta o cinquanta anys, l'accés de les classes treballadores i els seus fills a uns certs nivells culturals, la vinculació de molta gent a ocupacions laborals cada vegada més qualificades, el seu accés a la funció pública, el desenvolupament d'activitats professionals liberals, les iniciatives emprenedores..., tot

plegat fa que realment gent que no és de les classes dirigents ni de les elits establertes comenci a tenir també un criteri propi i una idea del país i la societat que vol. I arriba un moment en què aquesta gent treballadora s'afarta del maltractament sistemàtic i demana aquell respecte del qual en Miquel parlava abans. Mica en mica, aquestes persones comencen a prendre consciència que no hi haurà mai un projecte diferent de país si no el fan ells directament, si ells no n'assumeixen el protagonisme.

En la globalització ja no hi haurà mai una mena de nova burgesia catalana salvadora, o unes classes dirigents noves de característiques tradicionals que construeixin un país per a nosaltres. I, per tant, si volem un país nou, l'hauréu de fer directament. Aquest és el sentit de l'actual irrupció de la gent, als carrers i a les places, i també reivindicant una nova manera de fer política. Quan hi ha un impuls popular d'aquesta magnitud, una política massa d'aparador, massa teatral, massa mediàtica, de declaracions i contradecaracions, no satisfà les expectatives de la gent. I la gent de vegades pren la iniciativa. És per això, per exemple, que el principal partit autonomista del país, després de l'11 de setembre del 2012, canvia d'estratègia i apareix com un partit sobiranista, amb les conseqüències i convulsions de tot ordre que això produeix; i amb els desequilibris interns que això provoca dins l'hegemonia interna del catalanisme, contemplat sobretot com a moviment polític.

Em sembla —i penso que és tracta d'un fenomen de caràcter estructural i d'una gran profunditat històrica— que durant aquest any a Catalunya ha culminat un procés, que ha estat lent però consistent, de desplaçament de la centralitat social de les velles classes dirigents per una nova centralitat de base treballadora. La burgesia i els cercles dirigents tradicionals no han decaïgut pas del tot, i continuen sent molt influents aquí i a Madrid. Però qui decideix el futur del país ara mateix ja són aquestes classes populars mobilitzades. No només la societat ha passat per davant de la política professional en sentit estricte, sinó que, a més, s'ha produït un veritable canvi d'hegemonia. Sota la pell de l'efervescència política catalana d'ara, aquest és el canvi històric fonamental.

És difícil que amb aquest desplaçament es puguin recuperar formes d'elitisme social antic o aspiracions de lideratge polític de característiques velles. A Catalunya, de fet, només hi haurà estat propi si és a partir de l'impuls d'aquestes multituds. Per tant, inevitablement aquest estat haurà de ser construït de baix a dalt, per la pressió d'una ampla majoria. I a Europa, d'estats construïts de baix a dalt no n'hi ha; el nostre, doncs, tindrà una naturalesa diferent. Justament una de les paradoxes amb què ens trobarem —i per això tindrem dificultats a Europa, i en l'obtenció de suport internacional— serà la d'haver de conciliar la necessitat de trobar una forma homologada de sobirania —i per tant un estat que sigui homologable als altres estats—, amb l'aspiració irrenunciable de poder bastir un estat ben diferent.

Perquè l'estat català només mantindrà tota la legitimitat i comptarà amb la força de la gent si serveix per resoldre aquestes diverses crisis que hi ha plantejades. Si és un estat que serveix per combatre radicalment la desigualtat, si té un caràcter fundacional que instaura una nova mena de societat, un nou ordre de prioritats, de valors. Des d'aquest punt de vista, aquest canvi d'hegemonia es tradueix i pren la forma d'una revolució democràtica que, alhora i inevitablement, conté la llavor transformadora d'una veritable revolució social.

Aquesta revolució democràtica aglutinadora de la voluntat de transformació social ja està en marxa. Encara que no hi hagi barricades, ni l'escenografia consagrada de les grans convulsions socials del passat. El d'ara és un procés pacífic, tranquil, persistent: de vegades de caràcter festiu, il·lusionat amb el futur; de vegades potser una mica quimèric, una mica utòpic, potser poc conscient de les correlacions de forces i dels problemes que caldrà afrontar. Però hi ha una clara voluntat de canvi, i s'ha produït una transformació en les consciències de la majoria de la gent. Ens pot servir d'exemple, la repugnància profunda que provoquen determinats nivells de desigualtat, de discriminació i de corrupció. Les injustícies flagrants (desnonaments, precarietat laboral...) han propiciat un desplaçament de la consciència col·lectiva en el país, que potser encara no té una traducció política directa, però que la tindrà perquè al llarg del procés es renovarà profundament el mapa polític.

Per això, moltes formacions polítiques o vénen de crisis profundes, o són a punt de tenir-les, o les estan passant ara mateix. Perquè ni valen les velles formes de fer política, ni valen les velles formes de concebre la relació amb la gent, considerada com a simple massa d'electors, com un pur mercat electoral. Com si l'única cosa important fos veure les enquestes i ajustar-hi la tàctica. En aquests moments, tota aquesta política burocratitzada i aquest electoralisme de saló és absolutament secundari, perquè la gent no s'està movent només per servir una ideologia, o un partit determinat. Ens movem per una causa general i molt més ambiciosa, una causa que va molt més enllà.

La correlació de forces és i serà molt important. És veritat que, dins dels escenaris de futur hi ha un escenari que és el desitjable, que seria l'escenari negociador. Però aquest escenari negociador només és possible si en algun moment l'Estat o qui el representi és capaç d'assumir el resultat d'una convocatòria democràtica a Catalunya. Només si hi ha un reconeixement d'aquesta altra part i dels resultats d'una convocatòria realment és possible la via negociada. Via que evidentment és, amb gran diferència, la preferible; tant per a l'Estat, per a Espanya, com per a Catalunya.

Perquè hi ha qüestions d'una gran complexitat: titularitat de patrimonis, transferències de treballadors d'agències o empreses públiques d'un costat cap a l'altre, qüestions de tipus fiscal, deutes històrics heretats, seguretat social..., qüestions d'una importància absolutament decisiva. En un escenari de negociació, són temes d'una gran complexitat; en un escenari de confrontació, poden ser temes molt difícils de resoldre sense afectar la vida de moltes persones involucrades. Però, en qualsevol cas, jo crec que l'escenari de confrontació —que en aquests moments, pensant fredament, potser veiem inevitable— comportaria riscos duríssims per a Espanya.

En una perspectiva de separació de Catalunya, molts federalistes convençuts no renunciarien a la independència. I, al mateix temps, molts independentistes no rebutjarien la hipòtesi d'una confederació; però, en qualsevol cas, veuen la independència com una condició prèvia necessària. «Jo sóc federalista de l'endemà» —diuen alguns— «però primer hem de guanyar una llibertat completa, la plena capacitat de decidir i d'actuar».

Aquest tipus de debat ens podria dur molt lluny. En relació amb el procés sobiranista català, moltes persones, preocupades per tenir detalls del projecte de futur d'una Catalunya independent, demanen com serà, què passarà. No ho sabem del tot. I a més no tenim un model equivalent que pugui ser imitat o fer de referència. Per tant, d'alguna manera, estarem condemnats a haver de ser una mica originals, i això pot causar vertigen. Aquests problemes bàsics de disseny de futur haurien de poder ser debatuts sobretot dins de les esquerres. Perquè no és el mateix abordar la construcció d'un nou estat amb una correlació de forces de majoria progressista, que fer-ho des d'altres correlacions. Les perspectives són molt diferents, encara que crec que l'hegemonia aboca el procés a ser fonamentalment encapçalat des de les esquerres.

Voldria enumerar alguns dels problemes que deia que tenim plantejats: un de molt important és el tema de la piràmide demogràfica. En aquests moments, la piràmide demogràfica del país és molt esbiaixada. Som una societat envellida i en procés de radicalització d'aquest envelliment; i aquesta qüestió l'hauríem de plantejar. No es pot obrir un procés constituent —que vindrà d'una o altra manera— sense abordar aquesta qüestió; recorrent a persones qualificades que ens puguin il·lustrar sobre quines són les opcions.

Un altre problema molt important, evidentment, és el problema de la pobresa a Catalunya. És dramàtic per la seva dimensió, i també perquè una part de la població apareix com a disfuncional respecte del sistema vigent. A l'hora de plantejar una transformació profunda del model econòmic i social, és necessari haver explorat polítiques de reorientació del sector industrial, o que haguem avançat polítiques d'impuls de sectors com el del coneixement, el de la creativitat, etc. O que haguem considerat quin és l'espai que li correspon dins del nou engranatge al sector turístic.

És absolutament fonamental atacar directament i urgentment la pobresa, cosa que afecta totes les polítiques econòmiques, però també les polítiques educatives, les d'atenció social o les culturals. També són qüestions a plantejar de manera immediata els temes d'injustícia, desigualtat, ineficiència d'algunes institucions socials, etc. La relació podria ser molt llarga i apuntaria, sense prescindir del context en què ens haurem de continuar movent, a la conveniència d'obrir una etapa de refundació i replantejament dels mecanismes de funcionament de la nostra economia i la nostra societat.

Crec també que s'ha d'abordar amb voluntat de radicalitat la qüestió de la incultura —si em permeten referir-m'hi d'aquesta manera. Si hem de construir un país nou, adaptat a la globalització, que aspiri a relacionar-se en termes d'igualtat amb les societats i països del món, hauríem d'aspirar a tenir un projecte estimulants i ambiciós també en el terreny cultural, inclòs el model de cultura cívica. Un dels avantatges de pensar un país nou és que ens permet posar l'accent en el futur. Venim d'un passat tan turmentat que a nosaltres ens convé que el món canviï molt de pressa. Ens convé fer un país nou en un món accelerat; perquè com més noves siguin les condicions menys pes tindran les nostres velles servituds; i com més nou sigui el país que ens proposem fer, més fàcilment i millor podrà contribuir a la transformació progressista de l'economia i la societat.

Hem d'enterrar la «Catalunya-ciutat» dels noucentistes definitivament. Un dels actius fonamentals del país és Barcelona. Barcelona és la carta de presentació i la garantia de presència en el món global. El sol fet de tenir una capital com aquesta ens millora les oportunitats com a país possible de futur. Però és evident que arrosseguem desequilibris molt importants. I, ara, factors com la tecnologia o com els nous models d'organització empresarial, tots ens conviden a plantejar amb agosament i diligència un nou model, una «Catalunya-en-xarxa», en el qual la metàfora noucentista de la capital que arrossega la resta del país cap a la modernitat, queda superada per la de la capital treballant conjuntament amb el conjunt de ciutats i territoris del país per fer un nou salt endavant.

Tenim un calendari breu. Un any. No cal esperar més. Hi ha molta gent patint. Hi ha molta gent passant-ho molt malament. No són els que es reuneixen per dinar i parlar de la tercera via. Hi ha gent al país, molta gent, realment passant-ho molt malament, i no es pot especular amb el calendari per prendre decisions fonamentals, perquè aquestes decisions determinen que tinguem els instruments per fer les polítiques econòmiques i per fer les polítiques de

tot ordre que són necessàries. L'estrangulament econòmic imposat al Govern ha limitat extraordinàriament la seva capacitat d'intervenir amb eficàcia i no hauríem de permetre que això durés gaire.

Vam quedar que s'explorarien totes les possibilitats de fer una consulta, seguint procediments escrupolosament democràtics i oferint-nos a negociar amb l'Estat. Explorem-les. Però això no pot durar gaire. Abans de finals d'any hem de tenir el calendari complet. L'Onze de Setembre de 2014 serà un esclat popular com no n'hem conegut cap altre. Omplirem els carrers de la capital i no marxarem. Penso que ens hi quedarem, en un acte cívic de reivindicació de llibertats i de fer ben explícita la ferma decisió d'assumir el repte de fer un país nou. I el farem. Potser no en sabrem prou. Però, no troben que ho podem fer més bé que els qui fins ara han pres les decisions per nosaltres? Doncs posem-nos-hi. Tirem-ho endavant.

2a sessió. 3 d'octubre 2013

Josep Maria Vallès.

CATEDRÀTIC EMÈRIT DE CIÈNCIA POLÍTICA
A LA UAB

La invitació a intervenir en el debat obliga a plantejar-se preguntes en un triple àmbit. I al mateix temps fa necessari enquadrar aquestes preguntes en l'horitzó temporal que han marcat els organitzadors: 2020. Començaré per les preguntes i acabaré amb l'enquadrament temporal indicat.

Les preguntes es refereixen a la transformació del catalanisme, a la relació Catalunya-Espanya i a l'evolució de l'europeisme i de la Unió Europa.

- Sobre la transformació del catalanisme. Comprovem que s'ha anat produint un canvi d'hegemonia en l'imaginari catalanista. El catalanisme històric era prou ambigu, prou equívoc, prou multiforme, per a poder integrar i emparar corrents de pensament i de projecte molt diferents: autonomistes, federalistes, independentistes, tradicionalistes, conservadors, liberals, socialistes, comunistes, de convicció democràtica i de tendència autoritària o feixistitzant. Un repàs honest a cent-cinquanta anys de catalanisme ens ho revela. El catalanisme era un paraigua per a una diversitat de posicions socioeconòmiques i polítiques que compartien un mínim comú denominador: la reivindicació de la identitat col·lectiva de Catalunya i la recuperació d'un autogovern ampli i diferent de la situació definida per l'Estat espanyol del XIX.

En el moment present, estem assistint al creixement de l'hegemonia del catalanisme independentista. Sembla haver-se produït una apropiació del catalanisme per una de les seves opcions. ¿És un fet positiu o negatiu? Em pregunto si aquesta transformació ha ampliat o ha encongit la seva capacitat de guanyar complicitats i, especialment, si conté una possibilitat d'ampliar-les de cara a la realització del projecte fonamental de preservació de la identitat col·lectiva de Catalunya i de la seva projecció en capacitat política i no solament cultural. No m'ho pregunto de forma retòrica, com si jo tingués ja una resposta oculta. Ho faig perquè jo mateix no sabia què contestar en aquest moment. Crec que la importància de debats i de taules com la d'avui és que entre tots intentem trobar-hi la resposta.

- En segon lloc, interrogants sobre la relació Catalunya-Espanya i la forma de revisar-la. ¿És una revisió que s'aborda amb perspectiva i categories capaces d'afrontar els desafiaments socials, econòmics, culturals, que conté? ¿O més aviat, d'una forma o d'una altra, ens pesa la hipoteca de categories, no ja del segle XX sinó del segle XIX? Per exemple, la insistència en la categoria de la nació-estat o de l'estat-nació. És a dir, la idea que defensen tots els nacionalismes quan afirmen que a cada nació li correspon un estat, i que en cada estat només pot haver-hi una nació. Les dues afirmacions constitueixen un *pack* indissociable. No és exacte dir que els nacionalistes són aquells que volen que totes les nacions tinguin estat. No. Els nacionalistes són també aquells que volen que a cada estat hi hagi només una sola nació, encara que hi podrà haver minories que seran més o menys respectades. Però de nació només n'hi haurà una.

Aquesta categoria clàssica del segle XIX –la nació-estat– conserva una inèrcia fortíssima. Però utilitzar-la com a bandera davant d'un contradictori que també la juga, i a fons i amb més recursos, ¿no és es situar-se en el terreny on el contradictori se sent més fort i més segur? ¿És aquesta la millor estratègia del catalanisme per fer avançar les seves pretensions en front del nacional-estatisme espanyol? ¿No seria millor desbordar la categoria nació-estat, denunciar les seves febleses actuals i modificar la delimitació d'un terreny de joc que els fets ja han transformat: les grans migracions, les tecnologies comunicatives globals, la compatibilitat d'identitats diverses, etc.? És cert que la inèrcia del plantejament tradicional domina entre polítics, juristes i comunicadors. Però cal preguntar-se si no és aquest plantejament obsolet el que precisament bloqueja les possibilitats de superar un empat entre un nacional-estatisme espanyol molt arrelat i un nacional-estatisme català més o menys tardà.

- Finalment, les preguntes sobre Europa i la dinàmica catalanisme-europeisme. Compartim que el catalanisme ha estat sempre europeista. Ha estat europeista d'aquell europeisme ideal, paradisiac, el del «nord enllà on diuen que la gent és neta i noble, culta, rica, lliure, etcètera». Aquest és l'europeisme que ha seduït el catalanisme en tota

la seva diversitat d'expressions. Però ens hem de preguntar si aquest és l'europeisme realment existent, el que avui podem contemplar a l'Europa del 2013 i si el seu desenvolupament previsible s'orienta o no cap aquesta direcció. La resposta de molts observadors i experts és, per desgràcia, que la concreció del projecte europeu s'ha anat desviant d'aquell horitzó somniat. Per què? Perquè —especialment a partir de la gran crisi del 2007-08— ha derivat cap a un desmantellament progressiu de l'estat del benestar en els estats que integren la Unió Europea i, alhora, ha impedit o resistit la constitució d'una «Unió Europea del benestar» a escala general. És a dir, que per una banda ha contribuït a erosionar els drets socials dels ciutadans en cada un dels estats, però que, per altra, ha impedit construir i garantir drets socials a escala europea.

Aquesta és l'Europa que s'està configurant com a resultat d'una agenda neoliberal impulsada per les forces polítiques amb posicions institucionals a Europa en els darrers anys. Però no es tracta solament d'inclinacions personals o de projectes partidistes. Hi ha també gravíssimes deficiències estructurals i institucionals en el sistema europeu que fan molt difícil aquesta construcció efectiva d'una Europa social, proclamada de vegades de manera retòrica però que a l'hora de la veritat no acaba de concretar-se ni de ser operativa. El catalanisme avui es troba, doncs, amb una Europa real que ni és prou democràtica, i això és àmpliament reconegut, ni és potencialment social. Al contrari, més aviat és retalladora de drets democràtics i socials que altres societats havien aconseguit o que altres —com la nostra— començaven a conquerir. El que es viu en el context europeu és la gran contradicció entre democràcia social i economia de mercat, o més directament expressat, entre democràcia social i capitalisme financer.

Algú ha afirmat que potser l'error —des d'una perspectiva democràtica i social— va ser acceptar que Europa havia de començar pel mercat únic i que després ja fariem les institucions democràtiques. Aquesta va ser la idea, segons sembla, o segons s'afirma moltes vegades en el relat de la història de la Unió Europea. Doncs bé, aquells que dominen el mercat tenen, per dir-ho d'una forma suau, unes tendències democràtiques perfectament descriptibles i, una vegada aconseguit el mercat, les seves ganes d'impulsar una estructura democràtica i social de la Unió Europea han estat i seran molt poques.

Per això crec que el catalanisme avui també s'ha de preguntar quina ha de ser la seva relació amb aquesta Europa que no és l'Europa ideal que imaginàvem, sinó que s'ha convertit, i cada dia dóna senyals de ser-ho més, en aquest esquema econòmicament liberal però socialment cada cop més restrictiu. Els poders «fàctics» de la Unió Europea han anat retirant legitimitat democràtica als estats que en formen part, deixant clar de manera molt crua que les afirmacions «sobiranistes» són il·lusòries o enganyoses. Per exemple, ¿què en queda de la «sobirania pressupostària espanyola» quan polítiques fiscals i monetàries —entre d'altres— són condicionades per les instàncies europees: Banc Central Europeu, Comissió Europea? Males perspectives, per tant, per altres «sobiranismes» en aquest marc europeu que no es correspon amb l'europeisme democràtic i social en el qual el catalanisme històric havia buscat inspiració i empara.

Per acabar, una al·lusió a l'horitzó 2020 que ens marca el debat. Existeix un consens cada cop més ampli que estem vivint anys de trànsit entre èpoques històriques, a escala universal. No ens movem en un canvi de cicle en una mateixa època, sinó en el període turbulent que va de l'esgotament d'una etapa a la definició de nous models econòmics, socials i polítics d'una de nova. És un període llarg que va començar a final dels anys setanta del segle xx i s'ha anat desenvolupant sota l'impacte d'innovacions científico-tècniques, econòmico-financeres i cultural-mediàtiques. La seva repercussió sobre les organitzacions i les relacions polítiques s'està definint a escala mundial, continental i regional. Són clares les insuficiències dels models polítics heretats de l'etapa anterior. Però no se n'han assentat encara de noves.

Wallerstein ha indicat que aquestes etapes de transició no duren menys de cinquanta anys fins que no es defineixen els perfils de la nova situació. Altres observadors ens adverteixen que les perspectives futures no són gaire engrescadores. Hi ha qui subratlla la tendència antidemocràtica i antisocial de les dinàmiques més fortes, en un moviment de reflux respecte del que havia estat l'etapa anterior. Val la pena tenir-ho present.

En aquest context mundial de canvi d'etapa, s'insereix el cas de Catalunya, no com una excepció extraordinària, sinó com un cas més, amb alguna especificitat. Aquí es repeteixen conflictes que també experimenten altres societats en aquesta etapa de transició. S'hi reproduïxen les lluites socials i polítiques per regular-los en un sentit o en un altre. Podem preguntar-nos si el resultat d'aquesta tensió a Catalunya comportarà l'anunci d'alguna novetat positiva i aprofitable per altres societats, en termes de democràcia política i justícia social. O si, per contra, desembocarà en fórmules esgotades i de durada efímera. Costa fer pronòstics. Al cap i a la fi, el resultat haurà de ser valorat probablement més enllà del 2020 marcat pels organitzadors. Però el plantejament que possibilitarà aquest resultat és en bona part responsabilitat nostra i del que es faci ara mateix.

3a sessió. 17 d'octubre 2013

Miquel Iceta.

PRESIDENT DE LA FUNDACIÓ RAFAEL
CAMPALANS

En primer lloc, voldria comentar que m'ha costat posar-me a projectar una reflexió per a l'any 2020, per això la meva intervenció serà de tipus conjuntural, tot i que s'entén que en aquest moment de canvi abordem qüestions del futur del catalanisme.

Crec que el catalanisme, tot i enfrontar-se a reptes ben difícils, té un llarg recorregut i un enorme potencial que hauríem d'evitar afeblir o malmetre. Però, en primer terme, potser cal debatre què entenem per catalanisme.

Ja Ernest Lluch advertia de la diferència entre nacionalisme i catalanisme. I ho feia, entre d'altres, citant les definicions d'aquests dos termes recollides al *Diccionari de la llengua catalana*. Ho feia a l'article «Reivindicación del catalanismo», publicat a *La Vanguardia* el 8 d'agost de 1996, o a «Nacionalismo y catalanismo», publicat també a *La Vanguardia* el 10 de febrer de l'any 2000.

Segons el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans:

Catalanisme. 1) Forma d'expressió catalana usada en una altra llengua. 2) Devoció a les característiques i als interessos nacionals catalans. 3) Moviment que defensa el reconeixement de la personalitat política de Catalunya o dels Països Catalans.

Nacionalisme. Ideologia i moviment que reivindica l'organització política independent d'una nació.

Destaquen dues diferències òbvies. Mentre nacionalisme i catalanisme són qualificats de moviments, el catalanisme està basat en un sentiment i el nacionalisme està basat en una ideologia. Així mateix, el nacionalisme té com a objectiu últim la independència, i el catalanisme no.

Des d'aquest punt de vista crec que el catalanisme no corre cap perill, a menys que s'imposi la idea segons la qual el catalanisme ha de ser patrimoni únic de nacionalistes o independentistes. Aquí sí que entrariem en un terreny perillós. Perquè sembla evident que tots els nacionalistes i tots els independentistes són catalanistes, mentre que no necessàriament tot catalanista ha de compartir l'objectiu de la independència o fer dels seus sentiments nacionals una construcció ideològica tancada.

Aquesta breu introducció a una qüestió que, ho creguin o no, no és estrictament semàntica, té molt sentit per als catalanistes als quals, des de fa molt i molt de temps, se'ns qüestiona el catalanisme i fins i tot la catalanitat, senzillament per no compartir ni el cànon nacionalista ni l'objectiu de la independència. Ho dic amb més claredat, a mi ja em deien botifler als anys vuitanta del segle passat. A mi, a Joan Reventós, Ernest Lluch, Raimon Obiols, Pasqual Maragall, i als vells lluitadors del POUM com Ramon Fernández Jurado o Enric Adroher Gironella, o als vells lluitadors del Front Nacional de Catalunya, com Joan Cornudella, quan van decidir participar en el procés d'unitat socialista i mantenir un vincle federal amb el PSOE.

Jo mateix he gosat definir el catalanisme i ho feia d'aquesta manera en un llibre publicat el 2007: «El catalanisme és un sentiment cívic compartit, difús i transversal, un sentiment d'estima per la terra, la cultura, la història i la llengua catalanes, és la convicció que des de l'autogovern de Catalunya podem construir una societat pròspera i avançada, lliure, segura, justa i solidària, un país en el qual els ciutadans i ciutadanes de Catalunya puguin desenvolupar els seus projectes de vida i intentar ser feliços».

Crec que el catalanisme entès així pot assegurar no sols la unitat civil del poble de Catalunya sinó el suport permanent d'una majoria social i política ben àmplia. Ara bé, si es pretén encotillar el catalanisme a favor d'un determinat projecte o objectiu polític, estariem en un escenari ben diferent.

Estic convençut que l'equiparació de catalanisme amb independentisme lluny d'enfortir-lo, l'afebleix. No vull dir en cap cas que el projecte independentista no sigui legítim, ni tant sols discuteixo que pugui esdevenir majoritari, però sí dic que la força del catalanisme serà més potent en la mesura que vertebrï una majoria social en la qual també s'han de sentir còmodes persones i sectors no independentistes.

Sé que molts creuen que hem arribat a una cruïlla final: o submissió o independència, diuen. Els respecto. Però demano el mateix respecte per aquells que creiem que entre submissió i ruptura hi ha altres alternatives que, per difícils d'imaginar o de construir que siguin, no són menys difícils que un procés d'independència. Tampoc cal que m'estengui en la meua convicció que el que més ens convé en aquests moments és impulsar una reforma constitucional que faci d'Espanya un estat federal plurinacional.

Em preocupa quan veig alguns pontífexs que neguen qualsevol opció que no sigui la seva. Mal que els pesi, entre submissió i independència hi ha una àmplia gamma de matisos. I la incapacitat d'acceptar altres opcions no deixa de tenir un regust totalitari. Pel que fa a les dificultats de les terceres vies, ja ho he dit, no són més grans que les de la independència per a la qual no sé veure, en les institucions de l'Estat, cap interès a facilitar-la.

Tan difícil és entendre que hi ha catalanistes no nacionalistes? Que hi ha catalanistes no independentistes? Que hi ha catalans que no volem trencar la nostra relació amb la resta de pobles d'Espanya? Que no trobem incompatible la identitat catalana amb la ciutadania espanyola? No crec que algú incapaç d'entendre això pugui aspirar a representar el conjunt dels ciutadans i ciutadanes de Catalunya.

No crec que es pugui minimitzar el risc d'esquinçament del catalanisme, quan l'amenaça encara més perillosa de dividir Catalunya ja s'ha plantejat amb rotunditat. Cito de memòria José María Aznar: *«antes de que se rompa España se romperá Cataluña»*.

El primer advertiment sobre aquest risc em va arribar des d'un mitjà poc sospitos, l'editorial de la Fundació CatDem de l'1 de desembre de 2012, pocs dies després de les eleccions del 25 de novembre, que deia: «Les presses debiliten el sobiranisme. Ara cal fer una parada per refer l'aliança amb els moderats que tenen clara la catalanitat per bé que no siguin independentistes». No sembla que l'advertiment hagi fet forat, però aquí el deixo.

Hi ha qui diu que el dret a decidir és avui el punt de trobada del catalanisme. Comparteixo totalment el principi democràtic segons el qual Catalunya serà allò que els catalans vulguin. I que només una decisió democràtica presa directament per la ciutadania pot substituir i ha de substituir el pacte polític referendat pels ciutadans, l'Estatut del 2006 abans de ser alterat pel Tribunal Constitucional el 2010. Per tant, és obvi que la darrera paraula la tenen, l'han de tenir, els ciutadans. Per cert, això s'hauria d'aplicar també a la declaració unilateral d'independència. No n'hi ha prou, en un tema així, amb una votació parlamentària.

Però sí voldria alertar d'alguns riscos. Els socialistes hem afirmat des del primer moment que l'única forma d'exercir el dret a decidir en un estat democràtic membre de la Unió Europea, és fer-ho de forma legal i acordada. Això implica un procés negociador difícil, probablement llarg, en què cal exhibir tanta fermesa com flexibilitat, un procés en què cal fugir d'ultimatums i evitar el parany de fixar dates, preguntes i mecanismes legals de forma unilateral generant expectatives probablement condemnades al fracàs.

Tampoc no és sobrer recordar que parlem generalment de dret a decidir com si fos un concepte de significat inequívoc. I no és així. Inequívoc és el dret d'autodeterminació, que molts experts consideren inaplicable al cas de Catalunya. Tampoc utilitzem el concepte «referèndum sobre la independència» i, en canvi, utilitzem l'expressió dret a decidir, concepte encara no recollit en el Dret internacional, amb voluntat de fer prevaler el principi democràtic en la relació entre els pobles. Per això el dret a decidir és subjecte d'estudi en una Comissió parlamentària, si fos inequívoc no caldria estudiar-lo tant. I no podem oblidar que molts veuen el dret a decidir com un mer instrument per separar-se d'Espanya i, com que no volen separar-se d'Espanya, no donen suport al dret a decidir; no el veuen com un mecanisme de radicalitat democràtica. I no podem oblidar tampoc que la celebració d'una consulta il·legal, d'una banda, li restaria legitimitat i, d'altra banda, implicaria uns costos i riscos que potser una part significativa de la ciutadania, fins i tot de sectors catalanistes, no estaria disposada a córrer.

Crec que no s'ha reflexionat prou sobre aquesta qüestió quan tot es vol limitar a una pregunta amb dues respostes, sí o no. A mi m'agradaria que em preguntessin sobre l'Estat federal. No hi tinc dret?

Massa termes emprats en el debat són equívocs. Transició nacional, cap a on?, com? Ningú sembla saber-ho ben bé.

Tampoc «Estat propi» és un concepte inequívoc. La República Federal Alemanya, un estat, conté diversos *länder*, com l'Estat lliure de Baviera. Els Estats Units Mexicans contenen diversos estats, definits en les seves corresponents constitucions com a estats lliures i sobirans.

Potser alguns eufemismes o termes ambivalents serveixen per guanyar una batalla d'imatge, però poden esdevenir perillosos si generen falses expectatives o condueixen a frustracions. Tot i no compartir el projecte independentista crec que convé tenir present que la secessió no pot ser sinó la conseqüència d'un procés sostingut en el temps en què es verifiquin majories molt àmplies i territorialment uniformes.

Així doncs, crec que cal fer un esforç de claredat, en els conceptes, en les preguntes a formular i en el debat sobre les diferents alternatives. Sense simplificacions ni pors, amb rigor, des d'un catalanisme capaç de somiar sense deixar

de tocar de peus a terra, evitant el tradicional error de sobrevalorar les pròpies forces i menystenir les dels altres. Per això ens cal un catalanisme exigent, envers l'Estat, sí, però també envers les nostres institucions d'autogovern i envers nosaltres mateixos.

Per no allargar-me més del compte, permetin-me que els expliqui de forma molt breu per què sóc federalista.

En primer lloc, perquè crec que el federalisme fa possible la convivència entre identitats nacionals diverses, i entre diversos graus d'identitat nacional sense necessitat d'aixecar fronteres.

En segon lloc, perquè el sentiment de fraternitat humana m'ha portat des de sempre a cercar l'entesa entre els pobles i la construcció d'espais político-institucionals cada cop més amplis. Sempre he compartit els ideals dels Estats Units d'Europa i d'un govern democràtic mundial liderat per Nacions Unides.

I, en tercer lloc, perquè crec que la millor manera, d'una banda, d'aprofitar millor i, d'altra banda, d'evitar o minimitzar l'impacte negatiu dels processos de globalització que defineixen els segles xx i xxi, és precisament la constitució d'aquests espais político-institucionals cada cop més amplis.

Tant la convivència entre diversos, com la fraternitat, com la necessitat de regular la globalització conviden al federalisme i no a la fragmentació o la secessió. Un federalisme que és unió i llibertat, cohesió i respecte a la diversitat, autogovern i govern compartit.

Es diu sovint que el federalisme és difícil. Potser sí, perquè el que és realment difícil sovint és la pròpia democràcia, la convivència entre diferents, la conciliació d'interessos contraposats, la recerca permanent d'acords i pactes. Però l'alternativa dels conflictes permanents, dels enfrontaments continuats, de les topades i els xocs de trens, potser és més senzilla, però infinitament més costosa i perjudicial.

3a sessió. 17 d'octubre 2013

Ignasi Llorente.

CONSULTOR EN COMUNICACIÓ I EXPORTAVEU
D'ESQUERRA REPUBLICANA

A mode d'introducció i abans de mirar el futur, deixeu-me mirar deu anys enrere. Fa deu anys el president Pujol era president de la Generalitat, entràvem en un bar i trobàvem gent de la meva generació dient amb molta certesa que els pisos sempre pujarien de preu, que era una bestiesa anar de lloguer, teníem la certesa que parlant quatre llengües i amb tres carreres era impossible no tenir feina. Tot plegat, ha demostrat ser molt poc cert. En el moment en el qual vivim encara hi ha menys certes absolutes. El 2003 amb dos amics vaig crear una associació que es deia Catalunya 2014. Partíem de la base que el 2014 seria un any en què tindríem la primera oportunitat per esdevenir un estat propi. No cal dir que llavors la gent ens mirava com a extraterrestres, alguns dels quals ara estan davant del procés actual. En deu anys la idea de la independència de Catalunya ha passat de ser una bajanada a ocupar la centralitat política. Per tant, mirar amb perspectiva les coses incrementa el risc d'equivocar-se. Com serà l'Europa del 2020? La resposta més curta és no en tinc ni idea, perquè allò que sembla impossible que passi, pot acabar passant, per tant és molt difícil vaticinar com serà la Catalunya del 2020. En tot cas, explicaré algunes de les idees en les quals darrerament he estat donant més voltes.

Sóc independentista des de fa molts anys. Vull la construcció d'un estat propi, bàsicament per un motiu pragmàtic ja que crec que moltes coses es gestionen millor des de la proximitat. Respecto els independentistes que diuen que ni que en una Catalunya independent es visqués pitjor seguirien sent independents. Jo no. Jo vull viure millor, no pitjor. Per això sóc independentista, perquè crec que viuríem millor en molts aspectes. Moltes coses des de la proximitat funcionarien millor. Hi ha reptes, no ens enganyem, que no tenen res a veure amb la independència. Segurament, la generació de les meves dues filles el repte més gran que tindrà serà aturar el canvi climàtic, és un repte global, res a veure amb la independència.

En tot cas, estaria bé que ens aturéssim i penséssim què és un estat. En les definicions d'estat més habituals, sempre hi ha tres elements comuns: poder, territori i gent.

El 2020, el poder serà molt diferent del que és ara, cada vegada els estats són menys estats, menys poderosos, decideixen sobre menys coses i aquest canvi ens afecta a tots, hi ha decisions que no es prenen al Parlament o al Congrés sinó en altres llocs, en estaments que no han estat escollits democràticament. Em preocupen les decisions que es prenen en estaments on no s'ha escollit qui mana. Per tant em preocupa quina mena d'estat tindrem, si bona part d'aquest poder queda desvirtuat, de vegades per negligència dels estats, d'altres perquè l'economia s'ha globalitzat i la política no ho ha fet i per això no actua de contrapès. Hauríem de fer-nos aquesta primera pregunta: quin poder tindrà aquest estat i sobre què volem que decideixi?

Segon element: el territori, les fronteres, estan canviant dia a dia, s'estan permeabilitzant dia a dia. La gent amb recursos econòmics podem fer vida d'estudiant en universitats estrangeres. Per tant, un dels tres elements del que era un estat també s'està diluint a una velocitat tan gran que fa que ara, segurament, ens costi imaginar com serà en el futur.

El tercer element són les persones o la mateixa nació. Deixeu-me dir una frase que serveix per identificar el que vull dir: no tots els francesos viuen a França, ni tothom que viu a França és francès. Per tant, l'estat i la nació francesos ja no van tan de la mà com en el passat; no tothom que viu en un territori que forma part de la nació, ni tothom que se sent de la nació viu en el territori. Per tant, quan tinguem un nou estat, què és més important: l'opinió d'un holandès que fa vint anys que viu aquí o d'un català que viu a Sidney? Jo prefereixo saber l'opinió de l'holandès, amb això vull dir que els passaports, allò que ens vincula a un estat, en el futur pot ser molt volàtil, la gent es mou molt, té referents més enllà de les fronteres. Segurament, en el nivell cultural, a l'hora de prendre decisions, d'educar les filles, etc., estic

molt més lligat a persones d'altres cultures però de la meua edat que no a l'inrevés. Per tant, els tres paràmetres s'estan modificant, i qualsevol debat sobre com ha de ser el nou estat és pertinent.

Perquè si fem un salt enrere en el temps, i me'n vaig a la Transició, ens adonem que es va fer malament i que va deixar temes oberts, temes que ara costa molt modificar. Per tant, no estic d'acord quan es diu que hi ha temes que s'haurien de deixar per l'endemà de la independència, jo crec que no. Hi ha determinades coses que un cop s'hagin assentat serà difícil canviar-les. Per tant, saber si volem tenir o no exèrcit no em sembla un debat absurd, s'hauria de debatre abans o durant el procés de transició. Precisament perquè alguns no només volem tenir un estat sinó que volem fer-lo de nou, sense reproduir errors d'altres estats.

Segurament hi ha persones que diuen: «jo em conformo que Catalunya tingui un estat ni millor ni pitjor que els altres». Jo no comparteixo aquesta opinió, si no ha de ser més eficient, jo votaré que sí però no estaré satisfet. No sóc una persona gaire interessada a, simplement, substituir una bandera per una altra. Per tant, aquests debats són necessaris.

Més que conclusions, jo volia plantejar les qüestions que em semblen rellevants. Qualsevol referència a com serà el catalanisme d'aquí deu anys ha de partir de preguntar-se com serà el país. Per tant, crec que és important pensar quina mena d'estat volem tenir quan arribi el moment. A deu anys vista, les condicions són molt difícils, costa de saber, tot canvia molt, però hi ha reptes que ens trobarem damunt la taula: model de consum, econòmic, repte energètic. Jo crec que el model que hem viscut des de la revolució industrial s'està acabant. Per tant hem de partir de la base de preguntar-nos si volem que tot segueixi igual. Els estats són una eina al servei del ciutadà i han de ser útils, si no no tenen sentit.

3a sessió. 17 d'octubre 2013

Vicenç Villatoro.
PERIODISTA I ESCRIPTOR

En primer lloc dir que em fa personalment il·lusió que dues fundacions d'aquest origen, d'aquesta naturalesa, d'aquestes posicions prèvies, es posin d'acord per fer aquest cicle i que m'hi hagin convidat.

Una cosa sobre el caràcter general de la meva intervenció: més que dir el que m'agradaria que passés, intentaré dir el que crec que passarà, tot i que ja és difícil preveure què passarà la setmana que ve, per tant aventurar què passarà el 2020 és impossible. Hi ha una quantitat de variables sobre la taula que fa que les previsions siguin inadequades. Com serà el catalanisme polític el 2020? És impossible de saber. Ara, sí que em sembla que hi ha alguns indicis en el present que marquen una tendència; m'agradarà més o menys, però em sembla que la tendència la puc dir. A mi em sembla que el catalanisme polític, pel que està passant ara, tendirà a ser més intens i menys extens. Tinc la sensació que, probablement, el catalanisme polític es decantarà d'una manera creixent cap a opcions que s'identificaran directament amb la independència i que el catalanisme polític en el conjunt tindrà menys pes polític del que ha tingut al llarg del temps.

Per què em sembla que passarà això que em sembla que passarà o que està passant? Perquè tinc la sensació que la història del catalanisme ens dona algunes pistes. El catalanisme polític neix el segle XIX a partir de la necessitat de preservar la tradició, una llengua, una cultura, un projecte de benestar per al país, de justícia, industrialització... I això passa a dreta i esquerra. És a dir, algú s'adona d'una cosa que ara ens sembla òbvia, que per aconseguir la preservació de la identitat cultural i del benestar material cal acció política, institucions polítiques, cal poder. Però fixem-nos-hi: l'ordre ha estat aquest, no comencem amb un objectiu polític i després el dotem de continguts culturals i econòmics, sinó que la política neix com a instrument. Per tant el catalanisme polític té una naturalesa instrumental. Algú diu «el vostre objectiu és la independència, la federació»... Doncs no. El nostre objectiu com a catalanistes és la preservació de la cultura i el benestar. «Quant poder polític voleu?». Tant com faci falta, sense límits, el que calgui per aconseguir aquests objectius previs.

Al segle XX les organitzacions polítiques catalanes rarament han tingut cap referència en la seva denominació a quin model polític volien, no hi ha un partit independentista, Esquerra Republicana no ho és en essència al llarg de tota la seva història. No ho proclamen, no hi ha un Partit Autonomista, un Partit Confederal, no hi ha un Partit Federal, etc. Per tant. Quins models proposa el catalanisme? Allò que faci falta per conservar o assolir el que necessito en l'àmbit de la identitat i del progrés. Alguns amics meus de tradicions més estatalistes em diuen que el catalanisme s'ha preocupat poc de l'estat, i hi estic d'acord: potser perquè la seva hegemonia ha estat lliberal i llibertària. Ara em trobo amics que s'han fet independentistes, sense haver estat mai regionalistes ni nacionalistes i tinc la sensació que allò que els agrada de veritat és l'estat, i que el seu lema seria: «volem un estat, encara que sigui català». Jo no. Jo em plantejo «fa falta un estat?». Doncs tinguem un estat. Però només com a instrument per conservar o assolir el que vull. El que ens faci falta. Ni més ni menys. No és una posició estranya. Per exemple, és la posició de Joan Maragall a *Oda a Espanya*, que acaba amb «adéu Espanya» i comença dient: « escolta Espanya la veu d'un fill que et parla en llengua no castellana », demana una entesa, i no passa a la independència perquè sí, perquè és el seu objectiu ja d'entrada, sinó que hi arriba perquè Espanya no ens fa cas, «no em deixen ser el que sóc». És fantàstica l'*Oda a Espanya*, poèticament i políticament: entén-me en la meua llengua i més viure i menys honor, més com els europeus, més indústria, més economia productiva. Diu: « escolta Espanya, no m'entens?, no sents la meua veu atronadora?, has desaprès a entendre els teus fills: adéu Espanya ». Fem una proposta a Espanya, Espanya no ens escolta, no ens vol escoltar, no vol ser la nostra mare, l'Estat que necessitem, doncs, llavors –i només llavors–, adéu Espanya.

Per què faig aquest subratllat i el vinculo amb aquesta profecia que anem cap a un catalanisme més intens i menys extens, més independentista i menys compartit? Tinc la sensació que des de Maragall fins avui, Catalunya, no només el catalanisme, ha tingut tres actituds, tres blocs d'opinions en relació amb Espanya: hi ha una part dels catalans que creuen que la solució és Espanya, una altra que creu que no és ni pot ni vol ser Espanya i, per tant, que cal la independència respecte d'Espanya, i sempre hi ha hagut una tercera part que diu que la solució seria Espanya però no aquesta, la que hi ha, la que hem tingut en cada moment. Hi ha una altra Espanya possible, una de diferent, una Espanya federal, confederal, comprensiva. Això ho explica molt bé Gaziell, a les *Meditacions en el desert*, quan diu: «si Espanya fos com Suïssa, familiar, burgesa, corporativa, confederal, els catalans hi estariem fantàsticament bé». Gaziell acaba dient «però aquesta Espanya per als veritables espanyols seria irreconeixible, la sentirien tan poc pròpia com nosaltres sentim poc pròpia la que hi ha actualment».

Quina és la principal novetat dels últims anys, gairebé dels últims mesos? Que aquesta Espanya diferent a la manera de Gaziell no se'ns ofereix, ja no està en oferta. Per tant, si aquesta Espanya en què sí que estaries bé no està en catàleg, he de decidir si vull estar en aquesta que sí que existeix, la d'ara mateix o la que pot arribar a venir, o no hi vull ser i per tant me'n vull anar. Ja no us dic que allò que m'agradaria és estar en una altra Espanya, perquè no hi és ni se l'espera, no està en oferta, perquè la veritable Espanya no te l'ofereix.

Crec que el que ha passat en els últims anys no ha estat el creixement de l'independentisme sinó el decreixement de l'unionisme, ha estat la decepció sobre les possibilitats d'una altra Espanya diferent i amable per als catalans: una Espanya que volgués ser el nostre estat, sense haver de deixar de ser catalans. És una decepció que no es genera a Catalunya, sinó a Espanya a través de gestos polítics i econòmics inequívocs. Tots hem situat una part d'aquesta decepció en el tracte a l'Estatut en la sentència del Tribunal Constitucional, en el fet que un estatut referendat per la gent sigui tombat d'una manera pràctica en un tribunal. Però hi ha més coses. Xavier Vidal-Folch publicava un article a *El País* parlant del fracàs del model Aznar d'aposta de l'estat per a Madrid. Espanya ens diu: «quan competeixen l'Aeroport de Barcelona i el de Madrid, nosaltres anem amb el de Madrid». Quan el Teatre Real de Madrid competeix amb el Liceu de Barcelona, van amb el Real, quan el Museu Reina Sofia competeix amb el MNAC van amb el Reina Sofia. L'Estat aposta a favor de la nostra competència i, per tant, en contra dels nostres interessos. Polítics, culturals, econòmics, d'infraestructures, de model. Ens ha dit que no és l'Estat que defensarà els nostres interessos econòmics ni culturals.

Per tant, allò que ha estat central en el catalanisme durant un segle ha perdut pistonada: la possibilitat de transformar Espanya per poder-hi estar bé. Ara el somni seria que el catalanisme fos transversal, ampli, majoritari i unànim, però la sensació és que no ho és. La nostra feina ara no és dir si els nostres avantpassats la van encertar o no amb l'estratègia, segurament amb el que tenien al davant van fer el que van poder. El nostre problema serà què hem de fer ara. La qüestió ara és que totes les il·lusions sobre una altra Espanya han topat amb una porta tancada. Certament, pitjor era amb Franco. Però amb Franco dèiem quan hi hagi democràcia ho arreglarem. Ha arribat la democràcia, hem entrat a Europa, hem provat totes les combinacions de governs aquí i allà i no s'ha acabat d'arreglar, no ha estat un desastre, però no hem trobat un estat que ens serveixi que tingui en compte els principis que comentàvem sobre el catalanisme polític: preservar la identitat cultural i els interessos específics que signifiquen progrés per a tothom i benestar. Això ho havia de defensar un estat. Espanya no ho ha fet o no ho ha fet prou o no creu que ho hagi de fer. Per tant, creix la sensació que aquest Estat ens l'hauré de fer nosaltres. És obvi que la sensació ha crescut. No és obvi que sigui majoritària. Només ho sabrem votant. Per tant, hem de votar.

Dues pinzellades finals. Ser contemporani, per a un artista, no és una opció, és una condemna. No en pots deixar de ser, ni volent-ho. Art contemporani? Tot l'art que es fa ho és, no es pot ser no contemporani. De la mateixa manera, no es pot fer política a Catalunya pensant que no ets Europa, sempre ho seràs d'una manera o d'una altra. Europa ens convé en aquests moments, esperem que ens protegeixi, que protegeixi la democràcia, que protegeixi la nostra pròpia decisió. Però li podem oferir coses, això que està passant aquí és un exercici de radicalitat democràtica, de confiança en la política, de participació cívica, que crec que aporta coses importants, que no es troba a tot Europa en aquests moments. Per tant a Europa li hem de demanar coses i alhora li podem oferir coses.

I l'última pinzellada: tot i que «dret d'autodeterminació» és una expressió amb solera i importància, a mi m'agrada encara més l'expressió «dret a decidir» perquè ho hem de poder decidir tot. No tan sols la relació amb Espanya. Estem reclamant decidir si volem tenir un Estat, però aquest Estat no pot ser l'estat només dels uns, perquè governin els liberals, els socialdemòcrates o els verds, ha de ser un espai en el qual tots ho podem decidir tot, i crec que això també és una cosa que podem oferir a Europa i de la qual podem estar-ne orgullosos en aquests moments.

4a sessió. 7 de novembre 2013

Carles Boix.

CATEDRÀTIC DE CIÈNCIA POLÍTICA I AFERS PÚBLICS A LA UNIVERSITAT DE PRINCETON

Aquest cicle és una iniciativa que reuneix les dues grans famílies polítiques, o el que eren les dues grans famílies polítiques d'aquest país, i per això començaré utilitzant dues consideracions que vénen dels dos llocs. Deixeu-me començar primer pel president Pujol, que és aquí. Quan Catalunya (o Espanya) va entrar a la Unió Europea, el president Pujol va dir: «Hem arribat a casa». Penso que és una cosa fonamental per a nosaltres, Europa com l'espai al qual torna Catalunya.

Anant a l'altra família, fa una setmana vaig sentir en Raimon Obiols que en una taula rodona deia: «Des del 1714, una majoria dels catalans han volgut prémer el botó de la independència». És una afirmació contundent, a la qual hi afegia una interessant reflexió que ve d'Ernest Lluch, o sigui que ve d'abans: «Si no ho han fet és per les conseqüències negatives que això hauria tingut sobre nosaltres, sobre els nostres avantpassats i sobre nosaltres». Crec que podem lligar aquestes dues coses, perquè una part fonamental del procés que vivim està relacionada –ja des de sempre però ara potser d'una manera diferent, i per això hi ha aquest punt d'unió– amb el marc internacional. El marc internacional ha estat determinant en la manera com nosaltres hem encarat el problema de la relació entre Catalunya i l'Estat, la Catalunya de l'Estat espanyol, la Catalunya dins de la península ibèrica. I aquest marc internacional, que ha tingut moltes fases, ha arribat a un punt d'inflexió. El marc internacional en què vivim ara, en opinió meua, és diferent del de fa cinquanta o cent anys, quan va cristal·litzar políticament el catalanisme que ha estat en marxa fins a l'Estatut.

En què ha consistit aquest punt d'inflexió? Bàsicament, en el fet que el que tenim ara és un món globalitzat, un món sense aranzels, un món obert, un món que en part ha estat construït per la Unió Europea o pels Estats Units. Aquest és un món totalment diferent del món que van experimentar les generacions passades. Al segle XIX, els empresaris catalans, i els treballadors també, demanaven aranzels, protecció; per a ells, el mercat peninsular era el seu espai de referència. Avui en dia, no és així. Això ha canviat.

Després hi ha una segona dimensió que ha canviat, i té a veure amb l'àmbit polític i militar. El món d'abans era un món fins fa molt poc de guerra. Cap a l'any 1990 era un món de fronteres completament intocables perquè els grans poders i els grans imperis ho determinaven així. Històricament, les fronteres només canviaven de la mà d'una gran crisi a nivell continental, com les dues guerres mundials o l'esfondrament de la Unió Soviètica. També això ha canviat. Ara tenim una Europa democràtica, una Europa diferent, una Europa que, si voleu, és la realització del somni que Kant va tenir fa dos-cents anys.

En aquest món tan diferent que tenim ara, crec que no és casualitat que, perquè hi ha hagut aquest punt d'inflexió internacional, també hi ha hagut un punt d'inflexió a Catalunya. Les conseqüències negatives d'haver pitjat un botó, el botó de la independència, per fer servir l'expressió de la qual parlava abans, han minvat. En aquest context, hi ha bàsicament dues coses que estan en el debat actual. D'una banda, la viabilitat econòmica de Catalunya com a estat independent i, d'altra banda, la pertinença a la Unió Europea.

Crec que la discussió sobre la viabilitat econòmica, després d'un temps, sobretot l'any passat, continua repetint-se; els que hi estan en contra utilitzen sempre els mateixos arguments, i al final es fa cansat haver de repetir que s'equivoquen o, que si més no, exageren extraordinàriament. Crec que en l'àmbit de la viabilitat econòmica tots entenem que, precisament perquè el món ha canviat, és possible, és viable organitzar-se en un estat propi. I això fa que ara s'enceti el debat sobre el segon gran tema, el de la pertinença a la Unió Europea, on, de fet, crec que

L'Estat espanyol, els polítics espanyols, fan pivotar tot el seu argument. La seva idea és utilitzar la Unió Europea com a instrument per espantar els catalans. I la por, bàsicament, ve d'amenaçar-los amb l'exclusió automàtica de la Unió Europea.

Aquest és un debat que tensa molt les coses, tot i que, com em deia el professor Germà Bel fa uns dies, de fet ens afavoreix que es discuteixi ara. És millor que es discuteixi un any abans de la consulta, i d'aquesta manera podem digerir el debat, podem entendre què vol dir tot això, que no pas que es faci la setmana última de la decisió. Ell, de fet, em deia: «L'Estat espanyol està corrent massa ràpid».

Voldria centrar-me en la pregunta de què hi ha de veritat en aquesta qüestió de l'exclusió automàtica de la Unió Europea. Crec que quan ens enfrontem a aquest tema, el primer que hem de fer és distingir entre secessió pactada i secessió no pactada. La secessió pactada no està reconeguda pel dret internacional en el sentit que no hi ha cap normativa sobre secessió pactada. Al dret internacional l'única regulació de l'autodeterminació gira al voltant de la independència de països en situació colonial que decideixen separar-se. Ara bé, sobre la qüestió genèrica de les secessions pactades, el dret internacional no hi diu res. Bàsicament, hi ha silenci perquè és un afer intern, i en el moment en què es produeix, els països que han pactat comuniquen als actors internacionals el que ha passat. Això és el que va passar a Txecoslovàquia: quan Txèquia i Eslovàquia van pactar la seva separació, van procedir a comunicar a Nacions Unides que s'havien constituït com a dos estats independents, i les Nacions Unides els van integrar automàticament dins d'aquella organització. Per tant, hem de distingir entre secessió pactada i secessió no pactada.

La qüestió sobre secessió no pactada té moltes dimensions. Té una dimensió pròpiament de dret internacional que no tocaré ara, i té una dimensió de dret europeu. Com he dit abans, i normalment això passa a través del ministre d'Afers Exteriors, s'amenaça Catalunya constantment amb l'exclusió de la Unió Europea, invocant sobretot l'article 49 dels Tractats de la Unió Europea. L'article 49 estableix que «en casos d'estats que no formen part de la Unió Europea i que volen accedir-hi es necessita l'aprovació unànime, el consentiment de tots els estats de la Unió Europea». Per tant, el Govern espanyol s'acull a aquest article per amenaçar, per augmentar els costos de la possible independència de Catalunya, perquè saben que l'argument de la viabilitat econòmica l'han perdut. Només cal comptar els estats que hi ha al món que són més petits que Catalunya, tots ells existeixen, no han volgut inserir-se en països més grans. Tot això ho sabem.

Hi ha, però, dues coses que no diuen. Una és que, de fet, l'article 49 parla dels estats que estan fora de la Unió Europea. En realitat, aquest article no diu res sobre casos d'ampliació interna, tot és sobre ampliació externa, sobre la possibilitat d'admetre països que no formen part de la Unió Europea en el moment en què demanen ser-hi admesos. Però el que tampoc no diuen, o el que deixen de banda, és que darrere de l'article 49 hi ha l'article 50. I vull parlar d'aquest article 50. En un article molt recent el professor David Edward, exjutge del Tribunal de Justícia de la Unió Europea i unionista «moderat», examina l'estatus d'Escòcia, de Catalunya, de Flandes i la probabilitat que siguin exclosos de la Unió Europea automàticament. El jutge Edward emfatitza la relació de l'article 49 amb l'article 50. D'acord amb la seva posició, tot i que l'article 49 fa referència a casos d'accés de països que són de la Unió Europea, i per tant on l'accés no pot ser aplicat automàticament, és necessari considerar l'article 50, un article nou, de l'última reforma dels tractats, que indica que en el supòsit que un estat membre de la Unió Europea volgués separar-se de la Unió Europea, hauria de negociar la separació amb la Unió Europea. L'acord de separació negociat hauria de ser aprovat per una majoria del Consell Europeu i pel Parlament Europeu. L'article, a més, indica que si no hi hagués acord, l'estat que es vol separar no podria abandonar la Unió Europea en un termini de dos anys. La idea que hi ha darrere d'aquest article és que l'entrellat de normes, de regulacions, de tota mena de pràctiques comercials i jurídiques que hi ha dins de la Unió Europea fa impossible, o molt difícil, excloure un territori de la Unió Europea.

Vol dir això que Catalunya o Escòcia no en serien excloses? Ell diu: «No, no és aquest el tema». El tema és que, de fet, no hi ha cap regulació en els tractats sobre una qüestió de separació d'un territori interior d'un altre que és estat membre. Per tant, el que passa és que hi ha dos articles que es poden posar a la balança i tenen el mateix pes. Fins i tot crec que l'article 50 té més pes, perquè ja és una qüestió d'estatus quo, ja és una part interna. Però ell diu que no hi ha res regulat. Per tant, l'única forma d'interpretar les coses o de resoldre aquest cas és interpretar els articles i els tractats en el seu esperit. Com que no hi ha una regulació concreta, i com que hi ha articles que es podrien interpretar de manera conflictiva, l'única solució és anar als principis fonamentals de la Unió Europea, els principis que estan recollits en els primers articles del Tractat. Aquests són els articles importants. En les constitucions, són els que diuen que hi ha un país que és indivisible, que hi ha una Unió Europea que és democràtica, etc.

I d'aquests principis, fonamentalment en destaca dos. Primer, que la Unió Europea es basa en el principi de la democràcia i en el respecte a les minories. Segon, l'article 4, que es basa en el principi de cooperació entre els estats membres. Els estats membres, diu l'article 4, s'han d'ajudar mútuament, dins d'aquest principi de cooperació. Per

tant, no poden posar en perill la voluntat dels països europeus de contribuir a la integració econòmica i política del continent. No es pot jugar amb foc, aquesta és la idea essencial que hi ha en aquests articles. I per tant, si és així, com a mínim s'ha d'acabar la utilització d'un sol article per amenaçar. Per això diu: «aquesta Doctrina Barroso no és certa, perquè no integra aquests dos articles adequadament».

Crec que això té valor, i espero que serveixi per animar-vos perquè de vegades hi ha gent que està molt espantada, i no ho ha d'estar. I perquè hi ha moltes altres raons més polítiques, de pes, que us han de fer ser optimistes. Hem de cercar una interpretació realment jurisprudencial, és a dir, que no ve directament de l'executiu, que no ve del legislatiu, que no ve d'una persona que ha estat pressionada en els corredors, els despatxos de Brussel·les, per dir el que diu. Realment el jutge que va estar al Tribunal i que entén l'esperit dels tractats diu una cosa diferent. No diu: «Serà molt fàcil». Però diu: «Hi ha coses fonamentals que estan per sobre de les amenaces».

Per això quan nosaltres mirem les declaracions dels polítics (això també passa amb els empresaris), comptem només les declaracions en contra, perquè no hi ha cap declaració a favor. Per què? Perquè, en certa manera, tots els silencis els hem de comptar com a declaracions a favor. Per exemple, quan a un polític europeu li fan declarar si Escòcia estarà dins de la Unió Europea pot no dir res, perquè dir alguna cosa és afavorir una part dels ciutadans europeus, és tractar el govern britànic millor que el govern escocès. I això és injust, això és arbitrari. Això és el que fa el senyor Barroso, però això no és el que fa el senyor Schulz, tampoc no ho va fer el comissari Rehn quan fa uns anys li vaig fer aquesta mateixa pregunta sobre Escòcia. Es va negar a contestar. I per què? Crec que es va negar a contestar perquè, sense saber els tractats, crec que entenia bé els principis que hi ha al darrere. I també perquè entenia que es trobava al servei de tots, unionistes i secessionistes, amb independència de les seves posicions, i que no podia instrumentalitzar la Unió Europea en benefici d'una de les parts en conflicte.

4a sessió. 7 de novembre 2013

Isona Passola.

PRODUCTORA I PRESIDENTA DE L'ACADÈMIA
DEL CINEMA CATALÀ

Jo em dedico al cinema i, per tant, l'aproximació que he fet al tema de la relació entre Catalunya i Espanya l'he feta des del meu ofici, encara que vaig estudiar Història i això també m'ha ajudat a entendre aquesta relació.

Quan vaig fer el documental Catalunya-Espanya era un moment en què, fixeu-vos si era diferent al d'ara, la meua carpeta de material d'arxiu dels articles que havien sortit parlant del tema era molt petita, i el material d'arxiu audiovisual que hi havia a les televisions i als arxius cinematogràfics també era mínim. I, per tant, em va ser relativament fàcil estructurar el material d'una pel·lícula en la qual els pensadors opinaven sobre la relació entre Catalunya i Espanya. Ho vaig fer a partir dels pocs pensadors que havien gosat parlar-ne.

Vaig optar per fer el documental en clau èpica, perquè en l'època el protagonisme el té la col·lectivitat. Vaig agafar de referència la pel·lícula *El cuirassat de Potemkin*, que és una pel·lícula model de l'èpica, en la qual els mariners d'*El cuirassat de Potemkin* es van carregant de raó per les injustícies que reben pel seu tracte com a obrers del mar. Fins que un dia els donen un plat de carn podrida, i hi ha un primer pla d'Eisenstein fantàstic on es veuen els cucs, i aleshores esclata la revolució.

Vaig agafar aquest esquema, en clau de documental, vaig fer opinar gent, però em va costar molt que es volguessin manifestar els estudiosos espanyols, gent de la FAES, gent que anés en contra del que jo pensava. Aquesta va ser la principal dificultat, fer que hi hagués confrontació per donar una estructura dramàtica al documental. Així va anar avançant la pel·lícula en clau èpica encara que discursiva, i el plat de carn podrida amb cucs havia de ser el rebuig de l'Estatut per part del Tribunal Constitucional. I això em marcava el final d'una pel·lícula que coincidia amb el final d'una etapa. Com que l'Estatut va estar quatre anys al Constitucional, vaig haver d'estrenar la pel·lícula perquè, si no, s'hauria fet vella, i l'equivalent al cansament dels mariners va ser tota la fallada de les infraestructures i tota l'acumulació de greuges fiscals.

Què m'ha passat ara? Que haig d'abordar la meua pel·lícula *L'endemà* des de la segona fase on som ara, que és la fase on es planteja clarament, i per primera vegada d'una manera massiva, la qüestió de la independència. I el material, tant visual com escrit, és enorme. Tots els pensadors han abordat la qüestió des de tots els punts de vista. Hi ha publicacions i debats a tot arreu.

És evident que en el substrat dels catalans reiteradament ha existit la idea de la independència. El que passa és que per prudència i sobretot per possibilisme i per por de les garrotades permanents —no oblidem que ja des del 1714, des de la Ciutadella, els bombardejos, els *pronunciamientos*, els cops d'estat continuats, els catalans hem tingut davant un exèrcit que ha fet molta por—, el tema de la independència no ha quedat gaire escrit en els teòrics del catalanisme, i per tant s'han utilitzat formes una mica eufemístiques per no abordar-lo directament i fugir de la repressió.

La situació ha canviat, justament perquè ha canviat la relació amb l'exèrcit i amb la por que provocava la seva reacció violenta. Com que l'exèrcit s'ha fet professional i ha fet missions de pau a Europa, per primera vegada jo crec que la gran amenaça no és una força armada atacant a Catalunya, o que entraran els tancs per la Diagonal. Ens poden fer treure d'Europa, que és molt diferent que els tancs entrin per la Diagonal. Perquè si els tancs entressin ara per la Diagonal, com a mínim quedarien ben retratats, perquè tindrien tota la premsa internacional filmant-los. I Europa no està per enfrontaments armats contra les decisions democràtiques.

Crec que aquest ha estat el gran canvi que ha provocat el període més llarg de democràcia que hem tingut i que afortunadament a la fi hem pogut viure. Perquè els altres períodes en els quals ens hem pogut manifestar amb llibertat des del 1714 han estat tan breus i han tingut trajectòries tan dramàtiques que han comptat poc. Quan la democràcia ha durat el que ha durat, han aflorat les maneres d'entendre el catalanisme, d'entendre l'independentisme, d'entendre la relació entre Catalunya i Espanya, i han aflorat totes. I les circumstàncies viscudes en democràcia han fet que unes passessin al davant de les altres, i és aquest el punt en què ens trobem ara.

Una segona cosa que ha canviat enormement és el paper de la societat civil. Tenim una societat civil que arrenca des de molt enllà. Només passejant-nos pels barris de les poblacions i pels barris de les ciutats, ens adonem que des de fa molt de temps és una societat civil molt ben estructurada, amb associacions, amb ateneus, que històricament servia a una voluntat d'adquirir coneixements culturals perquè les classes populars no podrien tenir accés a l'educació universitària i que ara fa un paper de cohesió social a través de la cultura d'un valor excepcional.

Aquesta societat, per primera vegada a la vida, ja convertida en classe mitjana, s'ha pogut irrigar gràcies a internet, gràcies als mitjans de comunicació que tenim ara. I això li ha donat una potència que l'ha fet explotar d'una manera enorme. Es nota en les grans mobilitzacions que hem tingut darrerament a Catalunya. Tots recordem les mobilitzacions del franquisme, i eren mobilitzacions que costaven de convocar, hi havia repressió i les dificultats de comunicació eren grans. Després hi ha hagut altres manifestacions que han estat fortes, però quan de veritat les manifestacions de la societat civil han estat impactants internacionalment, és quan hem pogut tenir els mitjans per comunicar-nos d'una manera ràpida, eficaç i sense interferències. Jo crec que aquests dos punts, juntament amb el fet que ens hem trobat atrapats en un estat que anava a la contra, fins i tot durant el període democràtic –anàvem rebent des de la dreta, des de l'esquerra–, ens han portat a la situació en què som ara.

I com que el títol de la conferència és «El catalanisme pensant en l'any 2020», vull pensar que llavors ja hauré resolt la qüestió d'una manera o d'una altra, i per tant el catalanisme no serà necessari. Perquè en un país on s'és lliure, el nacionalisme no hi té gaire sentit. Té sentit estimar el país, però el nacionalisme té unes connotacions molt negatives. Per tant, pensant en el marc del segle XXI, què voldrà dir el catalanisme, quin és el patriotisme que hem de tenir? En termes de màrqueting, quan una marca es vol implantar ha de buscar un *brand aspiracional*, és a dir, una marca a la qual la gent tingui ganes d'accedir, que li faci il·lusió tenir-la, que sàpiga que tenir aquell objecte, aquella cosa, el fa pertànyer a un estadi mental i de benestar social superior al que estava.

Jo crec que en el marc de l'any 2020, aquesta visió aspiracional no ha de ser tan diferent de la que ha estat en aquells moments en què Catalunya, per molt poc temps, ha pogut ser ella mateixa. Quan parlem, per exemple, de Blanquerna, de les escoles de la república..., eren unes escoles, un tipus d'ensenyament, que tothom que hi ha passat les recorda com un ideal de vida absolutament superior. En aquella escola no calia parlar d'integració. La integració s'adquiria per la via aspiracional, perquè tothom volia ser allò que defensava aquella escola. Ho dic perquè s'entengui aquesta idea del catalanisme, que hem de tenir en el moment en què disposem d'unes estructures d'estat que ens permetin ser nosaltres mateixos.

Com hem viscut i volem viure la democràcia, el pas entre el que hem viscut i el que voldríem viure és el que ens marca aquestes aspiracions que hauríem de tenir per al 2020. I crec que fonamentalment es basen en tres o quatre aspectes enormement clars. Un, els catalans hem estat tan acostumats a defensar-nos que ens costa molt construir. Sempre ens hem hagut de defensar, sempre ens hem sentit agredits.

Entrem en una etapa de construcció. Com que hem passat una democràcia, no estàvem acostumats a l'ús del poder, i hem caigut en molts dels defectes que comporta l'ús del poder. Un d'ells és l'abús de poder. Primera cosa que hem de resoldre, si cal, posant el comptador a zero. Hem de resoldre el finançament de partits, hem de resoldre la transparència democràtica i la corrupció. I això, com es resol d'una manera pràctica? Amb un canvi radical d'una institució que no ha canviat des del franquisme, que és la justícia i que tenim la possibilitat de fer-la nova.

Ens costarà molt convèncer una societat mediterrània per fer un estat aspiracional que sigui net i que sigui democràticament transparent. I crec que la justícia és importantíssima aquí, perquè és de les poques institucions que no ha evolucionat des del franquisme. I ja no parlem només del Tribunal Constitucional, que està marcat per polítics més que no pas per juristes, sinó que parlem de tot el sistema judicial: com es trien els jutges, com es fan set anys d'oposicions, que s'han de fer a Madrid, com tenim jutges que estan més preocupats per saber-se les lleis de memòria que per resoldre els casos racionalment. Tenim una justícia lenta, que encara no està totalment informatitzada del tot, tenim una justícia que està enormement allunyada de la gent.

Fer foc nou ens permet solucionar un dels grans puntals d'aquest patriotisme de l'any vint, que vol dir: si la justícia funciona, la corrupció és més fàcil que s'acabi. Per tant, transparència democràtica, que és un dels pilars del nou estat, i això haurà de ser una experiència col·lectiva i amb ganes de millorar. Evidentment, el nou estat ha de contemplar la

societat del benestar, que no la volem perdre, perquè és la conquesta més gran de la humanitat des de tots els temps, en extensió i en profunditat. I, per tant, vist que econòmicament ens en podem sortir com a país independent, hem de tenir l'obsessió màxima de poder-la mantenir, quan dic que «hem de tenir l'obsessió» ho dic perquè perilla. Això vol dir que nosaltres hem d'aspirar a mantenir una sanitat molt bona, com la tenim ara, modernitzada i adaptada a les noves condicions de vida, i hem d'aspirar a un ensenyament més bo del que tenim.

Nosaltres hem tingut un ensenyament extraordinari que ha permès un ascensor social més ràpid que a Espanya, justament perquè ha estat una escola molt igualitària en valors. Però, en canvi, no hem tendit a l'excel·lència acadèmica. Les nostres escoles públiques i privades han fet una enorme tasca d'integració de la immigració, d'integració de discapacitats, han fet una enorme tasca en valors. I això ha funcionat a la societat catalana (segons el panell que ha estudiat la Fundació Bofill, que durant deu anys han analitzat dues mil famílies de diverses classes socials i han anat veient com s'anaven situant els seus membres i socialment). Però això també ens trontolla ara. Per tant, la idea d'un ensenyament de qualitat amb voluntat aspiracional, integrador, perquè és molt bo i perquè tendeix a l'excel·lència, amb els valors sobre els quals hem edificat l'ensenyament d'ara, és un dels altres puntals de la societat que no podem perdre.

Jo em quedaria amb tres punts bàsics que han de funcionar a Catalunya l'any 2020: la sanitat, la justícia i l'ensenyament, i encara a l'ensenyament li sumaria la cultura. Perquè la cultura no deixa de ser la continuació de l'ensenyament quan la gent acaba els estudis. Continuar esperonant l'esperit crític, continuar aprenent a través de la cultura. I a la cultura no li hem donat prou importància en aquests anys de democràcia. No la hi hem donat possiblement perquè els governants, equivocant-se, han cregut que hi havia altres prioritats. I un país que es vol constituir com a tal no és ric i llavors esdevé culte. És culte i es fa ric. Els pressupostos de Cultura de la Generalitat no arriben a un 1% del pressupost global. Crec que realment, venint d'on veníem, i veient el paper salvador que va fer la cultura durant el franquisme, és absolutament necessari que situem la cultura en la centralitat política. Perquè la cultura no només és una manera de cohesionar-nos internament, sinó que també és la millor manera que tenim d'explicar-nos al món. I amb tot el que ens ve, us ben asseguro que tindrem molta necessitat d'explicar-nos al món obert que ens espera.

4a sessió. 7 de novembre 2013

Joan Ridao Martín.

PROFESSOR DE DRET CONSTITUCIONAL
A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

En Carles Boix ha iniciat la seva allocució utilitzant una expressió que és un eufemisme que segurament tots plegats hem utilitzat en més d'una ocasió en aquests últims temps per descriure la situació a què estem assistint. Ell ha parlat d'un «punt d'inflexió». I dic que és un eufemisme perquè no deixa d'emascarar en realitat el que està succeint: un autèntic sotrac.

Crec que, d'entrada, hi ha dues coses que s'estan evidenciant en aquests últims temps al voltant d'això que denominem «el procés». La primera és un canvi polític extraordinari dins del catalanisme. S'ha parlat de les dues grans famílies que avui ens apleguem aquí. I jo em reclamo de la família que ve del federalisme, del republicanisme, de l'obrerisme, del laïcisme pedagògic, del cooperativisme agrari, del noi del sucre, d'en Macià, d'en Companys... Certament, aquesta és una de les «línies d'investigació» del catalanisme, però n'hi ha hagut una altra, històricament, de caràcter conservador, pairal, des de Torres i Bages fins a Pujol, passant per Cambó i Prat de la Riba. El que ha passat, senzillament, és que dins d'aquesta clivella o d'aquest eix catalanista, el sobiranisme, i si ho prefereixen l'independentisme, avui ja és hegemònic. Des del moment en què una opció política que ha estat de govern i que continua sent de govern en aquest país fa aquesta opció i un pas endavant, es produeix un canvi molt notable. A més que jo, que vinc de primera hora de l'independentisme, lògicament constato i valoro com a extraordinàriament positiu el fet que el catalanisme hagi deixat de ser en part reactiu i sovint emocional, o vinculat a les qüestions que tenen a veure amb identitat, cultura i llengua, i hagi passat a ser un catalanisme centrat o vinculat sobretot en qüestions que tenen a veure amb el benestar.

Certament, aquest no és un fet exclusiu o privatiu del catalanisme, entre altres coses perquè al Quebec als anys seixanta, el mateix René Lévesque i el seu partit, el bloc quebequès, ja van situar al voltant del debat sobiranista una qüestió senzilla, molt racional, de càlcul cost-benefici. Sento dir-ho d'aquesta manera, però, en definitiva, avui per avui, el que cohesiona els estats no són els sacrificis sinó els beneficis. I això és el que en bona part ha contribuït a canviar una mica la fesomia del catalanisme en la mesura en què ha pogut incorporar gent de tot origen, de tota condició, nascuts aquí, nascuts a fora, que parlen català, que parlen castellà, al voltant de la lògica del benestar. Estic parlant sobretot, siguem sincers, d'alguns exponents que vénen de la vella, però també de la nova immigració.

Segon fet per a mi important: el canvi de mentalitat col·lectiva. Ara faré un modest exercici de sociologia. Sóc dels que sovint ha mostrat un cert escepticisme pel que fa a la idiosincràsia d'aquest país. Crec en aquella famosa teoria pendular de Vicens Vives: hem anat oscil·lant entre el seny i la rauxa; hem estat un país sovint una mica ciclotímic; i això ha canviat. Ha canviat perquè en aquests moments hi ha una voluntat de desafiament democràtic, i una incorporació a aquest procés –i això és molt important– de gent jove, desacomplexada, gent que no ha fet ni ha viscut la transició; els meus alumnes de la facultat no en saben res, de la transició. No tenen ni les servituds ni les pors pròpies de la gent que ha viscut no només en dictadura, sinó també en democràcia, els trenta-cinc anys d'autonomia política.

I tot això, ho hem vist, per exemple, en la manifestació de l'11 de setembre d'enguany, però també en l'anterior. Ara és igual si hi havia un milió o més de persones al carrer. A mi el que m'interessa és que la foto que tots hem pogut veure és d'una manifestació en el sentit ampli, transversal, interclassista, intergeneracional, si ho prefereixen. Fins i tot podríem dir, en el bon sentit de la paraula, molt burgesa, perquè de fet fou expressió d'una classe mitjana d'aquest país que s'ha incorporat de forma decidida.

I la segona manifestació d'això van ser les eleccions del 25 de novembre. Jo, que per aquelles dates anava sovint a Madrid, vaig sentir com es deia de manera recurrent: «Tot plegat ha estat un engany, hi ha hagut qui ha actuat amb un càlcul egoista, partidari, ha avançat unes eleccions». No, escolti'm, independentment del resultat que hagi obtingut cada força política, em sembla d'un reduccionisme pueril pensar que la lectura d'aquelles eleccions està únicament en

funció del resultat de no sé quina força política. Perquè el cert és que en l'actual Parlament de Catalunya s'expressa, d'entrada, una majoria reforçada de dos terços a favor del dret a decidir, i una majoria folgada, en aquest cas a favor dels qui, si demà hi hagués una consulta, votarien a favor de la independència.

Si veiem una sèrie estadística històrica recent d'enquestes al voltant del model d'organització territorial de l'Estat, la primera constatació és que a Espanya els partidaris d'un estat sense comunitats autònomes són en aquests moments majoria. I en alguns territoris, les dues Castelles, Madrid, Múrcia, de manera molt particular. En canvi, aquest fenomen, correlativament, és exactament el contrari en territoris com Catalunya, el País Basc o Navarra, on precisament no hi ha un sentiment de recentralització sinó tot el contrari: hi ha una voluntat i una aspiració molt clara de reclamar, o en aquest cas de vindicar, la consecució d'un estat propi.

I no només això. Aquest fenomen, dins d'aquesta transversalitat que s'ha evidenciat demostra, per exemple, que a Catalunya, en el cinturó metropolità –en el cinturó roig, que n'hem dit sovint–, un de cada tres enquestats, segons una enquesta publicada no fa gaire en un mitjà de comunicació estava a favor de l'exercici del dret a l'autodeterminació. Cosa que contrasta molt amb l'onada recentralitzadora que hi ha a l'Estat, no només per part d'aquells sectors tradicionalment refractaris al reconeixement de la diversitat o la pluralitat de l'Estat, sinó també pels sectors de la dreta més rocosa, que té una expressió en la dreta mediàtica, però també dels sectors progressistes, liberals, d'aquests que, per cert, fa alguns anys esperàvem que haurien tingut més complicitat o més simpatia al voltant d'un procés com el de l'Estatut. Tots sabem perfectament el que va passar. Per tant, no hi ha un procés de fractura o de polarització de l'opinió pública catalana. El que hi ha és un desplaçament del centre de gravetat del catalanisme cap al sobiranisme i, en definitiva, cap a l'independentisme. Crec que aquest és el moment al qual estem assistint.

Crec, a més, que hem arribat aquí com a resultat de dos factors. El primer és, tornant a utilitzar un eufemisme, el fracàs de l'encaix, com si l'encaix fos la fatiga dels materials, després de cent cinquanta anys de catalanisme polític modern, en què Catalunya ha maldat per una intervenció vigorosa en la política i l'economia espanyoles... Ha estat una constant, aquesta voluntat de modernitzar l'Estat, de catalanitzar Espanya, encara que ja sabem que Unamuno va dir que això no era possible. I, doncs, s'ha traduït en iniciatives des de Catalunya com el carlisme, el provincialisme, l'iberisme, la Mancomunitat, el projecte de Constitució de la Primera República del 1873, el Pacte de Sant Sebastià l'any 1930, la Segona República, que lògicament no hauria estat possible sense la contribució del catalanisme, l'Estatut del 79, l'Assemblea de Catalunya, etc.

Des de Catalunya neixen totes les iniciatives de reforma, de modernització de l'Estat, i això és percebut de manera molt clara com a una espècie de desviació catastròfica de l'autèntic sentir d'Espanya. Després d'una sentència de l'Estatut per part del Tribunal Constitucional, no només polititzat –perquè de fet el Tribunal ja és això, un òrgan de naturalesa jurídic-política– sinó grollerament partiditzat, que és molt diferent; després que aquest va passar com una autèntica piconadora per damunt de la voluntat expressada pel poble de Catalunya a les urnes, és evident que arribem a una situació que Gaziol va definir com a un empat infinit d'impotències. I aquest empat infinit d'impotències s'ha trencat, ha portat a plantejar obertament una ruptura.

El segon fet per a mi decisiu, i crec que no menys important, és un factor econòmic. Tornant a Vicens Vives, ell deia que segurament el que hi havia hagut a la base de la nostra autoestima col·lectiva durant tres segles havia estat el fet que érem la locomotora hispànica. La locomotora hispànica a la qual, per cert, no li havien anat tan malament les coses. Antoni de Capmany ja a les Corts de Cadis plantejava un pacte tàcit, dient: «que Castella faci la política i nosaltres almenys els negocis». Certament, durant el segle XIX, gràcies al lobby proteccionista, com al menyspreu atàvic castellà cap a la indústria, i si vostès volen també a la corrupció de la Restauració i de les dues dictadures, a Catalunya no li va anar malament del tot. Però aquesta locomotora hispànica avui en dia és una locomotora a la qual li cremen bona part del carbó, aproximadament un 10% de la riquesa que genera del seu PIB. I no només això. Com a conseqüència de l'actual situació de crisi econòmica (que no és només de l'economia real, és una crisi financera global i una crisi del deute sobirà dels estats) a aquesta locomotora li exigeixen que, a més a més, arribi puntual a l'estació: que no s'endeuti, que no generi dèficit, i que per arribar a final de mes hagi d'anar a reclamar un xec a un caixer incòmode i bastant antipàtic, que es diu Montoro. Per tant, això contribueix de forma clara a una situació com la que estem plantejant en aquests moments.

Voldria acabar fent referència al que ha passat en el marc del dret internacional i en el front europeu perquè puguem tenir aspiracions fundades. D'entrada sabem que tenim una Constitució espanyola totalment enquistada perquè no hi ha voluntat de reformar-la. En això li dono la raó al president del Govern espanyol, en el sentit que una reforma no satisfaria els qui tenim l'aspiració d'aconseguir una plena sobirania d'aquest país. I és una Constitució que proclama que l'únic objecte de la sobirania és el conjunt del poble espanyol, és a dir, que per decidir el futur d'una part del territori hem de consultar tothom, des del Cabo de Gata fins a Finisterre. I amb això tenim un problema.

Si, a més a més, proclama de forma rabiosa no només la unitat sinó també la indivisibilitat de la nació espanyola, evidentment tenim un problema, encara més gran, entre altres raons perquè caldria modificar aquests aspectes que afecten, diguem, el moll de l'os, la part més nuclear de l'Estat; encara que es diu que la Constitució, per definició, és reformable. En realitat, hi ha una autèntica clàusula d'intangibilitat: la mateixa Constitució diu que per reformar això necessitem unes majories rígides, dos terços del Congrés, dos terços del Senat, dissoldre les Corts, tornar a convocar eleccions, ratificar-ho pels dos terços, les dues Cambres, un referèndum positiu... és a dir, tot això està fet senzillament perquè no es pugui canviar.

Per tant amb aquesta Constitució, per molt que es pugui plantejar de manera legítima i un punt ingènua una reforma constitucional, és evident que el camí està vedat. A més, hi ha hagut un fet important en aquests últims vint anys. És un procés que jo he batejat com de juridificació a escala internacional del dret de la secessió. Sempre havíem apel·lat des del catalanisme al dret a l'autodeterminació. Però, certament, hem de convenir que el dret a l'autodeterminació està vinculat o associat bàsicament a fenòmens de descolonització.

Per tant, difícilment és predicable d'un territori com Catalunya, que forma part, ens agradi o no, d'un estat liberal-democràtic com és Espanya. Però quan el Quebec es planteja inicialment una consulta l'any 80 i una altra l'any 95, les coses comencen a canviar en la mesura que tots coneixem. La Cort Suprema del Canadà, l'agost de 1998, amb una important opinió consultiva, d'acord amb una pregunta del govern federal, va dir una cosa molt important: «no és tan important l'ordre constitucional intern d'un estat quan, per damunt d'això, hi ha una cosa com el principi democràtic, que és la voluntat expressada per la majoria del poble».

Certament, això no autoritza una ruptura unilateral, sinó que implica una negociació, i per tant, des d'aquest punt de vista, lògicament les coses s'han de fer ben fetes. Però quan la Cort Suprema del Canadà afirma el principi democràtic; quan a Montenegro posteriorment el Consell d'Europa arbitra un procés de secessió, d'acord amb la seva Constitució Confederal amb Sèrbia, hi ha un canvi molt notable al voltant de l'exercici d'aquest dret a decidir del qual estem parlant.

Finalment, la Unió Europea. D'entrada, la Unió Europea no ha tingut una posició homogènia en aquests últims temps. El mateix Barroso, en resposta a una pregunta d'una eurodiputada italiana, va dir fa un temps que no hi hauria cap problema de cara a una eventual incorporació de Catalunya. El mateix va dir la senyora Vivianne Reading (és clar que ho va dir a Sevilla, i poques setmanes després que li donessin el Premi Blanquerna, devia ser encara sota la suggestió). Perquè exactament els mateixos actors poc després van dir exactament el contrari. Per pressions de la diplomàcia espanyola.

Crec que això no ens hauria de preocupar excessivament perquè, a hores d'ara, Europa està fent el que hauria de fer. És a dir, inhibir-se, dir que és una qüestió d'ordre domèstic espanyol, i esperar una resolució d'aquest conflicte en termes interns. Però estic convençut que, finalment, si es perpetua aquest conflicte, la Unió Europea acabarà arbitrànt una solució, i serà una solució política fins i tot al marge dels tractats i no d'una lectura estrictament gramatical (com s'està fent en aquests moments) dels tractats.

Entre altres coses, perquè la història demostra que Europa sempre ha resolt els conflictes d'aquesta naturalesa per la via política. Ho va fer en el cas de la reunificació d'Alemanya; ho va fer fins i tot en el cas de França després de la guerra d'Algèria l'any 62; ho ha fet durant anys al voltant d'un territori com el Sarre que s'ha anat permutant entre França i Alemanya; ho va fer, per cert, en el cas de Groenlàndia, una regió autònoma de Dinamarca que, després de la incorporació de Dinamarca a la Unió Europea, no va voler incorporar-se a la Unió. I jo estic convençut que la Unió Europea tindrà aquesta mateixa determinació des del punt de vista polític en el cas de Catalunya.

5a sessió. 21 de novembre 2013

Josep-Lluís Carod Rovira.

DIRECTOR DE LA CÀTEDRA UPF SOBRE
DIVERSITAT SOCIAL

Era George Steiner qui assegurava que Europa era sobretot una suma de carrers i de bars, i que era justament aquí, als carrers i als bars, on s'havia forjat el Vell Continent. I ho deia comparant-lo amb Amèrica del Nord, on els carrers ben sovint són simples xifres: carrer 42, per exemple; o bé expressen, a tot estirar, el record proper d'un paisatge que un dia va ser rural, com ara el carrer de les Acàcies.

Aquí, a Europa, cada carrer té vida pròpia, i la té cada plaça, cada avinguda, cada passeig, rere el nom dels quals hi ha sobretot història, molta història, viscuda, recordada i documentada. Precisament allò que no hi ha en els països sense memòria recent, em refereixo a la Place de la Bastille, a la Rue Chopin, al Corso Vittorio Manuele, a la Plaza Cervantes, al Trafalgar Square, a l'Alexander Platz, a la Plaça Macià o al Carrer 26 de Gener, el bo, el 26 de gener que vam guanyar. Els països europeus ensenyen, doncs, el que té Europa: història. I cada país n'exhibeix la seva.

Llevat del nostre cas, és clar, generosos i dòcils com hem estat fins ara, que exhibim la història pròpia i la impròpia. La que hem viscut i la que hem patit, sigui dit amb tot el respecte cap a la majoria d'escriptors científics i militars espanyols, el nom dels quals, la majoria, no són tinguts presents enlloc més d'Europa excepte allà on corresponen: Espanya. I també bars i restaurants, és clar. A París, «Café Procope», freqüentat per Rousseau, Benjamin Franklin i el mateix Voltaire.

Passant-hi per davant, més d'un cop he pensat que potser devia ser aquí on Voltaire va deixar escrit que «Catalunya pot prescindir de l'univers sencer però els seus veïns no poden prescindir de Catalunya». Sempre he pensat que potser en va fer un gra massa, però tal com van les coses, no crec que en la segona part de l'afirmació s'equivoqués gaire. Aquí també n'hem tingut i en tenim, de cafès i restaurants, llocs on s'ha fet el país i on, de vegades, hi ha hagut qui ha intentat desfer-lo: «Els Quatre Gats», «Les Set Portes», «La Punyalada», «El Oro del Rhin», «La Camarga»... Catalunya és, com Europa, la suma de bars i carrers, i no sols els noms sinó els carrers mateixos, el sentit de festa, comerç i vida al carrer, a l'aire lliure i assolellat de la Mediterrània. Però Catalunya també és i ha estat la societat. No em refereixo pas al poble, a la societat nacional diferenciada, sinó a la societat més o menys moral i força recreativa. Vull dir l'Ateneu, el centre, l'associació, l'entitat física. O bé avui, el pare Ateneu virtual a internet com a lloc i espai virtual de trobada i de socialització, però societat al capdavant. L'associacionisme és un dels nostres trets nacionals distintius, de manera que anys enrere, recordo un programa de ràdio espanyol on deien que són set les entitats de mitjana a què un català pertany al llarg de la seva vida, com si fos una notícia estrafolària i exòtica.

Potser vostès ja saben que un servidor defensa que Catalunya no sigui menys que els altres, és a dir, que tingui un estat tan independent, o bé tan poc, com els altres pobles europeus que ja en tenen. De fet, d'estat, ja en tenim els catalans, i dos, per falta d'un. Però no el tenim, només el paguem. Parlo d'una altra cosa, que en paguem un que sigui nostre, i que per això ens sigui útil a les nostres necessitats materials, culturals i democràtiques. Dic això perquè,

de la mateixa manera que hem convertit en la nostra festa nacional el dia de la nostra derrota nacional, també hem estat capaços de treure profit del fet de no tenir estat. Aquesta circumstància ens ha fet espavilar, i molt, prendre consciència que només ens teníem a nosaltres mateixos i que, per tant, tot depenia de nosaltres.

Nosaltres no som una nació, com d'altres, gràcies a l'estat, sinó malgrat l'estat. Perquè l'estat que paguem, de fet, el tenim en contra. Som i tenim el que som i tenim pel nostre esforç, el dels catalans de tota la vida i els que un dia van decidir començar tota la seva vida per endavant com a catalans. Som el resultat d'això, i no pas dels favors del ministre de torn. Només cal fer una ullada als grans edificis d'interès arquitectònic de la capital nacional i de la capital de l'estat. Aquí, aquests edificis són bàsicament resultat de la iniciativa privada, de la voluntat civil i de l'esforç de la gent. Allà, contràriament, es tracta molt majoritàriament d'edificis de titularitat pública, oficials, propietat de l'Estat, i doncs, als quals nosaltres des d'aquí també hem contribuït i ben generosament, sisplau, per força.

Són dues mentalitats, dues maneres de fer i de ser, dues cultures nacionals, en definitiva. No és que l'estat no ens entengui, compregui o estimi. Simplement, hi està en contra. Ja convindran amb mi que intentar perllongar aquesta situació és, pel cap baix, i perdonin-me l'expressió, del gènere estúpid. No disposar d'allò que tenen els veïns ha desvetllat en nosaltres la imaginació, la creativitat, el sentit del gust i de la bellesa en tots els llenguatges de la cultura: arquitectura, literatura, música, disseny, cinema, teatre, gastronomia... I ha facilitat també poder disposar d'una escala de valors característics que no són només nostres, però que són també nostres del tot. El valor del treball, l'esforç, la iniciativa, la capacitat de risc, l'estalvi, la seriositat, la feina ben feta, el sentit de la responsabilitat...

Devem ser l'únic país del món que va fer la revolució industrial sense cap dels ingredients que li eren característics: sense carbó, sense cotó, sense aigua i sense estat. Hem de recuperar aquells valors i aquella cultura si volem assemblar-nos més als estats amb iniciativa del nord, que no figurar al costat dels estats subsidiats i escarxofats del sud. I si vam fer això, també som capaços de poder emprendre altres camins ben ambiciosos. Doncs sí, nosaltres podem. No té solta ni volta entrar a discutir o a qüestionar la nostre europeïtat. Nosaltres som europeus, és clar, però europeus de Catalunya, i en som des de sempre.

És bo de recordar que, tot just acabada la Segona Guerra Mundial, el Consell Nacional Català, des de l'exili a Londres, reivindicava la democràcia i l'autodeterminació al costat de l'ample ferroviari de via europeu; i que dos anys després d'haver recuperat el Govern i el Parlament, el 1982, uns dels primers organismes de caràcter públic-privat a ser creats va ser el Patronat Català Pro-Europa, quatre anys abans de l'ingrés d'Espanya a la Unió Europea. I aviat se n'obrí una delegació a Brussel·les. Anys enrere, hi havia una època en què semblava que això d'Europa era, com diria el poeta, la clau que obria tots els panys. Era quan el president Pujol i l'aleshores alcalde Maragall sovintejaven organismes dels anomenats a Europa «regionals» i aquí ens semblava que eren qui sap què.

En realitat, teníem tantes ganes de creure en Europa, necessitàvem tant Europa, que vam patir i exercir una certa «euroingenuïtat». Ara sabem que, de fet, la continuem necessitant, Europa, però que potser ella també ens necessita a nosaltres. No sols perquè en continuem sent contribuents nats en recursos, sinó també en idees, maneres de fer, punts de vista. A nosaltres i a tots els altres, és clar, perquè Europa no és d'una sola manera, ni té una sola llengua, ni una religió única. Per sort, som un mosaic, un paisatge més o menys harmònic de colors diferents i sobretot vius. Bé, uns més vius que d'altres, en tots els sentits.

Aquí hem desenvolupat unes pràctiques civils generalment amb el seu corresponent instrument legal que poden ser considerades capdavanteres a Europa, i que són molt indicatives de la nostra manera de ser i dels valors que fem nostres. Em refereixo a la protecció dels animals, no sols a les curses de braus, a les parelles de fet, les darreres voluntats, el model català de laïcitat, la pràctica de la solidaritat, amb la Marató de TV3 com a mostra, el respecte a la vida privada de la gent —orientació sexual, divorci, avortament, etc. Algunes normatives aprovades pel Parlament han servit després de model en altres indrets, no sols en algun dels dinou parlaments d'Espanya, sinó a l'Assemblea Nacional Francesa, sense anar més lluny.

I tenim la gran sort de no ser una raça sinó una cultura, és a dir: una llengua comuna que ens identifica en relació amb nosaltres i davant del món, uns valors compartits i uns referents col·lectius; i una cultura, la pots assumir com a pròpia, si vols, i una llengua, la pots aprendre. El nostre projecte nacional es veu afavorit per la circumstància que és dinàmic, en moviment, en construcció. Que no està acabat, i això en permet l'accés als que voluntàriament vulguin sumar-s'hi. Joan Fuster, l'homenot de Sueca, ja deia que «Catalunya, els Països Catalans, són una suma successiva de gent que han decidit ser catalans». I això té una força impressionant, una potència imparabile.

Podem fer una nació no sols per als nacionalistes, una part del nosaltres, sinó per als nacionals, és a dir, tots nosaltres. Una nació cívica, inclusiva, oberta, moderna, que es basi en un patriotisme cultural, social i democràtic on tothom sigui competent com a mínim en tres llengües. Que no exclogui sinó que inclogui, que no resti sinó que sumi, que no expulsi sinó que integri. Ben mirat, és el que hem anat fent des del segle XVI. D'ençà que aquest país va

esdevenir terra d'acollida per a molta gent, els cognoms dels quals ens semblen avui catalaníssims, perquè ja ho són, però que no ho eren gens en arribar aquí: Bartra, Pàmies, Cambó, Gavalda...

Continuarem sent un país amb la porta oberta al món hispànic, i allora sense portes a la Mediterrània de la qual formem part. Però hem de mirar nord enllà, on diuen que la gent és neta, noble, culta, rica, lliure, desvetllada i feliç. Gràcies, Espriu. Podem construir, doncs, un país apassionant, que pot ser una mena de conillet d'índies d'Europa, capaç de conjugar la identitat personal dels seus membres, diversa pels orígens, amb la identificació nacional comuna per la voluntat dels seus integrants.

Però, per a això, necessitem estat ara. Gaire estat? El que calgui. Però millor que no ens passem de taca d'oli sense necessitat. L'estat hi ha de ser per fer allò que individualment no pot ni correspon de fer als ciutadans. A mi m'agradaria un estat àgil, flexible, dinàmic, adaptable, als antípodes d'una estructura rígida, estàtica, rovellada, morta, freda i sense ànima. Un estat que tingui allò que s'ha de tenir, tu ja m'entens, que diria el Raimon, però que no cal que tingui més. Tampoc menys. Primer, perquè costa diners, però sobretot perquè la gent no pot veure esmorteïda la seva iniciativa, ni feta malbé la seva creativitat; ni desmobilitzada la seva energia perquè el seu espai vital passi a ocupar-lo l'administració, per més catalana que sigui.

Voldria que aquí fóssim capaços de prendre un cert relleu als països escandinaus en alguns aspectes. I ja veuen que, posats a fer, és bo de no mocar-nos amb mitja màniga. Per a Dinamarca, Suècia, Noruega, Finlàndia, la cultura nacional forma part de la seva identitat, sí, però també hi pertany, a la seva identitat, un nivell elevat de la seva qualitat de vida, i el fet de ser percebuts com un espai de respecte, promoció i acollida dels drets humans, i també terra d'exili per a represaliats. M'agrada pensar en una Catalunya així, quan la major part d'estats d'Europa han estat construïts per les armes o per decisions dinàstiques, estarà molt bé que construïm el nostre estat no per les armes, sinó per les urnes. No per la decisió de cap rei, sinó per la decisió democràtica i la voluntat de la gent.

Europa necessita deixar de ser vista com una tecnoestructura gèlida, llunyana i insensible a la quotidianitat més immediata i ser molt més el que és realment de debò: un espai plurinacional de civilització, democràcia i benestar en comptes d'aquesta mastodòntica criatura a mercè del nacionalisme dels estats de totes les mides. I en una Europa nova amb aquesta identitat, Catalunya ha de poder trobar-s'hi còmoda. Algunes de les formes clàssiques d'expressió de la sobirania han desaparegut. I per anar a Cotlliure ja no cal ensenyar el passaport, ni canviar moneda, ni mostrar la carta verda. Fóra desitjable que també en el futur poguéssim disposar de mecanismes comuns entre tots els pobles europeus en altres àmbits, com ara: la defensa conjunta, la representació europea supranacional, la immigració i potser també la seguretat, amb formes de col·laboració superiors a la compartimentalització d'ara. Tot arribarà, suposo.

No crec, però, que els estats renunciïn a preservar allò que els dona el perfil precís de la societat nacional sobre la qual recolzen històricament: la política lingüística, la cultura, l'educació, els mitjans de comunicació i el disseny de l'univers simbòlic que permet la identificació nacional bàsica dels ciutadans. És en aquest camp on ens juguem les garrofes de la nostra continuïtat com a societat nacional diferenciada. I si els estats europeus no estan disposats a renunciar a comandar en aquest àmbit, menys encara ho hem de fer les nacions que encara no som estat per més que en vulguem ser, i no hem de fer-ho menys que els altres sinó, per motius obvis, més que els altres. Europa i el món ha de començar-nos a veure com allò que ja som: una cultura nacional independent, al marge de les contingències polítiques de cada moment històric.

Acabo, tothom vol la unitat del món, però si en acabar la Segona Guerra Mundial hi havia cinquanta-set estats independents oficialment reconeguts, ara n'hi ha cent noranta-tres. Tothom defensa la unitat i la integració europea, però tothom ho fa i ho vol des del seu propi estat, i ningú no està disposat a renunciar-hi. Tampoc no hi hem d'estar nosaltres. D'aquí al 2020 passaran moltes coses, i el sistema de partits serà molt diferent del que hem conegut fins ara, fill directe de la transició.

Si la Unió Europea vol garantir-se l'esdevenidor, també haurà de fer canvis en profunditat en l'àmbit econòmic, financer, fiscal, empresarial, diplomàtic, defensiu i social. Però sobretot en l'àmbit institucional i democràtic, amb una veritable separació de poders, una Comissió Europea de debò democràtica i representativa, i un Parlament que faci el que fan tots els Parlaments del món. En una Europa així Catalunya hi podria ser, hi hauria de ser, m'agradaria que hi fos com a subjecte polític amb la seva pròpia llengua, i com a comunitat nacional. Perquè a Europa només hi hem de voler ser d'una sola manera: com a catalans, com a europeus de Catalunya.

5a sessió. 21 de novembre 2013

Àngel Castiñeira.

DIRECTOR DE LA CÀTEDRA LIDERATGES I GOVERNANÇA DEMOCRÀTICA D'ESADE

Venim d'una transició, la que va tenir lloc entre els anys 75-78, que era una transició cap a la democràcia, i actualment podem dir que estem fent una transició política en democràcia, la del 2013.

A l'inici dels anys 75-78 es parlava d'immobilisme, de reforma o de ruptura, només cal recordar els llibres que s'han fet sobre la transició. I ara també es parla d'unionistes, federalistes, independentistes o de diverses vies. Quin element té d'insòlit aquesta segona transició política? Crec que l'element inèdit pràcticament arreu del món és que estem iniciant un procés en relació amb l'autodeterminació de Catalunya, en la redefinició de la seva sobirania, en un estat democràtic i plurinacional. Plurinacional no constitucionalment parlant, però *de facto* ho és.

De tal manera que l'argumentari sobre el qual hauríem de vestir precisament aquesta situació seria més o menys el següent. Un procés d'autodeterminació o d'independència en estats plurinacionals democràtics creiem que és justificable, tot i que és insòlit, quan un estat com l'espanyol rebutja qualsevol forma de pacte acceptable, i amb la sentència del Tribunal Constitucional deixa sense efecte no alguns fragments o capítols de l'Estatut sinó, des del punt de vista pràctic i jurídic, la totalitat de l'Estatut.

Per dir-ho d'una altra manera, estem en una situació descrita per un científic social ja mort, Albert Hirschman, en un llibre titulat *Exit, Voice and Loyalty*, on aplicava aquests tres termes no només a les relacions polítiques, sinó també a les relacions socials, relacions econòmiques o mercantils.

Segurament, vostès cada matí van a comprar el pa i estableixen amb el seu forner implícitament un pacte de lleialtat: «Si tu em dones cada dia una bona barra de pa, jo et pagaré cada dia de manera justa i establirem un lligam de confiança i de lleialtat mútuament». Si un dia passa que la barra de pa que he comprat està en males condicions, passat o dur, el que farem l'endemà serà aixecar la veu i dir: «ahir no em vas donar una barra de pa en condicions». Si el forner és sensible al seu negoci, atindrà aquesta veu, i dirà: «és veritat, em vaig equivocar, et regalo una barra de pa» i reconstrueix la nostra lleialtat.

Hirschman diu «si després de repetides vegades aquesta veu és incapaç d'impactar en un dels membres sobre els quals construïm la lleialtat, el que fa un dels membres de la parella és buscar la via de sortida». I això és el que estem fent. És a dir, davant de la sordesa de l'Estat espanyol, fins i tot la ruptura dels vincles de lleialtat, quan la veu ja no és vàlida, l'única opció és la sortida. En el cas de l'exemple que els deia abans, la sortida és anar a un altre forn de pa, i per tant canviar, buscar un servei més idoni. I en el camp de la política podria representar precisament construir un estat propi.

És a dir, en la meua opinió en aquests moments estem en ple moment pre-constituent, i crec que n'hem de ser conscients. Per constituir què? Ho veurem. Però per a mi, aquest moment pre-constituent està format per cinc estadis i tres moviments. Els cinc estadis són fàcils d'explicar, i diré que actualment ens trobem en el número tres. El primer estadi d'aquest moment pre-constituent és dir: «no podem continuar com estem, no acceptem l'estatus quo». És a dir, jo crec que la majoria de catalans ja no volen seguir com estan. Ja no accepten que el model de l'Espanya de les autonomies i de l'Estat autònom sigui l'espai d'acomodació de Catalunya dintre d'Espanya.

El segon estadi és: «com que no volem acceptar aquest estatus quo, volem decidir». El punt número tres, després de posar-nos d'acord que volem decidir per la via de la representació parlamentària i del govern, cal definir què decidirem, i per quina via legal. Ara estem en aquest mateix punt. I els nostres representants de les forces polítiques fan moviments, crec que alguns més tàctics que estratègics, precisament sobre les característiques, les condicions i el contingut de la pregunta. El quart estadi, superat aquest (si el superem) serà decidir, i ja no n'hi haurà prou a decidir, sinó també conèixer els resultats de la decisió, i en cas que aquesta decisió sigui àmpliament positiva i representativa en tots els territoris de Catalunya, aleshores passàrem de l'estadi pre-constituent a l'estadi clarament constituent.

I pel que fa als tres moviments dels quals parlava, serien: hegemonia de l'independentisme, procés d'independentització i, finalment, assoliment de la independència. Crec que en el primer punt del moviment estem arribant a la conversió de l'independentisme en la força central hegemònica i transversal del país. Això des del punt de vista, per dir-ho així, de la centralitat ideològica. És a dir que, comptat i debatut, revisant vots, i per tant escons, el que trobem és que per primera vegada històricament l'independentisme ha esdevingut la força central.

Segon moviment: l'execució del pas que va de l'independentisme a l'activació democràtica del procés d'independentització, que és el que col·loquialment anomenem «procés». I tercer: immediatament o simultàniament, s'haurà de fer l'exercici de donar contingut a la independència. És a dir, caldrà prefigurar un determinat model d'estat propi o d'artefacte polític amb els seus continguts. I això evidentment haurà de passar quan els cinc estadis que abans he esmentat s'arribin a assolir en la seva totalitat.

Mirant en l'horitzó del 2020 ja des d'ara, quan parlem del futur, el que fem són projeccions sobre el present, i en aquest sentit presentaré deu constatacions. Deu constatacions que entenc que marquen el que serà aquest horitzó dels propers anys, i que es podrà accelerar o alentir d'acord amb la voluntat dels ciutadans i també d'acord amb la fortalesa o les conviccions dels nostres representants polítics.

Aquestes deu constatacions serien les següents: En primer lloc, crec que estem deixant, si no hem deixat ja enrere, una llarga estratègia de cent quaranta anys del catalanisme, basada en el pacte, la pedagogia, la voluntat d'incidència i la voluntat de transformació i regeneració de l'Estat espanyol. Malgrat les veus federalistes, penso que aquesta és una via fracassada, és una via morta. Per tant, és aquest punt el que a alguns ens fa considerar que la idea de la tercera via és redundant, perquè ja l'hem provada durant molts d'aquests cent quaranta anys.

Pel que fa a la segona constatació, crec que el mapa intern de forces polítiques, com a conseqüència d'aquest canvi, està en procés de profunda transformació, i encara es transformarà més. Els partits amb major vinculació espanyola, fonamentalment el Partit Popular de Catalunya i el PSC-PSOE, crec que passaran a ocupar un lloc secundari de quasi marginalitat per molt de temps. Cosa que, passi el que passi en relació amb Catalunya, tindrà una afectació profundíssima per a la governança espanyola. Perquè aquests partits són partits de govern de l'estat, i per tant són essencials per a la direcció política d'aquest mateix estat, parlo de l'espanyol, de les comunitats autònomes, i per a l'exercici del poder municipal. Per tant, aquests canvis implicaran veritablement moviments tectònics.

Punt número tres, qui no entengui el corrent de fons i els nous escenaris que aquest corrent de fons està portant i portarà en els propers anys, qui només apel·li al passat o al manteniment de l'estatus quo sense cap més raó que defensar tautològicament la seva pervivència, aquest serà percebut irremeiablement com a representant de l'antic règim. I ens podríem trobar que alguns dels protagonistes de la primera transició, tant a Espanya com a Catalunya, siguin els que vertaderament impedeixin el desenvolupament de la segona transició. O sigui que van ser "progres" al 75 i ara esdevenen antic règim. La nova transició forjarà, per tant, com a nous líders els qui entenguin aquest corrent de fons, i arrossegaran o ofegaran els qui pretenguin mantenir-lo tot lligat i ben lligat.

Quarta constatació: si els nostres líders socials i polítics actuals no flauegen, crec que el cicle de vida de la causa sobiranista, que ja està ocupant la centralitat, continuarà la seva acceleració. És a dir que els catalans estan canviant ràpidament les seves pràctiques polítiques habituals, i estan incorporant i donant sentit en el seu imaginari a la causa de l'estat propi. En el segle d'internet i de les xarxes, el valor percebut en les noves causes acceptades ja no evoluciona de manera lineal, com els moviments feministes de començaments del segle xx, sinó que creix a gambades, modificant ràpidament la nostra visió de la realitat. Per tant, algunes visions i alguns polítics poden esdevenir zombis, és a dir, morts vivents, perquè l'acceleració del temps i els canvis els deixin petrificats o fossilitzats.

Cinquena constatació: crec que aquesta transició a Catalunya ve impulsada fonamentalment pel que anomeno la societat civil organitzada. Són processos amb ascendent de massa, acompanyada, i subratllo l'«acompanyada», per alguns partits polítics i pel mateix govern. Aquest nou moviment sobiranista, per tant, és mesocràtic, està format per àmplies capes mitjanes, i fins i tot per una amplíssima representació del que a Catalunya seria la menestralia. I funciona de baix a dalt, amb una potent capacitat auto organitzativa. És a dir, i això és molt important: no són quatre indignats, és gent d'ordre, i per tant és la gent que ocupa l'espai central del país.

Pel que fa a la constatació número sis, crec que en aquest nou moviment hi pesen molt les noves generacions alliberades de les pors de la primera transició. Fet i fet, pels que tingueu menys de cinquanta anys, aquesta serà la vostra primera transició, i ara mateix ja representareu el gruix de la població catalana. És a dir, que per a molts dels que representen aquesta generació, ser moderats, aplicar la moderació vol dir exercir democràticament i pacíficament el dret a decidir. Hi ha motius per al compromís, hi ha motius per exercir un nou lideratge i aquest nou lideratge provocarà un nou relleu a les classes polítiques.

El punt número set, que crec que marcarà també aquest horitzó. Per bé o per mal, aquí cadascú ho jutjarà, la manera catalana del procés sobiranista no confia en un lideratge exclusiu i excepcional, sinó que modula el lideratge en plural. És a dir, presenta la complexitat de gestió de lideratges compartits i relacionals, tant des del punt de vista parlamentari com des del punt de vista de la societat. Això té avantatges, i en alguns aspectes també té inconvenients, que ara evidentment no comentaré.

Constatació o punt número vuit: crec que en el curt termini (i això ho aprofitaran molt bé els que hi són contraris) la proposta secessionista podria accentuar la polarització entre els catalans pel que fa a les seves preferències. I com dic, aquesta possibilitat podria ser emprada per alguns com a instrument o intent de divisió i de tensió social.

Punt número nou, per a mi segurament el més interessant, crec que el mateix procés està representant per a moltes persones un profund i autèntic canvi mental. El canvi mental és que per primera vegada estem assumint sentit d'estat. No sé en quin moment estem, però jo manifestaria tres punts: pensar com a estat, actuar com a estat i, després, ser tractats com a estat. Per què dic que aquest element és important? Perquè si vostès fan com jo, que intento llegir els signes del temps, mirin el conjunt de llibres que estan apareixent. Ja no són llibres que ens parlen de necessitats d'infraestructures, sinó que des de la lectura del sentit d'estat, des d'incorporar i encarnar l'estructura d'estat, estan dient «anem a actuar des de la mentalitat d'estat», encara que després, sigui en el tema de l'Agència Tributària, en el Banc Central Català o en la Grossa, ens posin les traves que ens vulguin posar.

Recordo, potser els representants polítics m'esmenaran, que el Canal 33 no va ser precisament aprovat per via legal, més aviat va ser per la via dels fets consumats, és a dir: «fem-ho!». A mi em sembla que aquest és un moment molt important, perquè quan mentalment fem aquest «clic», quan assumim el sentit d'estat, ja no són importants les declaracions, ni tan sols són importants els obstacles legals o constitucionals, sinó la manera d'actuar, la manera de pensar, la manera de decidir i, per a mi, aquest és un punt que allibera moltes de les consciències del moment actual.

I punt número deu, també per a mi molt rellevant, precisament perquè afecta la dimensió anímica del cos català, i és l'últim que diré, és que crec que ara mateix el nostre no és un combat per la identitat, per les competències o pels recursos econòmics ni pel concert econòmic, sinó que és un combat moral per la dignitat. És un combat col·lectiu, i és un combat també per les formes. I en aquest combat moral per la dignitat se'ns posa a tots a prova. És a dir, és un examen de la nostra disposició vital i de la nostra fortalesa o feblesa moral. Podríem passar del desig de l'autodeterminació a la feblesa de la indeterminació. I, per tant, penso que en els propers anys, en l'horitzó del 2020, el que es posarà a prova serà la nostra fortalesa, el que els psicòlegs anomenen la nostra resiliència, la capacitat de sobreposar-nos a les adversitats. La pregunta és si ens tremolaran les cames i ens arronsarem, o aguantarem l'envestida, i aquesta envestida serà realment molt forta.

Tres últimes consideracions. Una, citant l'amic Xavier Rubert de Ventós, que deia: «Que encendre un foc al cor no ens ompli el cap de fum». Efectivament, sociològicament a Catalunya ara hi ha molts independentistes per convicció, però també n'hi ha molts per exclusió, i convé no confondre els independentistes per convicció amb els que ho són per exclusió, perquè aquests darrers arriben a aquesta conclusió perquè no tenen altre remei, no els queda cap més sortida. Mentre tinguem com a negociador una paret, un mur, els independentistes per exclusió quedaran pràcticament confosos amb els independentistes per convicció. Però si tard o d'hora hi ha una mesa de negociació amb una proposta, hem de preveure que aquests independentistes per exclusió puguin repensar o reformular la seva opció, el seu vot, la seva papereta, el seu sí o el seu no.

Segon punt de les últimes consideracions, especialment adreçat a la generació *twitter*, és que no hem de confondre velocitat amb pressa. Tenim unes generacions que han d'aprendre a postergar la gratificació del desig, i tornem al tema de la resiliència. És a dir, que la nostra no és una cursa de cent metres llisos, és una marató, que requereix perseverança, paciència, fortalesa, voluntat de determinació i de constància, sabent que pel mig trobarem totes les pells de plàtan i tots els pals a les rodes imaginables. Per tant, crec que ens convé velocitat, i velocitat de creuer, però compte amb la pressa. Perquè un inconvenient de la pressa pot ser el que passa amb les bombolles de la gasosa, que un cop ja han sortit, després el líquid queda pràcticament diluït. Per tant, més enllà de la pressa, cal aguantar la velocitat de creuer.

I, l'última, crec que en aquest procés no hi ha marxa enrere. És a dir, les coses poden anar bé, i si van bé es podran precipitar, i si es precipiten passarà allò que deia Goethe, que de vegades esdevé l'imprevist. Ara bé, si no anés bé per

les raons de no haver jugat bé les nostres cartes, podria ser bonica la metàfora de les mareas. A les mareas sempre hi ha una plena mar i una baixa mar. I igual que les mareas, si arriba un mal moment o una tongada dolenta per a nosaltres, estarem en baixa mar. Però no en tinc cap dubte, cap, que la plena mar tornarà.

És a dir, el lideratge, al final és discontinu. No podem estar les vint-i-quatre hores del dia exercint el lideratge. I discontinu vol dir que, igual que els surfistes esperen l'onada bona, haurem de saber gestionar les pauses. Per tant, del que no tinc dubte és que aquesta baixa mar no ens portarà al camí d'inici de la primera transició, ans al contrari, pot ser una tasca de la nostra generació o de la propera generació, però difícilment em puc imaginar fer marxa enrere. Finalitzo amb un parell de versets de Goethe que m'agraden especialment. Diu Goethe: «El que vulguis fer, o el que somniïs poder fer, comença-ho. L'audàcia porta geni, poder i màgia en ella mateixa». Tant de bo que decidim començar.

5a sessió. 21 de novembre 2013

Joaquim Llimona.

PRESIDENT DE LA FUNDACIÓ PIMEC

Parlaré essencialment d'Europa, relacionaré el procés que en aquests moments està vivint el nostre país amb la realitat europea que ens envolta, i ho faré bàsicament a l'entorn de dos punts. El primer, què suposa per a Catalunya formar part de la Unió Europea. El segon, i aquí és on em centraré més, què pot aportar Catalunya a la Unió Europea en la situació actual i en l'esdevenidor.

A mi em sembla adient enfocar la reflexió més en termes del que pot aportar Catalunya a la Unió Europea que en termes de quins beneficis en podem treure. Perquè, en qualsevol cas, pel posicionament internacional i per la ubicació internacional del nostre país el marc europeu serà essencial i la integració no serà fàcil, no estarà exempta de dificultats. Per tant, considero que hem de fer, a partir de realitats objectives que podem demostrar, un exercici de seducció que demostrí que Catalunya és un aliat fidel del procés d'integració europea, contràriament al que algunes persones diuen o pretenen fer creure.

Abans de reflexionar sobre aquests dos punts, faré un breu comentari sobre l'europeisme al nostre país. Per contestar la pregunta «per què Catalunya ha tingut i té Europa com a referent, i per què Europa ha format i forma part de l'imaginari col·lectiu dels catalans i de Catalunya?» Hi ha raons òbviament històriques, lligades a l'origen polític de Catalunya, però no m'hi estendré. En qualsevol cas, el que sí que és cert és que el fet de vincular-nos a Europa ens ha permès afirmar l'especificitat catalana com a identitat diferenciada de la de la resta d'Espanya.

Per a Catalunya, Europa ha estat un lloc confortable, un lloc net, culte, i sovint ens hem emmirallat o hem buscat països com Suècia o Holanda com a models als quals Catalunya havia d'aspirar. A la vegada que Europa ens ha permès afirmar aquesta especificitat, també ens ha permès desmarcar-nos d'un àmbit sovint poc atractiu per a nosaltres, com ha estat Espanya. I això crec que marca una diferència substancial i real amb la resta de l'Estat. Si pensem en la dictadura franquista, a Catalunya hi havia un clar emmirallament amb Europa com un espai de pluralisme, com un espai de llibertat, de modernitat, de progrés, de democràcia, de convivència de pobles i llengües.

No sé si vostès recorden un eslògan que es va fer per promocionar turísticament Espanya, que subliminalment tenia un contingut curiós, era aquella frase de «Spain is diferent». Catalunya no volia ser diferent. Ho patia, però en tot cas no volia ser-ho. Crec que des de Catalunya hi ha hagut la sensació que formar part d'Europa era «tornar a casa», tal com va dir el president Pujol quan va anar a Aquisgrà, en ocasió de l'adhesió a Les Comunitats Europees (avui Unió Europea) a l'inici de l'any 1986 i va dir que Catalunya tornava a casa, i que Aquisgrà era una de les capitals que Catalunya havia tingut.

Formar part d'Europa suposava per a nosaltres, per a Catalunya, reconèixer el valor del que és autèntic, els valors que ens caracteritzen i que han caracteritzat històricament Catalunya com a una identitat diferenciada dins l'Estat espanyol. I a la vegada és veritat que aquest europeisme català, aquesta mirada cap a Europa l'hem pogut mantenir i exercir perquè hem estat capaços en les circumstàncies més adverses de mantenir una identitat pròpia. Entre l'emmirallament a Europa i Catalunya hi ha, en certa manera, una relació de causa-efecte. Ens hem emmirallat en un marc, en una identitat que ens permetia diferenciar, i ho hem pogut fer perquè alhora teníem una identitat pròpia i diferenciada.

Personalment em considero i em confesso un federalista europeu. Per tant, per a mi, el futur de Catalunya no té lloc en cap marc diferent que no sigui el marc europeu. I de la mateixa manera que durant el segle xx la gran reflexió del catalanisme polític ha estat l'encaix de Catalunya a Espanya, i no sempre amb resultats tangibles i concrets, més aviat amb escassos resultats tangibles i concrets, avui el gran repte de Catalunya i del catalanisme polític és com encaixar-nos a Europa, com trobar un encaix dins de la construcció europea.

Ja els he dit que em considero un federalista europeu, i si vostès volen fins i tot amb un punt d'utopia. Però no renuncio a imaginar uns Estats Units d'Europa, és a dir, la Unió Europea que van concebre els pares fundadors, que van ser capaços de crear una unió entre estats que havien estat secularment enfrontats, cinc anys després de la Segona Guerra Mundial. Una Europa on realitats com Catalunya tindran la capacitat de trobar-hi un encaix complet i, alhora, una realitat que Catalunya està contribuint i contribuirà a construir.

A mi m'agrada recordar als escèptics sobre l'evolució d'Europa cap a aquesta realitat un fragment de les *Memòries d'Ultratomba* de François-René de Chateaubriand. Chateaubriand va visitar Washington a final del segle XVIII, i a les seves memòries escriu una pàgina molt curiosa, on diu: «Com volen vostès que unes realitats tan diverses esdevinguin algun dia una nació, o un estat?». I la realitat la tenim amb els Estats Units. Per tant, els europeistes tenim dret a pensar que, malgrat les reticències i els obstacles que tenen l'origen bàsicament en els estats, algun dia la realitat europea serà completa, i països com Catalunya hi trobarem el nostre encaix.

La Unió Europea és obvi i evident que té mancances tant en el terreny polític, com en el terreny cultural (que a Catalunya hem patit d'una manera específica) i també en el terreny del govern econòmic. I en aquests últims i difícils cinc o sis anys s'han fet paleses d'una manera molt evident aquestes mancances. Però alhora seria injust no remarcar que la construcció europea és una història d'èxits. En primer lloc, i sobretot, perquè ha garantit el període més llarg de la història moderna d'Europa sense enfrontaments, sense una guerra civil europea. La guerra dels Balcans es produeix precisament perquè als Balcans no hi va arribar la idea d'Europa.

La Unió Europea ha permès una transformació radical de la realitat econòmica, social i política del nostre continent, i no només dels estats que hi han participat, dels estats que la van fundar i dels estats que s'han anat incorporant al llarg dels més de seixanta anys de la seva existència, sinó que han estat un factor de primer ordre d'impuls i expansió de la democràcia, de la promoció del dret i la defensa dels drets fonamentals. I, si no, pensem en l'influx que la construcció Europea ha tingut en l'evolució de les dictadures mediterrànies, entre les quals l'espanyola, la portuguesa o la grega; i també, i de forma més recent, en la transformació radical que l'Europa central i de l'est ha experimentat. I com països que havien estat sostrets del curs de la història, i als quals s'havia imposat règims totalitaris, han pogut ajuntar-se en un procés de construcció d'una unitat voluntàriament assumida i radicalment democràtica.

També en el terreny de l'economia, Europa ha aconseguit grans fites. Tenim un mercat interior que és el més perfecte i evolucionat del món. No els vull donar moltes dades, i menys estadístiques, però els estats europeus fan entre el 60 i el 70% del comerç exterior amb altres estats europeus. L'altre referent que trobem és Mercosur, on aquest percentatge es queda en un 17, i això demostra com funciona de bé una cosa, i com no funciona una altra. Tenim una moneda, tenim unes polítiques de cohesió i en la nostra vida la incidència de les polítiques europees és constant i evident: en les tarifes de *roaming* dels mòbils, en la baixada dels preus dels bitllets d'avió, en l'obligació de modificar clàusules abusives dels contractes d'hipoteques amb les entitats bancàries espanyoles (això a partir d'una sentència del Tribunal de Luxemburg, del Tribunal de Justícia de la Unió Europea, que ha obligat a fer aquesta modificació) i tants altres exemples.

Nosaltres com a país ens hem beneficiat d'aquesta realitat. És el període més llarg de democràcia que el nostre país ha viscut, i no dic que tot sigui mèrit d'Europa ni molt menys, però crec que el fet de formar part del procés d'integració a la Unió Europea, primer de les Comunitats i més recentment de la Unió Europea, ha estat important a l'hora de garantir aquesta estabilitat política. Malgrat que els darrers anys han estat difícils, també ens hem beneficiat d'un creixement econòmic.

L'economia catalana ha estat capaç de respondre als reptes que ha suposat la caiguda del mercat interior espanyol i català. Des de fa tres anys les exportacions catalanes estan creixent, el 2010 i 2011 en dos dígitos, el 2012 no han arribat als dos dígitos, però la nostra indústria ha estat capaç de trobar els nous mercats a fora. El comerciant que anava a vendre a qualsevol punt d'Espanya ara va a vendre a qualsevol punt d'Europa. I això és una demostració de com Catalunya s'ha convertit en aquests anys en un estat completament integrat en aquest mercat europeu. No dic que tot hagi funcionat bé, evidentment. Hi ha hagut molts àmbits on la nostra realitat, la nostra cultura i la nostra llengua, de manera especial, no han estat reconegudes, però en qualsevol cas, el nostre país, Catalunya, ha pogut per primera vegada en tots aquests anys jugar en el terreny de joc on sempre havíem volgut jugar, que és el terreny de joc europeu. I crec que això ha estat important i positiu.

Què podem aportar des de Catalunya a la construcció europea? Si volem aspirar a tenir-hi una part de ple dret, crec que hem d'explicar clarament el que podem aportar a aquesta Unió Europea en construcció. Sobre quina és la situació en què quedaria una Catalunya independent en relació amb la Unió Europea, ja els avanço que és una qüestió més política que jurídica. De la mateixa manera que es va trobar una solució per a l'entrada sense adhesió dels *länders* que havien conformat l'antiga Alemanya democràtica, si hi ha voluntat política es poden trobar, sens dubte, solucions. Però ara en tot cas no m'hi estendré.

Què pot aportar Catalunya a aquesta Unió Europea? Si pensem en el que hem fet durant aquests vint-i-cinc anys, hi ha una frase que ho resumeix: «Les realitats com Catalunya han estat un factor clau de la integració Europea», perquè per a nosaltres, les fronteres, els obstacles i les divisions són un factor de constricció, no marquen la nostra identitat. La ciutat de Barcelona, el Port de Barcelona o l'Aeroport de Barcelona tenen ple sentit, i adquireixen la seva plena dimensió si els treballem i els situem en una dimensió euromediterrània. Per créixer més, l'Aeroport de Barcelona ha de ser el gran aeroport del sud d'Europa, el gran aeroport de la Mediterrània.

Per tant, nosaltres, a partir de la constatació que necessitem integrar-nos econòmicament en aquest espai europeu, hem de contribuir a consolidar-lo, a perfeccionar-lo. És cert que ara plantejem un joc en un terreny diferent, però quan vam crear l'Assemblea de Regions d'Europa, quan vam crear els quatre motors per a Europa, l'Euroregió, la Comunitat de Treball dels Pirineus, el que vam expressar i el que s'expressa en el treball quotidià que fan aquestes organitzacions és el compromís de Catalunya d'afavorir que la integració europea, que és un marc teòric amb uns tractats, sigui una realitat; i que els nostres estudiants, les nostres empreses, els nostres científics, els nostres creadors culturals puguin treballar quotidianament amb els seus veïns d'altres països, amb els països veïns i amb els països més allunyats. Quan fem això donem oportunitats al nostre país. Però quan fem això, i ho hem de tenir clar per ser reivindicatius, estem contribuint a construir una unitat europea certa i vertadera. Per tant, hem d'afrontar la realitat sense cap mena de complexos.

I en segon lloc, ara el que toca és aprofundir la construcció europea. Sovint es critica Europa, es critica la Unió Europea per la seva absència d'acció en la crisi econòmica, per no actuar amb decisió en la gestió de les crisis migratòries. Per exemple, tots aquests drames humans que s'escauen a l'illa italiana de Lampedusa. Quan hi va anar el president de la Comissió va ser escridassat, expressant un sentiment de desesperació que és lògic que generi aquest tipus de situacions. Però quan estem acusant Europa de no ser activa en les migracions, en el canvi climàtic, en la gestió de la crisi financera, etc., en realitat ens oblidem que a la Unió Europea els estats no li donen els mitjans suficients per poder resoldre aquests problemes que es plantegen a escala global i que necessiten solucions globals.

Hi ha una contradicció entre la posició dels estats, que són reticents a cedir sobirania en àmbits que cada vegada s'acosten més al cor de la sobirania dels estats tradicionals. Des d'una realitat com Catalunya entenc que podem contribuir a aprofundir en el procés d'integració europea. Nosaltres volem una Unió Europea amb dimensió política i amb una plena capacitat de govern econòmic; amb els instruments per garantir el bon govern de l'euro; amb una presència internacional reforçada, és a dir, amb una política exterior unificada; una Europa que s'ocupi dels grans temes que preocupin els ciutadans, i sobre els quals existeix la percepció que l'acció supranacional és més convenient que la que poden dur a terme de manera individual els estats.

Però sobretot, Catalunya dóna suport a una Europa governada per les seves institucions, i no pels estats membres, com sovint tenim la impressió que s'està produint. Perquè Catalunya en aquest procés no hi té res a perdre, hi té a guanyar. Catalunya no crec que tingui la voluntat d'encunyar moneda; ni posarem obstacles que les grans decisions en l'àmbit de la macroeconomia s'adoptin des de Brussel·les; ni que s'harmonitzi el nucli de la fiscalitat com exigeix un mercat que funcioni; ni a tenir una política pròpia de defensa; ni a tenir una veu diferenciada en les grans qüestions de política internacional. En tot això, a Catalunya ja ens sembla bé que Europa parli d'una sola veu. I això és el contrari del que passa amb els estats tradicionals, que veuen en això un atac al nucli de la seva sobirania.

Catalunya no pretén interferir en la capacitat de la Unió de governar i liderar en aquests temes, on Europa pugui ser més eficaç que els seus membres. Crec que de cara al futur, de cara a aquest horitzó 2020, Catalunya ha de plantejar la seva relació amb la Unió Europea des d'aquesta perspectiva. No anar a Europa perquè tenim un problema i volem que Europa ens el resolgui, sinó oferir un compromís a la Unió Europea, un compromís radicalment democràtic i coincident amb els valors de la Unió Europea. Jo estic convençut que aquí hi trobarem la nostra plaça.

6a sessió. 12 de desembre 2013

Antoni Castells.

CATEDRÀTIC D'ECONOMIA A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA I PRESIDENT DEL CONSELL ASSESSOR DE LA FUNDACIÓ CATALUNYA EUROPA.

LA MUTACIÓ DEL CATALANISME I EL PROJECTE EUROPEU.

0. Estem aquí per parlar del projecte del catalanisme polític en l'horitzó de l'Europa del 2020. Es tracta del «tema», el que està en el fons del debat que presideix la realitat política catalana en els darrers anys. El debat que marca el que possiblement és un dels moments més decisius de la nostra història. Un moment en el que tenim al davant grans incerteses i en el que probablement encara ens falta la perspectiva necessària per veure fins a quin punt s'han produït alguns canvis essencials en el que durant més d'un segle ha constituït el projecte bàsic del catalanisme.

1. Començaré, doncs, per aquí. Des del meu punt de vista, estem davant de l'esgotament del que ha estat l'agenda bàsica del catalanisme polític durant cent cinquanta anys. Com a projecte polític, el catalanisme comença a agafar força a la segona meitat, o el darrer terç, del segle XIX. I des del principi, les forces polítiques que, més a la dreta o més a l'esquerra, ocupaven el seu corrent central, es proposaven un doble objectiu. Per una banda, el reconeixement del fet nacional de Catalunya i del seu autogovern. Per una altra banda, la voluntat de transformació de l'Estat espanyol.

El catalanisme polític aspira a aconseguir que el poder econòmic de Catalunya vagi acompanyat de poder polític, el necessari per poder fer les polítiques que convenen a la societat catalana. I aquest poder polític es vol obtenir per dues vies: amb l'autogovern i el reconeixement nacional, és a dir, amb un poder polític propi; però també participant en el pont de comandament de l'Estat espanyol, per transformar-lo i adaptar-lo a les necessitats d'una societat industrial, obrera, burgesa, com ja era en aquells moments la societat catalana. Durant cent cinquanta anys aquests dos objectius han constituït el full de ruta del corrent central del catalanisme polític.

Durant aquest temps, l'opció independentista ha estat un corrent marginal dins del catalanisme polític. L'opció àmpliament majoritària, la que ha ocupat el corrent central, no ha volgut separar-se d'Espanya, tampoc se n'ha desentès. Per contra, ha volgut canviar, transformar l'Estat espanyol.

2. Només cal repassar la història. Si voleu, abusant una mica, podríem remuntar-nos a Prim. Per cert, no deixa de ser remarcable que Prim hagi estat l'únic primer ministre català durant aquests cent cinquanta anys, una proporció bastant inferior a la que correspondria al pes de Catalunya des de qualsevol punt de vista. I també, per cert, resulta un exercici força interessant verificar la procedència territorial dels primers ministres espanyols al llarg d'aquest temps. Vint anys després del que havien fet les revolucions liberals i democràtiques de l'any 1848 en altres països europeus una mica més avançats, Prim (que, com és sabut, va acabar assassinat) va intentar substituir la vella monarquia borbònica per una monarquia presentable, més o menys similar a les que hi havia en aquests països. I després tenim la Primera República, que va durar poc i va acabar malament, com és ben conegut. De nou, un intent de transformació de l'Estat espanyol, en el qual el catalanisme hi va tenir un pes més que destacat. Dos dels quatre presidents eren catalans, Figueres i Pi i Margall, i un tercer, Salmerón, va dur a terme bona part de la seva vida política a Catalunya. Pi i Margall, en concret, defensor d'una República Federal. Imagineu-vos si això no era una implicació activa en els destins de l'Estat espanyol.

Els exemples que componen la llarga llista d'aquest doble compromís del catalanisme polític continua amb antecedents ja més propers i coneguts. La Lliga, amb Cambó, ministre diverses vegades amb Alfons XIII. I més endavant, la II República, amb l'Estatut del 32 i ministres d'Esquerra i d'Acció Catalana, també implicats fins dalt de tot en els destins de la democràcia espanyola. I després la transició i el pacte constitucional, en el qual les forces polítiques catalanistes (PSC, PSUC, CiU) hi van tenir un protagonisme destacat.

Durant tot aquest temps, aquest doble objectiu (autogovern per a Catalunya i transformació de l'Estat espanyol) ha estat en el moll de l'os del projecte polític del catalanisme. Aquest ha estat el disseny de les forces polítiques que el representaven d'una manera majoritària i el dels presidents que han estat al front de la Generalitat des de la recuperació de la Generalitat: Tarradellas, Pujol, Maragall i Montilla. Si la tercera via és una opció que està a mig camí entre la independència i l'Espanya centralista i impregnada de nacionalisme espanyol, el catalanisme polític ha estat una oferta permanent de terceres vies, durant cent cinquanta anys. És més, durant cent cinquanta anys no hi ha hagut projecte de transformació de l'Estat espanyol que no hagi sorgit, de fet, de Catalunya.

3. Doncs bé, crec que l'Estatut d'Autonomia de 2006 va significar a la vegada la culminació i l'esgotament d'aquest projecte, integrat per aquells dos grans objectius. Cal dir ben clar que en impulsar aquell Estatut, el catalanisme polític, liderat en aquesta ocasió pel president Maragall, assumia a fons el pacte constitucional, volia dur fins a les últimes conseqüències el que aquest representava, com a doble compromís de l'Espanya democràtica amb el reconeixement nacional de Catalunya i el de Catalunya amb la democràcia espanyola. En encapçalar el procés estatutari, el president Maragall feia seva la que havia estat una constant del catalanisme polític, el que estava en el seu ADN: proposar un projecte d'autogovern prou satisfactori per a Catalunya; i a la vegada intentar transformar el conjunt de l'Estat.

Un cop més, el catalanisme polític es posava al front del procés de transformació de l'Estat. Oferia a Espanya un model que, des de Catalunya, es pensava que era bo per a tot Espanya. En fer-ho, Pasqual Maragall, i amb ell el conjunt del catalanisme polític, feien allò que el catalanisme havia estat fent per cent cinquanta anys, allò que, com acabo de subratllar, estava inscrit en el seu codi genètic. El que cantaven els poetes. Joan Maragall, quan deia: «Escolta, Espanya, la veu d'un fill que et parla la llengua no castellana». O Espriu, quan exclamava: «Diverses són les parles, i diversos els homes, i convindran molts noms a un sol amor». Aquest amor era Sepharad, com la mare, per a Maragall, era Espanya. En aquesta tradició, com deia abans, el propòsit no era separar-se d'Espanya, sinó canviar-la, transformar-la.

El procés estatutari és la culminació, però també l'esgotament, d'aquesta llarga tradició. Perquè amb tots els seus desencerts i marrades, l'EAC era un projecte per conèixer *dins* d'Espanya, no per anar-se'n d'Espanya. I no tan sols això. Era un projecte no només per resoldre *el problema català*, sinó per oferir un nou model al conjunt de l'Estat espanyol. No es podia anar més lluny d'on es va arribar amb l'Estatut. I la conclusió és clara: no ens en vam sortir, com no ens n'hem sortit durant tants i tants anys.

És en aquest sentit que podem dir que l'agenda bàsica del catalanisme, la que ha presidit el projecte del catalanisme polític, ha sofert un canvi essencial. Dels dos punts que l'integraven, subsisteix naturalment la voluntat d'autogovern. Però, en canvi, el segon d'ells, la voluntat d'estar al capdavant de la transformació de l'Estat espanyol, ha quedat, com a mínim, seriosament afeblit. Amb Espanya hem de pactar-hi, no intentar canviar-la. En tot cas, haurien de ser els mateixos espanyols els que decidissin quin és el model d'estat que millor s'adequa a les seves preferències. Hem de pactar-hi la nostra relació, això sí, fins i tot la independència, si fos el cas. Però no intentem canviar-la, no intentem redimir-la, respectem-la com és, igual que nosaltres demanem que ens respectin a nosaltres tal com som.

4. El fracàs del procés estatutari significa també l'esgotament, fins i tot el trencament, del pacte constitucional. Com abans he apuntat, el pacte constitucional suposava una doble afirmació i una doble renúncia. La doble afirmació era el compromís de la Catalunya autònoma amb la democràcia espanyola, i el de la democràcia espanyola amb el reconeixement de l'autogovern i de la identitat nacional de Catalunya. Si es vol, és la idea, llaurada en la lluita colze a colze contra la dictadura, que la democràcia a Espanya i l'autogovern i el reconeixement nacional de Catalunya constituïen en realitat una mateixa causa. Però, a la vegada, el pacte constitucional, comportava també una doble renúncia. La renúncia a la independència de Catalunya per part de les forces polítiques que estaven en el corrent central del catalanisme, les que van signar el pacte constitucional; i la renúncia de les forces polítiques espanyoles a reproduir sobre noves formes el tradicional estat unitari centralista impregnat de nacionalisme espanyol per tot arreu.

Doncs bé, aquest pacte està esgotat, s'ha esberlat amb el procés estatutari i el seu desenllaç. Cal dir, tanmateix, que el procés que ha conduït a aquest desenllaç venia de lluny. Els problemes no han aparegut d'un dia per l'altre. Perquè el cert és que ja als anys noranta, a la segona meitat de la dècada, comencen a aparèixer símptomes, encara només

corrents de fons, que fan pensar que alguna cosa seriosa comença a esquarterar-se pel que fa a l'acceptació social del pacte constitucional.

Els corrents de fons que havien permès el pacte constitucional eren corrents de confluència entre els demòcrates espanyols i els demòcrates de les anomenades «nacionalitats perifèriques», la confluència que es forja en la lluita contra un enemic comú a la qual abans m'he referit. En canvi, en aquesta segona meitat dels noranta, aquests corrents comencen a esdevenir divergents. A Espanya comença a imposar-se la idea que això de les autonomies cal modificar-ho, que ha estat un error històric i cal reconduir el procés, i comencen a aparèixer els signes del que acaba essent una autèntica revisió involutiva del pacte constitucional. A Catalunya, per contra, la il·lusió i la fase creativa de l'autonomisme van perdent bufera i comença a imposar-se la idea que amb Espanya no hi ha res a fer.

De manera que jo situaria cap a la segona meitat dels anys noranta el moment en què les causes del que s'esdevé després comencen a aparèixer amb força. D'una manera soterrada, encara, és cert. Cap de les forces polítiques que se situen en la centralitat del catalanisme no qüestiona el marc estatutari, i per descomptat l'opció sobiranista, i no cal dir la independentista, continuen essent estrictament marginals, testimonials. Però alguna cosa, i alguna cosa important, comença a moure's per sota de la superfície.

De fet, cal dir, tractant de ser objectius, que l'incompliment del pacte constitucional ve de més lluny. La llavor que acaba conduint a aquesta situació es va sembrar, en realitat, en el mateix moment en què la distinció entre nacionalitats i regions va esdevenir paper mullat. Perquè la realitat és que aquesta era una distinció clau, també fruit del pacte, amb la qual es tractava de resoldre una contradicció aparentment insalvable, com era l'afirmació, per una banda, de Catalunya com a nació per part de les forces catalanistes (cosa que hauria implicat definir Espanya com un estat plurinacional) i, per una altra banda, la negativa per part de les forces polítiques espanyoles a renunciar a l'afirmació d'Espanya com a nació. Aquest pacte contenia l'acceptació implícita de la realitat nacional de Catalunya. I és aquest reconeixement i el sentit de la distinció entre nacionalitats i regions el que queda completament desvirtuat amb la generalització de l'autonomia i *el café para todos*. A partir d'aquell moment un concepte polític fonamental del pacte constitucional, com era la definició de Catalunya com a nacionalitat, deixa de tenir cap traducció política, es converteix, *de facto*, en un concepte polític absolutament banal.

5. Tanquem aquest parèntesi, que correspon al moment en què es comença a desvirtuar, ja allà pels primers anys vuitanta, el pacte constitucional. Els corrents de fons de signe oposat als quals abans m'he referit, i que comencen a agafar força a la segona meitat dels anys noranta, fan la seva ecllosió, surten plenament a la superfície, amb el procés estatutari. És, sens dubte, un procés tortuós, desafortunat, ple de marrades, que fa aflorar una realitat que pensàvem que estava superada. Ens pensàvem que després de vint-i-cinc anys de pluja fina, de desenvolupament de l'estat de les autonomies i de Constitució, s'havia anat estovant el terreny, que realment s'havia produït un canvi de fons en la comprensió mútua entre Catalunya i Espanya, en l'acceptació de la realitat catalana per la resta d'Espanya, i de sobte vam descobrir que no, que estàvem equivocats.

Vam descobrir amb quina facilitat extraordinària a Espanya es podien encendre fogueres d'animadversió contra Catalunya, i amb quina facilitat les forces polítiques espanyoles estaven disposades a jugar amb aquest fet, per un miserable interès partidista. Per ser exactes, vam poder comprovar amb quina facilitat el PP jugava descaradament a excitar els ànims contra Catalunya, i el PSOE (i les més altes institucions de l'Estat, sigui dit de passada) no tenia el coratge necessari per parar-li els peus. Les dues coses: fins a quin punt les forces polítiques espanyoles estaven disposades a desfermar l'esperit anticatalà; i també fins a quin punt això era possible, perquè el terreny, en contra del que creïem, estava sec, i només calia una espurna per provocar-hi un incendi.

Sovint es diu: «tot això és el resultat de la sentència del Tribunal Constitucional». Crec que no, que això ve d'abans. La sentència és el certificat de defunció, però el procés que hi porta, ve d'abans. És el procés estatutari el que desencadena les dinàmiques que ens han conduït on som. El procés estatutari en el seu conjunt. És el fet de no comprendre que el pacte d'autogovern de Catalunya dins d'Espanya l'havien de fer les forces que poden governar a Catalunya amb les que poden governar a Espanya. I que, per tant, l'Estatut havia de venir precedit d'un gran acord a Catalunya entre les forces polítiques majoritàries i que el pacte amb Madrid no es podia fer deixant al marge el PP. És el clima anticatalà incitat pel PP i la incapacitat del PSOE per contrarestar-lo. I és, per descomptat, la presentació del recurs davant del TCE i l'espectacle lamentable al qual vam assistir durant quatre anys de manipulació grollera d'aquest TCE i de falta de respecte a les institucions i les seves regles de funcionament.

I després, el juny del 2010, ve la sentència, i amb ella el certificat de defunció del pacte constitucional. Què es podia esperar, si no, quan el mateix Tribunal Constitucional, l'oracle de la Constitució, declarava que el pacte d'autogovern de Catalunya dins d'Espanya, que era l'Estatut, estava fora de la Constitució? Podia sorprendre que a Catalunya

s'imposés la idea que la Constitució ja no era el marc apropiat per donar forma a les aspiracions d'autogovern de Catalunya i que calia passar pàgina al capítol constitucional?

La sentència suposava, simplement, la liquidació del pacte constitucional. Des d'aquell moment, juny de 2010, la relació entre Catalunya amb Espanya quedava en la pura provisionalitat. Hi havia un text jurídic vigent, sí, l'Estatut, però el pacte polític havia saltat pels aires. Aquest text jurídic havia perdut plenament la seva legitimitat política als ulls de la societat catalana. Per aquestes coses tan habituals de la política, aquest fet no es va saber veure en aquell moment, quan era perceptible per a qualsevol que, simplement, tragués el cap per la finestra. Va ser necessària la gran manifestació de l'11 de setembre de 2012 per adonar-se que alguna cosa transcendental havia succeït en la societat catalana, que alterava radicalment el terreny de joc polític: era la constatació del fet que, per primera vegada en cent cinquanta anys, el sobiranisme irrompia com a força majoritària en el corrent central del catalanisme.

6. I ara, on som? El pacte constitucional ha saltat pels aires, l'encaix entre Catalunya i Espanya està en la pura provisionalitat, el sobiranisme ha esdevingut el corrent majoritari del catalanisme. És més, si per sobiranisme entenem el compromís decidit amb la causa de la consulta per decidir el nostre futur (no necessàriament amb la presa de partit per la independència), a hores d'ara es podria parlar encara d'un catalanisme no sobiranista? El fet és que, des de l'11 de setembre i les eleccions del 2012, la política catalana ha entrat en terreny desconegut. I quan es trepitgen terres desconegudes, s'han de tenir molt clars els objectius i ha d'existir un lideratge polític que tingui les idees molt clares, molta determinació per assolir els objectius, però també molta responsabilitat, per no portar el país a un carreró sense sortida.

En política, el més important, i moltes vegades també el més difícil, és tenir clars els objectius immediats. Posar-se d'acord amb els objectius finals no és tan difícil, fins i tot sol ser relativament fàcil: una Catalunya lliure, pròspera i feliç; una societat de benestar en la qual s'hagi eradicat la pobresa; un món just i en pau. El problema és sempre com arribar-hi; seleccionar amb encert els objectius immediats que ens permetran recórrer el camí que condueix a aquest objectiu final. A la Segona Guerra Mundial, per exemple, l'objectiu final era derrotar Hitler; a partir d'un moment, això tothom ho tenia clar. El que era més difícil era tenir clar que l'objectiu immediat era entrar a França i desembarcar a Normandia. Això era el difícil. I quan l'objectiu immediat era ocupar Normandia, hauria estat un greu error discutir i dividir-se per com s'havia d'atacar Berlín, si travessant el Rhin per Estrasburg o atacant per les Ardenes. En aquell moment, l'objectiu immediat encara no era Berlín, era Normandia.

Doncs bé, l'objectiu immediat del catalanisme, avui mateix, és la consulta, encara no la independència. Avui totes les bateries de totes aquelles forces que es proclamen catalanistes haurien d'estar orientades a aconseguir l'objectiu de la consulta. I a guanyar aquest pols a l'Estat espanyol. Un pols en si mateix complex i difícil. Però aquest és l'objectiu immediat i aquell en què som més forts. Perquè és l'objectiu en el qual estem més carregats de raons. Aquell en el qual probablement podem aconseguir més comprensió i simpatia per part de la comunitat internacional. Perquè és compartit per un vuitanta per cent de la societat catalana; és a dir, ara mateix és un objectiu que té un recolzament força més ampli que el de la independència. Perquè podem esgrimir el precedent de dos països tan seriosos, com Canadà i el Regne Unit, on es pot fer una consulta d'aquesta naturalesa d'una forma civilitzada. I perquè el Tribunal Constitucional ha dit no fa gaire, en una sentència del mes de març de 2014 a la qual no s'ha donat la transcendència que té, de quina manera la celebració d'un referèndum consultiu (o d'una consulta no vinculant) té cabuda dins de la Constitució.

Aquesta és la línia divisòria fonamental de la política catalana: la que separa a aquells que estan treballant per fer possible aquesta consulta d'aquells que estan fent tot el possible perquè no es faci. Aquesta i no una altra és la línia divisòria. I en el costat dels que lluiten per fer-la possible, hi ha persones que estan per la independència, persones que dubten o encara no hi estan, i altres que encara confien en un encaix de Catalunya amb Espanya. I totes estan al mateix costat. És per això que cal evitar situar ara ja el debat en la qüestió d'independència sí o no, com molt sovint es fa. Els adversaris dels que volen la consulta, però no tenen clara la independència, no són els independentistes, sinó el nacionalisme espanyol; com l'adversari dels independentistes no són aquells que estan a favor de la consulta, però no de la independència, sinó aquest mateix nacionalisme espanyol. De fet, per distingir entre els que estan treballant de veritat per la consulta i els que, encara que diguin que en són favorables, fan tot el possible perquè no es faci, només cal veure qui és el seu adversari, si ho són els independentistes o bé el nacionalisme espanyol.

Ara no és el moment de crear divisions entre els que estan a favor de la independència i els que volen la consulta, però no tenen clara la independència. Avui l'objectiu és Normandia, encara no és Berlín. I ara el desembarcament a Normandia és el referèndum. Cal concentrar tots els esforços en l'objectiu d'una consulta en què els ciutadans de Catalunya es puguin pronunciar lliurement sobre el seu futur. No vulguem anticipar esdeveniments, ni córrer més del

compte, ni accelerar quan no toca, ni plantejar objectius abans d'hora. En definitiva, no caiguem en aquesta patologia que la història ens diu que ens ha portat sovint al fracàs, que és l'esbravada, i després el retrocés.

És per això que veig amb preocupació com la dinàmica que han imposat les forces que avui mateix estan conduint el procés ens pot portar a una situació que no sigui la més favorable per als nostres interessos. La via de les decisions unilaterals (com l'adoptada a decidir la data i la pregunta) pot conduir, si el referèndum no es pot celebrar el dia previst, a una situació en què quedin poques més alternatives que unes eleccions plebiscitàries. Ara bé, plantejades com una alternativa a la consulta, el plebiscit ja no seria sobre consulta sí o no, sinó sobre independència sí o no. I això suposaria abandonar la trinxera de la defensa de la consulta, aquella en què som més forts, per situar-se en la trinxera de la independència, en què la nostra posició és força més vulnerable. Per això em semblaria un greu error estratègic no tractar de modificar la inèrcia que pot conduir-nos inexorablement cap aquest punt, per tal de situar les coses de nou en el terreny en què ens són més favorable: reclamar una i altra vegada a l'Estat espanyol asseure's a la taula per tal de dialogar sobre com dur a terme la celebració d'una consulta no vinculant en què els ciutadans de Catalunya es puguin manifestar amb tota llibertat respecte al seu futur.

7. De manera que aquesta és la meva posició: avui toca anar junts per la consulta i no discutir entre nosaltres sobre si ja volem o no la independència. Ja arribarà el moment de fer-ho. I si fos del tot conseqüent amb el que acabo de dir, hauria d'aturar en aquest punt les reflexions que estic fent sobre aquesta qüestió. Ara bé, entenc que vostès tenen dret a preguntar-me què penso respecte la independència; independència, sí o no? Davant d'aquesta qüestió voldria subratllar dues coses. La primera és que el que no puc entendre és que es pugui dir que «no» a cegues a la independència. Més ben dit, entenc que això es pugui fer des del nacionalisme espanyol, no des del catalanisme polític, si el seu propòsit és assolir el màxim poder polític per a la nostra nació.

I la segona és que a la pregunta independència sí o no, la meva resposta és: depèn de l'alternativa. Si l'alternativa és continuar com fins ara, és a dir, mantenir l'estatus quo o assistir a aquest procés de revisió involutiva de la Constitució, la meva resposta és: independència. Si l'alternativa és aquest federalisme que es treuen de la màniga els que no hi han cregut mai; aquest federalisme que es basa, diuen, en la igualtat, la solidaritat i la cohesió territorial; un federalisme que no té res que veure amb el dels països federals (diguem, amb una mitjana del que serien els Estats Units, Canadà, Suïssa i l'RFPA). En definitiva, un federalisme que queda curt per a Catalunya i gran per a la majoria de comunitats autònomes espanyoles. Si l'alternativa és aquest federalisme, aleshores la meva resposta és: independència.

Ara bé, si l'alternativa és un pacte bilateral d'autogovern de Catalunya dins d'Espanya, aleshores la meva resposta és que depèn dels continguts del pacte i de les garanties del seu compliment. I aquest segon aspecte és fonamental, atesa la llarga experiència d'incompliments d'allò que pacta per part de l'Estat espanyol. Personalment, no acceptaria cap pacte d'aquesta naturalesa que no contingues una garantia absoluta, com és la del dret a dir adéu, si l'estat incompleix el pacte. Ara bé, avui mateix aquest pacte és una pura especulació, perquè, que jo sàpiga, no hi ha cap proposta d'aquest tipus sobre la taula. I ara ja no pertoca al catalanisme polític formular noves propostes. Portem cent cinquanta anys fent-ho, i la darrera, l'Estatut, ja veiem com ha acabat. Amb el trencament del pacte per part de les institucions de l'Estat.

De manera que si ara les institucions de l'Estat pensen que hi ha alguna proposta a formular, que no sigui la del garrot o la por, els correspon a elles bellugar-se. Quan es parla de terceres vies, no puc deixar de preguntar-me on està aquesta tercera via. Qui l'ha ofertat, la tercera via? Com he dit abans, si la tercera via és un camí intermedi entre la independència i l'estat nacionalista espanyol, el catalanisme polític porta cent cinquanta proposant-ne. Ja no ens pertoca a nosaltres fer noves ofertes. Ara bé, si davant del vertigen que en un referèndum guanyi el sí a la independència, l'Estat proposa una alternativa, la meva posició és que s'haurà d'estudiar. Evidentment, no es podrà dir que sí a cegues, ni buscar-li totes les virtuts, com em temo que farien alguns, per fer passar gat per llebre. Però tampoc es podria dir que no a cegues. Caldria estudiar-la i negociar-la. Personalment, crec que vista l'experiència s'hauria de ser extremament exigent respecte als continguts i les garanties del seu compliment, però no podríem dir que no sense més.

De tota manera, em sembla un error que estiguem discutint sobre tot això. Perquè abans hi ha una cita prèvia, que és la consulta, el referèndum. Alguns diuen «és que ja sabem que no es farà mai»; altres que «l'Estat no ho deixarà fer». És clar que l'Estat no el vol fer, això ja ho sabem, però és que la política és això: l'Estat no ho vol fer, i nosaltres sí. I hem de fer les coses de tal manera que l'Estat no tingui més remei que negociar la celebració del referèndum.

Aquest és un procés llarg, en el qual hem d'intentar situar-nos sempre en el terreny més favorable; un procés en el qual cal tenir clara la relació de forces i la resistència dels materials; en què cal saber que anar més de pressa no ens fa arribar necessàriament abans als objectius. Que anar més de pressa no és tenir més fermesa, no és tenir més voluntat

de guanyar la batalla. Aquest és un pols que el guanyarà qui cometi menys errors i doni menys passes en fals; qui mostri la cara menys intransigent i intolerant i demostrï més voluntat de diàleg.

8. Tot això em porta a una qüestió de fons que enllaça amb el títol del cicle: la renovació del pensament del catalanisme polític a l'Europa del segle XXI.

Fins avui, el pensament polític del catalanisme s'ha fonamentat en un cos conceptual essencialment invariànt des de final del segle XIX. És clar que al llarg d'aquests cent cinquanta anys hi ha hagut moltes i molt valuoses aportacions. Contribucions que han permès aprofundir, desenvolupar, completar, adaptar als diferents períodes històrics, el projecte bàsic del catalanisme polític. Però tot això s'ha fet entorn d'una columna vertebral més o menys permanent. D'alguna manera, hem viscut *de prestat*. L'agenda bàsica estava escrita des de final del segle XIX, i es podria resumir en una idea central: assolir el màxim poder polític per a la nostra nació. I això, com m'hi he referit en diverses ocasions, per dues vies: assolir autogovern per a Catalunya i estar al pont de comandament de l'Estat espanyol, per transformar-lo i modernitzar-lo. Aquesta agenda està esgotada, perquè el segon punt, la voluntat de liderar la transformació de l'Estat espanyol, com a mínim ha de ser reconsiderat a fons. Però, en canvi, n'apareix un de nou, que és Europa. De fet, el catalanisme ha estat sempre europeista. Per moltes i diverses raons, que tenen a veure amb la història, la cultura, l'aspiració a un model de societat i de govern del qual Europa n'ha estat l'exemple somiat.

Avui tot això adquireix una connotació especial i molt més intensa, perquè formem part de la Unió Europea i perquè el gran tema dels nostres temps és el procés d'integració política europea. Avui el projecte polític del catalanisme polític no es pot formular sense considerar, com un element essencial, el factor europeu, i això val tant si som independents com si no ho som, i tant si tenim o no tenim estat propi. És a dir, si el catalanisme té a veure amb el poder polític al qual aspirem com a nació, no pot ser concebut al marge del procés de construcció política europea. En un doble sentit. Per una banda, perquè el nostre grau d'autogovern s'haurà d'inscriure necessàriament en el marc d'un procés de transferència de sobirania cap a un nou poder polític europeu. I, per altra banda, perquè Catalunya hauria de mostrar una voluntat inequívoca d'estar present en aquest procés de construcció política europea.

És a dir, Catalunya ha de mostrar una implicació genuïna amb el projecte del federalisme europeu. Catalunya ha d'estar present a Europa no només per defensar aquelles qüestions que ens interessin de manera immediata com a país (la llengua, determinades infraestructures), sinó també, i especialment, per contribuir tant com pugui en la construcció d'unes autèntiques institucions democràtiques europees. De vegades no resulta fàcil. Només cal veure els països de l'est. Un cop recuperada la sobirania política, després de tants anys de sotmetiment a la Unió Soviètica, han volgut gaudir-ne a fons durant un temps i no han estat precisament un factor d'acceleració, sinó més aviat d'alentiment, de la integració política europea.

És comprensible. Però una Catalunya amb més poder polític propi (fins i tot independent) no ha de ser una Catalunya que s'allunyi d'Europa per gaudir ella sola del nou poder assolit, sinó una Catalunya que s'implica decididament amb la creació d'un autèntic poder polític democràtic europeu, encara que això suposi una renúncia de sobirania

El factor europeu també ha de servir per posar al dia alguns conceptes molt presents en el debat actual. Per exemple, el de sobirania. Podem afirmar-nos com a sobiranistes si el nostre objectiu, finalment, és transferir sobirania des dels poders que actualment la concentren cap a un nou poder polític europeu? La meua posició és clara: si la sobirania és l'autonomia del poder polític per fer front als altres poders, i especialment al poder dels mercats, avui només podem tenir realment sobirania si la compartim. Una cosa semblant succeeix amb el concepte d'independència. Es pot ser consegüentment independentista, si a la vegada el que es defensa és treballar de veritat per la construcció dels Estats Units d'Europa? Sé el que alguns diran: volem estar en aquest procés, però no dins de l'Estat espanyol, sinó de la mateixa manera que hi són altres països europeus, com Àustria o Holanda. Però aleshores cal explicar clarament aquesta voluntat als nostres ciutadans.

Finalment, totes aquestes reflexions em porten a una darrera consideració. Aquesta mutació tan de fons que s'ha produït en el que han estat els continguts bàsics del projecte polític del catalanisme durant cent cinquanta anys, ha d'anar acompanyada d'una renovació i posada al dia del pensament polític del catalanisme. Cal renovar-lo, gairebé construir-lo, donar-li autèntic gruix. Perquè no hi ha acció política ni projecte polític dignes d'aquest nom, sense pensament polític. Sense pensament polític, l'acció política cau o bé en la pura improvisació, o bé en l'oportunisme, o bé en la simple adaptació mecànica de fórmules llibresques, que molt sovint tenen molt poc a veure amb la realitat en que pretesament es vol incidir.

En definitiva, sense pensament polític no hi ha una acció política tal com jo l'entenc. És a dir, una acció que pretén transformar la realitat per assolir uns determinats objectius. Voluntat per assolir uns objectius (que vol dir un

projecte) i sentit de la realitat són els dos components definitoris de l'acció política, i per això cal pensament polític. Renovar, posar al dia, elaborar el pensament polític del catalanisme en aquesta hora decisiva del nostre país, és una tasca primordial. Gairebé la més decisiva per assolir els objectius a què aspiren els nostres ciutadans.

6a sessió. 12 de desembre 2013

Pere Pugès i Dorca.

RESPONSABLE DE RELACIONS POLÍTIQUES I INSTITUCIONALS DE L'ASSEMBLEA NACIONAL DE CATALUNYA

Els vull explicar un conte. Un conte semblant al que vàrem començar a escriure l'estiu de 2009 que, quatre anys i pocs mesos després s'està convertint en realitat i que també situava l'horitzó final al cap de set anys. Fem, ara, un nou salt de set anys i situem-nos a final del 2020. En set pinzellades, intentaré dibuixar-los l'escenari en què ens mourem l'any 2020. M'agradaria encertar-les totes. Resseguim-les una darrera l'altra:

1.- El catalanisme polític ja no existirà. De fet, el catalanisme, tal com l'hem conegut fins ara, ja és mort. La reconstrucció nacional fonamentada en la resistència i en la conquesta gradual d'espais de poder va acabar el 10 de juliol de 2010, en la darrera manifestació en contra d'una nova agressió –una més– contra la voluntat majoritària del poble català, expressada democràticament. Les que hem viscut a partir de llavors han estat del tot diferents, mirant el futur i construint-lo, cada cop amb més il·lusió i convenciment. En tot cas, el 2020 existirà un catalanisme cívic, vehiculat per entitats i associacions que seguiran fent de la llengua i la cultura catalanes el seu eix vertebrador. I ho faran des d'un doble vessant: l'intern, sempre necessari en un país amb una llengua pròpia, en un àmbit territorial petit i un nombre de parlants relativament reduït, i l'extern, com a xarxa de suport a les entitats de la societat dels altres territoris dels estats veïns que també la senten com a pròpia.

2.- Catalunya farà un any que tindrà una presència estable al Parlament i a totes les institucions polítiques europees. Les eleccions del 2019 hauran representat la solució definitiva a una situació anòmala que havia començat amb les eleccions del 2014, quan nou diputats catalans que varen sortir escollits per la circumscripció espanyola varen declarar-se, l'endemà mateix de la presa de possessió, com a representants exclusivament de Catalunya.

3.- El mateix 2020, Menorca ha demanat la seva integració a la República catalana, aprofitant el que es preveu en la Constitució de la nova República i cansada del tracte vexatori que rep de l'Estat espanyol, sobretot des que Catalunya va decidir independitzar-se'n. Les protestes contra el tracte que reben els ciutadans de les Illes i del País Valencià, que varen començar l'any 2013 en veure perillar el seu sistema educatiu i pel tancament de Canal 9, han anat creixent en la mesura que el tracte s'ha anat endurint i, cada cop més, miren cap a Catalunya com el seu horitzó possible.

4.- Tots els indicadors apunten que el nou Estat està sent una eina eficaç per relançar l'economia catalana. Malgrat el deute que va heretar de l'Estat espanyol i que va ser el desllorigador del procés de secessió, Catalunya ha endreçat la situació i ha pogut donar l'empenta definitiva als seus sectors econòmics punters, creant les infraestructures que feien falta i establint un marc legislatiu àgil i adequat. Una part significativa de les empreses que havien aprofitat els beneficis fiscals per a traslladar les seves seus centrals a Madrid durant els dos decennis anteriors, han anat tornant a Catalunya gràcies al fet que els seus centres de producció hi tenen la seu i gràcies a les facilitats que els ha donat el govern català. Tot plegat fa que l'índex d'atur baixi constantment i que el repte de situar-lo per sota de la mitjana europea sigui a l'abast.

5.- Potser el canvi més important que han vist els ciutadans catalans en aquests darrers anys ha estat en tot allò que fa referència al seu nivell de participació en les decisions polítiques més importants del país. Després de l'aprovació

de la primera Constitució catalana pròpiament dita, feta la primavera de 2015, es varen celebrar unes eleccions municipals que varen esdevenir el motor de la regeneració en les institucions del país i, sobretot, portem celebrats tres referèndums sobre una dotzena llarga de temes fonamentals per a l'estructuració del nou estat, els darrers dels quals ja s'han realitzat per mitjans telemàtics i amb una participació molt alta. L'empenta i la il·lusió que va demostrar el poble català durant el procés d'independència s'ha canalitzat cap a la construcció d'un país nou, on realment valgui la pena de viure-hi.

6.- Ja es fa del tot evident que la solució a molts dels problemes que patíem passava per disposar d'un estat propi, amb veu i vot en totes les organitzacions internacionals. El nostre model escolar, la nostra política lingüística, el suport als emprenedors en tots els camps, a la investigació, l'aprofitament racional i sostenible dels recursos naturals, el nostre model energètic i el posicionament internacional de Barcelona i Catalunya, cada cop més orientades cap a la Mediterrània, i també les noves estructures d'un estat àgil i dinàmic, comencen a ser referents per a molts altres petits països i ens permeten participar de forma directa i activa en la construcció d'una nova Europa, que està sortint de la seva crisi d'identitat, sense model ni projecte, per apuntar clarament a una estructura netament confederal que ens assegurí recuperar un paper rellevant en el procés de globalització.

7.- El mapa polític català ha canviat radicalment. El govern sorgit de les segones eleccions generals celebrades després de la constitució de la República catalana està format, per una banda, per una coalició de centreesquerra integrada per dos partits que, alhora, havien estat formats per una part important del que havia estat Convergència Democràtica de Catalunya i per una part significativa d'Esquerra Republicana i, per l'altra banda, per un nou partit d'esquerres forjat a partir de la federació de diferents corrents socialistes, d'Iniciativa per Catalunya els Verds i pel gruix del que havia estat Esquerra Republicana. El Parlament català havia quedat format per aquests partits o federacions i pels partits de l'oposició, Unió Democràtica de Catalunya i el moviment radical d'esquerres que aplegava la CUP, EUiA i diferents moviments socials. El PP, Ciudadanos i el PSC, que havien tingut presència en el primer parlament format després de la declaració d'independència, havien quedat fora del segon parlament. El seu discurs nacional havia quedat obsolet i molts dels seus militants i càrrecs municipals havien anat passant a les files de les noves formacions sorgides durant el procés. La sensació que havíem començat el primer període de normalitat política era generalitzada.

A aquestes alçades del relat, molts de vostès deuen estar pensant que és massa bonic per ser cert... he començat el conte explicant el final, però arribar-hi no va ser gens fàcil. Repassem-ne les fites més importants.

Facin l'esforç de pensar on eren i com ho veien cadascú de vostès quan la gent d'Arenys de Munt varen fer una consulta on preguntaven als seus conciutadans si estaven d'acord que Catalunya esdevingui un estat de dret, independent, democràtic i social, integrat a la Unió Europea. Després vingueren unes cinc-centes cinquanta consultes més, arreu del país, fins arribar al 10 d'abril de 2011, quan Barcelona tancava la sèrie. Només vint dies després celebràvem la Conferència nacional per l'estat propi, al Palau de Congressos de Montjuïc, que donava el tret de sortida a la creació dels nuclis locals que onze mesos després –el 10 de març de 2012– celebrarien l'Assemblea fundacional de l'Assemblea Nacional Catalana, al Palau Sant Jordi.

Havien passat dos anys i mig –trenta mesos– des de la consulta d'Arenys de Munt i el que havia estat un moviment espontani i dispers, disposava d'una estructura única capaç de convertir en realitat l'objectiu comú. Avui, quan escolten aquesta narració, han passat vint-i-un mesos més i l'Assemblea aplega més de quaranta-cinc mil persones organitzades, convençudes i disposades a treballar de valent fins aconseguir l'objectiu final: la constitució d'un estat de dret, independent, democràtic i social: la República catalana!

En aquests vint-i-un mesos, l'Assemblea ha estat capaç d'organitzar la Marxa cap a la independència, que va cloure amb la gran manifestació de l'11 de setembre de 2012 i, un any després, amb la cadena humana que va enllaçar els dos extrems més allunyats del país. Mentrestant, i com a fruit d'aquesta pressió popular, el president Mas va convocar les eleccions anticipades del 25 de novembre, de les quals en va sortir una sòlida majoria de diputats sobiranistes i que ens varen mostrar que el nostre camí s'allunyava del model escocès –on un gran partit lidera el procés– i que, en canvi, ens portava cap a la construcció d'una àmplia majoria política sobre la qual hauria de vertebrar-se un procés propi, una Via Catalana cap a la independència.

Som on som. Fins aquí just el que ha passat. Comença l'any decisiu per fer realitat el somni. I depèn de tots i cadascú de nosaltres que sigui possible. Però ara els convido a dibuixar, amb mi, el full de ruta del que ens espera.

La primera fita l'acabem de superar avui mateix: ja coneixem la pregunta, les preguntes hàbilment entrelaçades que se'ns faran per decidir el nostre futur, i coneixem la data que es proposa per a celebrar la consulta. El més important, ara, és saber quina serà la majoria parlamentària que donarà suport al procés que ens portarà a la independència. Estic

convençut que, finalment, seran 92 els diputats que hi donaran suport... o potser més. Representaran quasi el 70% del Parlament –i torno a insistir que potser en seran més– i el més important és que representaran set de les nou forces polítiques presents al Parlament. No em puc estar de reclamar al que ha estat el meu partit durant més de vint-i-cinc anys, el PSC, que rectifiqui. Té la darrera oportunitat.

La segona fita es produirà al començament de la primavera vinent, quan el Congrés dels diputats espanyol tancarà definitivament la porta a la petició catalana de poder celebrar la consulta –o referèndum– per la via de la cessió de competències prevista en l'article 150.2 de la Constitució i, amb pocs dies de diferència, el mateix Govern espanyol posarà un recurs d'inconstitucionalitat a la Llei de Consultes aprovada pel Parlament català, amb la intenció de tancar també aquesta altra porta.

La tercera fita d'aquest tortuós camí es produirà el 25 de maig de 2014, quan la candidatura unitària catalana a les eleccions europees –que comptarà amb el suport de totes les forces catalanistes que comandaran el procés, a excepció d'una– aconseguirà uns resultats històrics, tant de participació en unes eleccions europees com de resultats. Quasi un 60% de participació –vint punts per sobre de les eleccions del 2009–, nou diputats i la gran sorpresa que aquesta candidatura ha reunit més de cinc-cents mil vots fora de Catalunya haurà permès saber on som per encarar la recta final.

I a partir d'aquí començarà una altra història, amb escenaris diversos i amb situacions cada cop més complexes. A nosaltres ens tocarà mantenir la calma i actuar units, amb una justa combinació de seny i rauxa, de prudència i gosadia, de fermesa i flexibilitat...

Hi haurem arribat gràcies a una estratègia sòlida, basada en l'acumulació de forces suficients com per acabar bastint una àmplia majoria social favorable a la constitució d'un estat independent i basada en la internacionalització del procés. Les accions de l'Assemblea hauran estat decisives per aconseguir-ho si manté el rumb actual, orientat a fer possible la consulta i a ampliar la majoria social.

Però ens queda la part més difícil del trajecte i per recorre'l cal construir una unitat sense esclatxes. La unitat entre la societat civil, les nostres institucions i els partits polítics catalanistes serà la nostra millor eina, la condició indispensable per avançar fins assolir l'objectiu, que no pot ser altre que construir el millor país del món. En tenim l'oportunitat, l'obligació i la necessitat. Només així aconseguirem combatre, amb èxit, les pors i les mentides.

Seria molt llarg, i potser «ara no toca», descriure els diferents escenaris –i les seves variants– que se'ns obriran a partir de ben aviat, potser des de l'endemà que el president Mas anunciï data i pregunta. Si els serveix d'alguna cosa, i espero que sí, els vull dir que l'Assemblea els ha analitzat acuradament i treballa per estar a punt quan calgui. Els seus ulls ben oberts i les seves expressions serioses delaten que ja en són plenament conscients o que comencen a ser-ne. Si és així, em sembla que he aconseguit el meu objectiu, que no era altra que posar-los en tensió, la tensió necessària per escometre amb èxit els propers deu o dotze mesos, el període en què ens juguem la nostra raó de ser, el nostre futur col·lectiu en llibertat i democràcia.

Aquelles set pinzellades que he intentat descriure són possibles. Fem tot el que estigui al nostre abast per fer-ho possible. No abaratom els somnis! D'aquí set anys, els emplaço a retrobar-nos aquí mateix per rellegir aquest conte i revisar-lo. Estic segur que, una vegada més, la realitat haurà superat la ficció!

6a sessió. 12 de desembre 2013

Imma Tubella.

CATEDRÀTICA DE LA UNIVERSITAT OBERTA
DE CATALUNYA I DEL COLLÈGE D'ÉTUDES
MONDIALES DE PARÍS.

He organitzat la meva intervenció en dos punts. En el primer punt donaré unes idees generals sobre el context, amb el biaix de la meva recerca sobre l'impacte de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació en múltiples aspectes de la nostra vida i de la nostra societat, i en el segon punt intentaré expressar com crec que aquest context que vivim pot afectar Catalunya i Europa en l'horitzó del 2020.

Avui, en ple segle XXI, estem presenciant, encara que no ens n'adonem, el declivi de l'estat-nació perquè tenim tendència a pensar en estats, fronteres i constitucions inamovibles com si hi haguessin estat sempre, i no és així. La pau de Westfàlia (1648), fa tres segles i mig, marca el naixement de l'estat modern, estat-nació sobirà i la primera gran reorganització d'Europa, perquè no oblidem que Europa és més vella que els estats nació. Però els temps estan canviant, perquè els mateixos avenços tecnològics que fa tres-cents cinquanta anys van propiciar el naixement de l'estat-nació avui estan provocant la seva feblesa per no dir la seva mort. La seva incapacitat per construir polítiques comunes i els seus encara somnis de sobirania absoluta és el que acabarà amb la seva existència. La xarxa i internet permeten la fi de la distància. Avui ja no és tan important per a una empresa tenir els treballadors entre quatre parets i els proveïdors localitzats al costat, ara poden estar a qualsevol lloc. Per no parlar del que fan els joves cada dia i amb tota naturalitat: jugar amb els companys locals al pati de l'escola i quan arriben a casa connectar-se i jugar amb companys dels cinc continents. Les facilitats dels transports permeten fabricar en el lloc més barat. Els viatges aeris, la televisió i internet permeten que la gent del planeta tingui els mateixos punts de referència i un mínim comú denominador cultural.

Per tant, la globalització, sigui econòmica, cultural o política, debilita els estats-nació i provoca, per bé o per mal, la transversalitat i la contaminació d'idees. Els estats-nació abans asseguraven les quatre «*Q*» del creixement econòmic: indústria, inversió, individus i informació. Ara fàcilment hom pot viure a Catalunya, demanar un crèdit a Londres, tenir una fàbrica de mobles a Bali, utilitzar una base de dades a Tòquio i anar a buscar talent a Silicon Valley.

I en aquest context neixen el que ja molts teòrics anomenen els moviments rizomàtics, les revolucions rizomàtiques, molt d'acord amb els valors de la xarxa i d'internet. No envà, s'ha descrit aquest moviment social de base com una cultura descentralitzada i en xarxa on no és tan important una victòria a curt termini, és a dir, a les eleccions, com la sostenibilitat que a mig termini provoqui un canvi realment profund, que em sembla que és el que estem vivint en aquest moment.

El moviment rizomàtic no és exclusiu, és inclusiu i busca consensos amplis. No és com un llibre, és com internet, com la xarxa, format per nodes que es connecten segons les necessitats i les urgències. Un bon exemple d'un moviment rizomàtic és l'Assemblea Nacional Catalana. El que és nou és que la multitud és capaç d'organitzar-se, sense que ningú li digui com, sense la imposició d'un líder, sense ser hostatge d'un partit tradicional que l'utilitza, i quan ha assolit el poder se n'oblida i deixa d'escoltar les seves necessitats i aspiracions. Parlo d'una multitud transversal, intergeneracional, interclassista.

El concepte rizomàtic no és nou. Carl Jung¹ el va utilitzar per primera vegada per il·lustrar una metàfora: «la floració passa, el rizoma roman». Encara que un rizoma es trenqui, renaixerà i es multiplicarà, és molt difícil de fer

¹ Jung, C.G. (1989). *Memories, Dreams, Reflections*. Vintage Books.

morir un rizoma. Els filòsofs francesos Deleuze i Guattari² van reprendre el concepte en el seu llibre *Capitalisme i esquizofrènia* on teoritzen sobre aquesta metàfora dient que pot desenvolupar arrels a qualsevol part, no té fulles, sempre està construint-se i sempre està en procés. No té una forma particular o característica, ni ha de créixer en un tipus de terreny concret, es pot connectar a qualsevol part, un arbre, una tanca, una altra planta o amb ell mateix. Hard i Negri³, o darrerament Castells⁴, han utilitzat el concepte rizomàtic per entendre els moviments socials del segle XXI.

Així doncs, el rizoma no és jeràrquic, és heterogeni, múltiple i sense centre. El rizoma ens serveix de model per a la creació i la transformació del coneixement⁵ i com a model d'organització social. Internet és rizomàtic i les nombroses recerques que he realitzat fins ara han demostrat que internet canvia valors i maneres de fer. Ho he demostrat analitzant les indústries culturals, les relacions socials o la construcció de la identitat. I ara ho vull demostrar amb la transformació de l'educació deguda a les pràctiques dels joves i analitzant els canvis en les dinàmiques centenàries d'entendre el poder. Indústries culturals, relacions socials, construcció de la identitat, educació i poder s'han transformat profundament i qui les ha transformat no ha estat cap política pública clarivent, ni cap moviment tradicional, han estat els joves amb les seves pràctiques, encara que no en siguin conscients, perquè no es veuen líders de res, sinó que simplement viuen en un món on la tecnologia de la informació i internet forma part de la seva vida quotidiana. Internet canvia valors i els valors els tenen les persones, però resulta que havíem oblidat les persones i ara no les reconeixem.

Així doncs, si a la crisi dels estats-nació esdevinguts obsolets, hi afegim la incapacitat d'organismes sindicals, econòmics, polítics o intel·lectuals per resoldre els problemes de les persones que han de fer front a una complexitat creixent de fonts d'autoritat i de poder, entendrem d'on ve aquest alt índex d'inseguretat i dubte que caracteritza la nostra societat.

Volia donar aquesta idea de context, des del meu particular punt de vista, per preguntar: «I ara què? Com afecta aquest canvi de valors, aquest canvi brutal de la política a Catalunya i a Europa i quin és l'encaix entre un i l'altre?». La meua hipòtesi és que en general tenim dèficit de projecte i de relat. Catalunya ha esclatat i espero que Europa la segueixi molt aviat. Ha esclatat Catalunya, les persones, no el catalanisme polític, que des del meu punt de vista també està esgotat. Estic segura que Europa també esclatarà, l'Europa dels estats-nació i les estructures que aquests li han imposat. El mapa d'Europa ha de tenir una nova versió i l'ha de tenir aviat. Una nova versió en què Catalunya, Escòcia i Flandes, i tants d'altres, hi tinguin un paper disruptiu i també constructiu. La utopia possible, el somni de Denis de Rougemont⁶, que fa seixanta anys que ja ho deia.

Steiner⁷ deia que Europa es va suïcidar quan va matar els seus jueus, la destrucció del món de Mahler, Brock, Kafka, Benjamin i tants d'altres va ser també la destrucció de l'esperit europeu, de la idea d'Europa. Després de la destrucció d'aquesta idea d'Europa social i cultural no en va quedar més que una entitat purament econòmica, geogràfica, inanimada i sense cultura. Una burocràcia administrativa⁸. Algú ha dit que l'única cultura europea de base és la cultura americana, res més. En canvi, per a mi el futur d'Europa és el de la diversitat lingüística, cultural, nacional i social. Subratllo la diversitat. Europa sense dubte morirà si no lluita per la defensa d'aquesta diversitat i la integra dins el seu projecte i relat. El respecte per la diversitat hauria de ser el comú denominador europeu.

És l'hora de trobar i gestionar els màxims consensos i construir en paral·lel una Catalunya diferent, un nou país, no una còpia d'Espanya, i una Europa dels pobles, confederal, formada per nodes tots diferents però en xarxa. La idea que vull transmetre és que una societat nova, sigui a nivell europeu o català, es pot concebre i intentar projectar i construir amb optimisme, amb consens bàsic i amb la força de la societat civil que hi ha al darrere. Si no aprofitem la força col·lectiva que hem estat capaços de generar per transformar el país i per influir a Europa, serà una ocasió perduda. Tant Catalunya com Europa necessiten un nou començament, fonamentat en nous valors, per més bàsics que siguin. Zweig⁹ situa l'inici de la idea d'Europa durant l'Imperi Romà i diu que per primera vegada el caos d'Europa

2 Deleuze, G. Guattari, F. (1972-1980). *Capitalisme et Schizophrénie*. 2 vol. París: Editions de Minuit.

3 Hard, M.; Negri, T. (2002). *Imperio*. Barcelona: Paidós.

4 Castells, M. (2013). *Xarxes d'indignació i d'esperança*. Barcelona: Editorial UOC.

5 L'hipertext imita el rizoma.

6 de Rougemont, D. (1978). *De l'Europe des États coalisés à l'Europe des peuples fédérés*. Zürich : SWCS.

7 Steiner, G. (2005). *Une certaine idée de l'Europe, Arlés/Paris*, Actes Sud.

8 Entre el 75 i el 80% dels joves europeus que obtenen un doctorat als Estats Units no tornen, i es tracta tant d'un problema de manca d'ofertes atractives com de valors. «Seràs el que tu vulguis ser», inscripció a l'entrada de les escoles públiques de primària i secundària, és una realitat demostrable als Estats Units i no tant en una Europa on les influències i el llinatge encara tenen una importància considerable.

es transforma en ordre gràcies al naixement d'una nova noció, la de civilització, és a dir, la idea de la humanitat gestionada segons un principi moral.

No em podré estendre parlant dels valors de l'inici de la independència americana, que per mi són absolutament inspiradors. Quatre valors inicials, valors en què tothom hi pogués estar d'acord, que significuessin consens però en cap cas renúncies, perquè al final la majoria acceptava que hi havia la independència. Em refereixo al dret a la felicitat, o que el treball dignifica o la importància de l'ajut mutu, de la cooperació i de la reciprocitat, importantíssim per a una societat colonial i, finalment, el quart valor fonamental era creure, conrear la vida espiritual, la que sigui, encara que sigui la religió de l'espagueta, creure en alguna cosa. Aquests són els quatre valors de la colònia, del nou país, que van donar aquest optimisme col·lectiu de cara al futur, i aquests quatre valors de l'inici s'han transformat en llistes de valors que van refent i consensuant i que disseminen mitjançant Hollywood, les sèries audiovisuals, la publicitat i els mitjans de comunicació en general.

Per tant i per acabar, jo crec en la força dels moviments rizomàtics, en la construcció de consensos i de projectes de futur, en paral·lel, fins arribar a una Catalunya independent que lluiti per l'Europa dels pobles, perquè com diu Sánchez Pinyol, a *La pell freda*: «La nostra pàtria no és una geografia». La nostra pàtria no és només una geografia, la nostra pàtria és també una idea de futur. Espero que el 2020 aquesta idea de futur sigui una realitat consolidada que ajudi Catalunya a desenvolupar-se com a un nou estat d'una Europa que es construeix amb el respecte a la diferència com un valor bàsic i constitutiu de la seva identitat. D'aquesta manera, a l'horitzó del 2020 espero i desitjo que haguem pogut passar d'un catalanisme polític a un catalanisme cívic i d'una Europa burocràtica a l'Europa dels pobles.

Epíleg

A mode d'epíleg: les frases destacades del «Cicle Horitzó 2020»

Carles Boix:

«El marc internacional ha estat determinant en la manera com nosaltres hem encarat el problema de la relació entre Catalunya i l'Estat, la Catalunya de l'Estat espanyol [...]. El marc internacional en què vivim ara és diferent del de fa cinquanta o cent anys, quan va cristal·litzar políticament el catalanisme que ha estat en marxa fins a l'Estatut. Hi ha hagut un punt d'inflexió internacional i també a Catalunya.»

Miquel Caminal:

«El futur de Catalunya necessita d'un estat propi, que podrà ser autònom, federat o independent.»

«Un poble lliure és un poble que s'autogoverna.»

Josep Lluís Carod-Rovira:

«Nosaltres no som una nació, com d'altres, gràcies a l'estat, sinó malgrat l'estat.»

«Europa necessita deixar de ser vista com una tecnoestructura gèlida, llunyana i insensible a la quotidianitat més immediata i ser molt més el que és realment de debò: un espai plurinacional de civilització, democràcia i benestar.»

Antoni Castells:

«Fins avui, el pensament polític del catalanisme s'ha fonamentat en un cos conceptual essencialment invariànt des de final del segle XIX. [...] Es podria resumir en una idea central: assolir el màxim poder polític per a la nostra nació. I per dues vies: assolir autogovern per a Catalunya, i estar al pont de comandament de l'Estat espanyol per transformar-lo i modernitzar-lo. Aquesta agenda està esgotada.»

Àngel Castiñeira:

«Segurament, vostès cada matí van a comprar el pa i estableixen amb el seu forner implícitament un pacte de lleialtat: "Si tu em dones cada dia una bona barra de pa, jo et pagaré cada dia de manera justa i establirem un lligam de confiança i de lleialtat". Si un dia passa que la barra de pa [...] està en males condicions [...] el que farem l'endemà serà aixecar la veu i dir: "ahir no em vas donar una barra de pa en condicions". Si el forner és sensible al seu negoci, atindrà aquesta veu, i dirà: "és veritat, em vaig equivocar, et regalo una barra de pa" i reconstrueix la nostra lleialtat. [...] Quan la veu ja no és vàlida, l'única opció és la sortida [...] anar a un altre forn de pa. I en el camp de la política podria representar precisament construir un estat propi».

Antoni Comin:

«Potser el procés d'autodeterminació de Catalunya va començar el dia que Espanya va signar els tractats d'adhesió a la UE, ja que aquell dia es van posar les condicions objectives per intercanviar un federalisme per l'altre.»

«Crec que la majoria democràtica que avaluï una decisió tan important com la secessió ha de ser una majoria estructural, no una majoria conjuntural. I crec que la majoria que hi ha avui és estructural.»

Miquel Iceta:

«El catalanisme no corre cap perill, a menys que s'imposi la idea segons la qual el catalanisme ha de ser patrimoni únic de nacionalistes o independentistes. No necessàriament tot catalanista ha de compartir l'objectiu de la independència o fer dels seus sentiments nacionals una construcció ideològica tancada.»

Joaquim Llimona:

«De la mateixa manera que durant el segle xx la gran reflexió del catalanisme polític ha estat l'encaix de Catalunya a Espanya, i no sempre amb resultats tangibles i concrets, més aviat amb escassos resultats tangibles i concrets, avui el gran repte de Catalunya i del catalanisme polític és com encaixar-nos a Europa, com trobar un encaix dins de la construcció europea.»

Ignasi Llorente:

«Qualsevol referència a com serà el catalanisme d'aquí deu anys ha de partir de preguntar-se com serà el país. És important pensar quina mena d'estat volem tenir quan arribi el moment. Els estats són una eina al servei del ciutadà i han de ser útils, si no no tenen sentit.»

Isona Passola:

«Jo crec que en el marc d'aquest any vint [...] no ha de ser tan diferent aquesta visió aspiracional de la que ha estat en aquells moments en què Catalunya, per molt poc temps, ha pogut ser ella mateixa. Ho dic perquè s'entengui aquesta idea del catalanisme que hem de tenir en el moment en què disposem d'unes estructures d'estat que ens permetin ser nosaltres mateixos.»

Pere Pugès:

«Començarà una altra història, amb escenaris diversos i amb situacions cada cop més complexes. A nosaltres ens tocarà mantenir la calma i actuar units, amb una justa combinació de seny i rauxa, de prudència i gosadia, de fermesa i flexibilitat...»

Ferran Requejo:

«La referència a l'estat de les autonomies ha esdevingut de cop i definitivament una referència del passat.»

«Avui resulta convenient «tirar pel dret» en el context internacional perquè Catalunya estableixi el seu propi estat de dret.»

Joan Ridao:

«Crec en aquella famosa teoria pendular de Vicens Vives: hem anat oscil·lant entre el seny i la rauxa; hem estat un país sovint una mica ciclotímic; i això ha canviat. Ha canviat perquè en aquests moments

hi ha una voluntat de desafiament democràtic, i una incorporació a aquest procés de gent jove, desacomplexada, que no ha fet ni ha viscut la transició.»

Mònica Terribas:

«Si no ens concentrem a aconseguir solidesa interna sense esquerdes no ens en sortirem: socialment hem de garantir que no hi hagi fractures en el projecte emocional i racional perquè tots dos factors són elements de cohesió social.»

Joan Manel Tresserras:

«En la globalització ja no hi haurà mai una mena de nova burgesia catalana salvadora, o unes classes dirigents noves de característiques tradicionals que construeixin un país per a nosaltres [...] si la gent volem un país nou, l'haurem de fer. [...] Aquest és el sentit de l'actual irrupció de la gent, als carrers i a les places, i també reivindicant una nova manera de fer política.»

Imma Tubella:

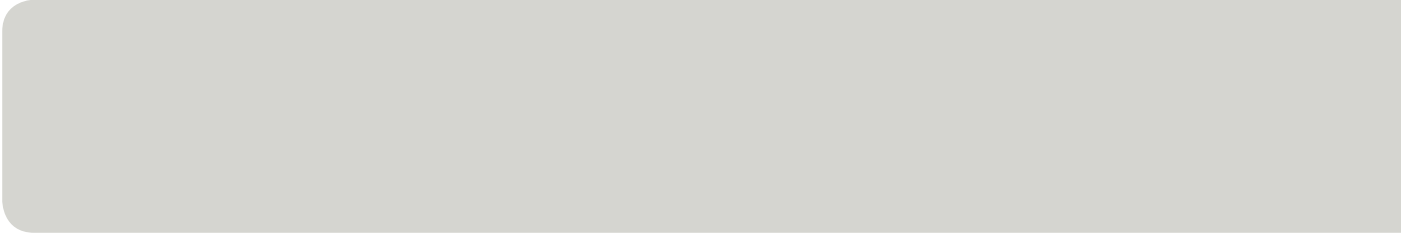
«La meua hipòtesi és que en general tenim dèficit de projecte i de relat. Catalunya ha esclatat i espero que Europa la segueixi molt aviat. Ha esclatat Catalunya, les persones, no el catalanisme polític, que des del meu punt de vista també està esgotat.»

Josep M. Vallès:

«En aquest context mundial de canvi d'etapa, s'insereix el cas de Catalunya, no com una excepció extraordinària, sinó com un cas més, amb alguna especificitat. Aquí es repeteixen conflictes que també experimenten altres societats en aquesta etapa de transició. S'hi reproduïxen les lluites socials i polítiques per regular-los en un sentit o en un altre.»

Vicenç Villatoro:

«Tot i que “dret d'autodeterminació” és una expressió amb solera i importància, a mi m'agrada encara més l'expressió “dret a decidir” perquè ho hem de poder decidir tot.»

Cicle Horitzó 2020